

วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง

The way of life of Khon song nam in Ranong Province

ปริญญา ปานชานา

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” จังหวัดระนอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านวิถีชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิตด้านการทำมาหากินและวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงระยะแรกของ “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนอง ก่อนปี พ.ศ. 2547 และช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติปี พ.ศ. 2547- ปัจจุบัน

ในช่วงระยะแรกของ “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนองก่อนปี พ.ศ. 2547 “คนสองน้ำ” คือ คนไทยที่อยู่ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ก่อนที่จะเสียดินแดนส่วนนี้ให้กับประเทศอังกฤษ ซึ่งเข้ามาปกครองพม่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาอังกฤษปล่อยให้พม่าปกครองตัวเอง กลุ่มคนเหล่านี้จึงอพยพเข้ามาตั้งฝังประเทศไทยในจังหวัดระนอง โดยการชักชวนของญาติพี่น้องทางฝังระนอง จากนั้นจึงค่อยขยายขยับขยายสู่พื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดระนอง

วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ในระยะแรก “คนสองน้ำ” จะอาศัยอยู่บ้านญาติพี่น้องก่อน จากนั้นจึงค่อยขยายขยายมาสร้างบ้านอยู่เอง โดยอยู่รวมกัน 3-4 ครัวเรือน สมาชิกทุกคนต้องช่วยกันทำงาน โดยการใช้แรงงานในการแลกเปลี่ยนเครื่องใช้อุปโภคบริโภคที่จำเป็นมาใช้ในครัวเรือน กลุ่มคนเหล่านี้ใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ถ้าไม่สบายก็รักษาโดยการคั้นยาสมุนไพร หรือฝากญาติซื้อยาจากร้านขายยาในเมืองระนอง การคมนาคมติดต่อค่อนข้างลำบากต้องใช้วิธีการเดินเท้ามายังเส้นทางหลัก เพื่อขอโดยสารรถยนต์ที่สัญจรผ่านไปมา การติดตามข่าวสารมักสนใจข่าวเกี่ยวกับญาติพี่น้อง ส่วนด้านการศึกษากลุ่มคนเหล่านี้ไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ เพราะห่วงเรื่องการทำมาหากินมากกว่าการเรียนหนังสือ

วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน กลุ่ม “คนสองน้ำ” เมื่ออพยพเข้ามาแล้วจะเรียนรู้การประกอบอาชีพจากญาติพี่น้องทางฝังไทยหรืออาจประกอบอาชีพเหมือนเมื่อครั้งที่ทำอยู่ในฝังพม่า กลุ่มคนเหล่านี้ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลัก ใช้แรงงานแลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ อาหาร และเงินค่าจ้างอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรและการ

ทำประมงพื้นบ้าน ก็ถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนกลุ่มนี้เช่นกัน ดังนั้นวิถีชีวิตด้านการทำมาหากินของคนสองน้ำในระยะแรกเป็นการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดและการบริโภคในครัวเรือนมากกว่าการประกอบอาชีพเพื่อสะสมทุนทรัพย์

วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่ออกไปทำงานรับจ้างเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว จึงมีอำนาจในการปกครองครัวเรือนและเป็นผู้ดำเนินการใดๆ แต่เพียงผู้เดียว ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการทำงานบ้านทั่วไป จัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว บทบาทของลูกถ้าเป็นผู้หญิงก็ต้องช่วยมารดาทำงานบ้าน ถ้าเป็นผู้ชายก็ออกไปช่วยทำงานนอกบ้าน ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและชุมชน กลุ่มคนสองน้ำให้ความสนิทสนมกับเครือญาติที่ใกล้ชิดกับคนเท่านั้น

ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน จากเหตุการณ์ภัยธรรมชาติในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมา ทางหน่วยราชการได้มีการสำรวจ ตรวจสอบ และจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติเพื่อจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร ซึ่งกลุ่ม “คนสองน้ำ” ได้กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอกระบุรี “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และ “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมี “คนสองน้ำ” อาศัยอยู่กันเป็นหมู่บ้านหลายครัวเรือน

วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ ลักษณะของบ้านเรือนที่สร้างขึ้นอยู่กับสถานที่หรือพื้นที่ที่ทำการก่อสร้าง ถ้าเป็นพื้นที่อำเภอเมืองกับพื้นที่กระบุรีบ้านส่วนใหญ่สร้างอยู่ติดกันเหมือนห้องแถว ส่วนกลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อยู่ตามเกาะตาครูดหรือเกาะอื่นๆ มักเป็นบ้านเรือนมีได้สูงใช้สำหรับเก็บอุปกรณ์การประมงพื้นบ้านและใช้เป็นที่พักผ่อนอาหารการกินส่วนใหญ่ ไม่นิยมกินอาหารเช้าแต่จะกินตอนสายๆ ประมาณ 10.00-12.00 น. กลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี สามารถต่อน้ำประปาและไฟฟ้าได้จากญาติ โดยต่อพ่วงมาติดที่บ้านของตัวเอง การรักษาพยาบาลจะซื้อยามารับประทานเอง ถ้าไม่สบายมากจึงจะไปใช้บริการคลินิกของหมอในเมือง การคมนาคมติดต่อกายในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์หรือรถจักรยานยนต์รับจ้าง ส่วนพื้นที่เกาะตาครูดจะใช้เรือเป็นพาหนะ การติดตามข่าวสาร

กลุ่มคนเหล่านี้สนใจข่าวที่เกี่ยวกับการสำรวจรายชื่อคนไทยพลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย เพราะต้องการได้มาซึ่งบัตรประชาชน ภาษาส่วนใหญ่ที่กลุ่ม “คนสองน้ำ” ใช้ในการสื่อสารก็คือ ภาษาไทย กลุ่มคนเหล่านี้สนับสนุนให้บุตรหลานเรียนหนังสือตาม การศึกษาการศึกษาภาคบังคับที่รัฐต้องจัดให้

วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน กลุ่ม “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนองส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพหลักตามลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตัวเองอยู่อาศัย กลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลักและอาจมีอาชีพเสริม โดยการปลูกผัก ซึ่งรายได้เฉลี่ยเดือนละ 2,000 -4,000 บาท ขึ้นอยู่กับผู้จ้าง และภาระหนี้สิน ส่วนเขตพื้นที่เกาะตาครุดและเกาะอื่นๆ ทำอาชีพประมงพื้นบ้านเรือ อวนปู สัตว์น้ำที่ได้ส่วนใหญ่จะใช้บริโภคในครัวเรือน ถ้าเหลือแล้วจึงจะนำไปขาย รายได้แต่ละครั้งขึ้นอยู่กับปริมาณและขนาดของสัตว์น้ำที่จับได้

วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ ความสัมพันธ์เชิงบทบาท ในครัวเรือนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ ปี พ.ศ. 2547 ถึงปัจจุบัน พบว่า บทบาทต่างๆ ของสมาชิกในครัวเรือนได้เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของผู้หญิง เปลี่ยนจากการเป็นภรรยาหรือแม่ที่ต้องดูแลบ้านเรือน จัดเตรียมอาหารให้กับสมาชิกทุกคนในครัวเรือนมาเป็นแรงงานหลักในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และจากการสำรวจรายชื่อผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อชาติไทย เพื่อจะทำบัตรไทยพลัดถิ่น ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีบัตรไทยพลัดถิ่นสามารถเดินทางไปทำงานในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดระนอง ลูกของกลุ่มคนเหล่านี้มี โอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับส่งผลให้บทบาทและ พฤติกรรมของเด็กและผู้ปกครองเปลี่ยนไป คือ พยายามส่งเสริมให้ลูก ๆ เรียนหนังสือ อย่างเดียว โดยไม่ต้องช่วยเหลืองานในครอบครัวมากนัก บทบาทของลูกที่มีต่อ ครอบครัวจึงลดลง และเพิ่มภาระให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองในการหารายได้ส่งเสียบุตรใน การเรียนหนังสือและเลี้ยงดูครอบครัว

ความสัมพันธ์ภายในชุมชนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ ระหว่างครัวเรือนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” เป็นความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติที่ ก่อให้เกิดความอบอุ่นให้หมู่เครือญาติที่น้องที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “คนสองน้ำ” กับนายจ้างหรือ

นายทุน จะมีความผูกพันกันไปตลอด เพราะต่างฝ่ายต่างก็ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (3) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “คนสองน้ำ” กับหน่วยงานราชการ จากเหตุการณ์ภัย ธรณีพิบัติในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ทางหน่วยงานของราชการ ได้ทำการสำรวจ ตรวจสอบ และจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรณี พิบัติ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เป็นที่รู้จักในจังหวัดระนอง มีอิสระในการเดินทางไปยังอำเภอ ต่างๆ ในจังหวัดระนอง โดยไม่ต้องกลัวตำรวจจับ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “คน สองน้ำ” กับหน่วยงานขององค์กรเอกชน องค์กรเอกชน (NGOs) นับว่าเป็นหน่วยงานที่ เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ เพราะเข้ามาปลูกฝังส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ทำให้กลุ่ม “คนสอง น้ำ” สามารถมีอาชีพและได้รับการดูแลจากรัฐ

สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนสองน้ำ คือ (1) สภาพปัญหาและ ความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด (2) สภาพปัญหาและ ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ปัญหาเกี่ยวกับความยากจน (3) สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับสาธารณสุข (4) สภาพปัญหาและความต้องการสิทธิขั้น พื้นฐานอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสัญชาติไทย สภาพ ปัญหาและความต้องการดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขจากรัฐเท่าที่ควร

Abstract

The purpose of research “the way of life of Khon song nam in Ranong Province” is to study 3 parts of Khon song nam’s life style. Those are about the way of living, earning and family relativity. The researcher studies by Qualitative Method and divide in 2 periods that are immigration of Khon song nam to Ranong Province before year 2004 and after tsunami disaster in 2004 till today.

Khon song nam before 2004 are thai people in Marid and Maliwan before Thailand lost this area to England which had the influence over Mynmar in the era of king Rama 5 . When Myanmar got the independence , this group of Thai people began to immigrate to Ranong Province.

For the way of living; at first Khon song nam stayed with their relatives before they could have their own house. There are 2-3 families in 1 house. Everyone in the house have to work as a labor to get basic things for life. They get water from natural resource. They cure the sickness by herb or sometime they buy medicines in Ranong town. The communication is hard. They have to walk to the main road to get in transportations that pass by. They are interested in their relative’s new. They hardly get education because everyone has to work for life.

For the way of earning; Khon song nam learn to work from their relatives in Thailand or do the same job as they are in Mynmar. The main job are working for wage, being employee in the farm and fishery is also their main job. So, at first the way of earning is just for life not collecting for future.

The way of family relation; the head of family have to work for earning all members in home. So he is the leader to rule and make every decision in the family. The woman does all chores. So a daughter is her mother’s assistant and a son is his father’s. The relativity with other people and community; Khon song nam just close to their relatives.

After tsunami disaster on 26 December 2004 ; the government had surveyed and made the list of people who has nationality problem to give them the immigrated

reference. The surveying found that Khon song nam has been in several areas as Amphur Kraburi, Amphur Maung and Koh Takrut

The pattern of community is up to the location. In Amphur Kraburi and Amphur Muang ; most Khon song nam's house are built together in a long line. Khon song nam in the island has a tall house with a ground are to keep the fishery equipment and to relax. Khon song nam don't like to have breakfast . The first meal is about 10.00-12.00 am. The community in Amphur Kraburi and Amphur Muang has water and electricity supply by connect from their relatives near by. They buy the medicines themselves to cure the sickness. Only the hard symtom then they go to the clinic in town. They use motorcycle to go around and out the village. In Koh Takrut they use the boat. They are always interested in surveying Thai-Burmese people they all want Thai ID card. The most Khon song nam speak Thai . They send their children to school to get the public basic education.

For the way of earning; most Khon song nam in Ranong Province has a job that suit to the landscape the live. In Amphur Kraburi and Amphur Muang ; most Khon song nam work for wage and growing vegetable for a minority income. They earn 2,000-4,000 Bath a month. But Khon song nam in the island are the fishermen. Most sea animal they get is a family food and the left is for sell.

The way of family relation after tsunami disaster till now is changed. The woman changes her role from housewife to be the main labor to earn family. After the surveying the immigrated Thai-Burmese made they got the reference card . So they can go anywhere in Ranong Province. Their children has a chance to get basic education. This reason changes Khon song nam 's behavior. Parents want their children to study only so take less part to their family and parents have to work harder to effort their children's study and whole family.

There are 4 relativities in community of Khon song nam (1) relativity between Khon song nam and family is a relative relation . it's a warm relation relatives help each other in a chance as wedding. (2) relativity between Khon song nam and the employers; It's a permanent relation because both get the benefit together. (3) relativity between

Khon song nam and government affairs; after tsunami Khon song nam are known because of government surveying nationality problem in disaster area. Now they have freedom to travel around Ranong Province. (4) relativity between Khon song nam and NGOs ; NGOs take a big role in Khon song nam area . They teach and promote Khon song nam to have a job and get the government service.

Problems and Needs of Khon Song Nam are (1) social problems and needs, for example, place for living, education and drug, (2) economic problems and needs, for example, farming land, occupation and poverty, (3) environment problems and needs, for example, environment and public health, (4) basic right problems and needs, for example, getting nationality. All problems and needs are not solved by government.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปี 2548 ขอขอบคุณอย่างสูงต่อสำนักงานที่ได้ให้การสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว และบุคคลต่างๆ ในท้องถิ่นอีกจำนวนมาก อีกทั้งคุณเอกราช ชัยคำรงค์ เจ้าหน้าที่สนามกองกลางส่งเสริมสหกรณ์ชุมชนที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลอย่างเต็มที่ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบแก่นุพการี บุรพาจารย์ รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่าน

ขอขอบคุณพี่น้องไทยพลัดถิ่นในจังหวัดระนองทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและความเป็นกันเองกับผู้วิจัยในการลงไปในพื้นที่ และการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงขอน้อมคารวะอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ คุณสุธาวดี จินาญาติ และคุณชนัญฐริศา ทิพย์ญาณ เพื่อนที่แสนดีที่ได้ช่วยพิมพ์งานวิจัย และตรวจแก้ไขคำถูกผิด ตลอดจนให้กำลังใจในการทำวิจัยฉบับนี้

ปริญญา ปานชานา

กันยายน 2549

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีการดำเนินการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	7

บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาวิถีชีวิต	8
แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎี	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21

บทที่ 3 บริบทชุมชน

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา	35
สภาพภูมิศาสตร์	43
วัฒนธรรม	47

บทที่ 4 วิถีชีวิตของคนสองน้ำ

ช่วงระยะแรกของกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาอยู่ในฝั่งไทย (ก่อนปี พ.ศ.2547)	63
วิถีชีวิตด้านการความเป็นอยู่	63
วิถีชีวิตด้านทำมาหากิน	67
วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือน และเครือญาติ	68

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ ปี พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน	72
วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่	72
วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน	82
วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือน และเครือข่าย	85
บทที่ 5 สภาพปัญหาและความต้องการของ “คนสองน้ำ”ในจังหวัดระนอง	
สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสังคม	93
สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ	96
สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิ่งแวดล้อม	99
สภาพปัญหาและความต้องการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ	100
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	102
ข้อเสนอแนะ	113
บรรณานุกรม	115
บุคลากร	120
ภาคผนวก	
เอกสารประกอบเกี่ยวกับคนไทยพลัดถิ่น	124
ภาพประกอบเกี่ยวกับชุมชนที่ศึกษา	151

สารบัญภาพ

รูปที่	หน้า
1. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง	74
2. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด	75
3. อาหารพื้นบ้านที่พบได้ทั่วไป	76
4. แหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลมาจากบนเขา ซึ่งชาวบ้านร่วมกันทำแท่งค้ำน้ำรองรับ	77
5. เรือหัวโทงที่ใช้เดินพาหนะข้ามไป-มาระหว่างเกาะตาครูดกับเมืองระนอง	79
6. บาลาศ์สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและใช้สอนศาสนา	80
7. อาชีพส่วนใหญ่ของกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ได้แก่อาชีพขั้บรดสองแถวรับจ้าง	83
8. อาชีพทำประมงพื้นบ้านเรืออวนปูของกลุ่มคนสองน้ำในพื้นที่เกาะตาครูด	84
9. สัตว์น้ำที่จับได้มีทั้งปลานานาชนิดต่างๆและปู	84
10. การคัดเลือกสัตว์ก่อนนำไปจำหน่ายที่สะพานปลาในเมืองระนอง	85
11. บทบาทของสมาชิกในครัวเรือนทั้งชาย-หญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ต้องช่วยเหลือกันทำงาน	87

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระนองเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ตอนบนทางชายฝั่งตะวันตกของประเทศ ติดทะเลอันดามัน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นรูปรีวยาวและแคบ ความยาวทิศเหนือสุดจดใต้สุดประมาณ 196 กิโลเมตร ส่วนกว้างที่สุดจากทิศตะวันออกจดทิศตะวันตกประมาณ 45 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อนซึ่งลาดเอียงจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกสู่ทะเลอันดามัน เขตภูเขาและที่ราบสูงมีลักษณะเป็นเทือกเขาที่ต่อเนื่องมาจากเทือกเขาตะนาวศรีในภาคตะวันออกของประเทศ และมีแนวจากเหนือไปได้ คือ เทือกเขาภูเก็ต เขตที่ราบชายฝั่งเป็นพื้นที่ด้านตะวันตกประกอบด้วยเกาะใหญ่น้อยประมาณ 62 เกาะ ธรณีสัณฐานส่วนใหญ่ประกอบด้วยหินอัคนีและหินทรายทำชื่อเสียงให้จังหวัดทางด้านการทำเหมืองแร่ดีบุก ลักษณะภูมิประเทศของระนองดังกล่าวทำให้ระนองมีฝนตกชุกที่สุดของประเทศเป็นเมือง “ฝนแปด แดดสี่” เพราะตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันตกของภาคใต้จึงรับลมมรสุมอย่างเต็มที่

จากหลักฐานที่ปรากฏทางประวัติศาสตร์ ระนองเป็นชุมชนที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากการขยายตัวของแร่ดีบุก แต่ตามความเห็นของประทุม ชุมเพ็งพันธ์ อดีตหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ 8 มีความเห็นว่า “... จากการสำรวจค้นคว้าของนักโบราณคดี... ปรากฏว่าในเขตจังหวัดระนองมีแหล่งอารยธรรมที่น่าสนใจมาก่อน เนื่องจากมีชาวบ้านพบขวานหินขัดอันเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตามแม่น้ำลำคลอง ถ้า ภูเขาหลายแห่งในท้องที่อำเภอกระบุรี ชาวบ้านได้พบโครงกระดูกมนุษย์โบราณ เครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะหม้อตะคันชนิดต่างๆ มากมาย ภายในถ้ำพระขางค์ อำเภอกระบุรี เคยมีภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แต่น่าเสียดายที่มีผู้มาลบและกลบทับเสียหมด แหล่งอารยธรรมโบราณของระนอง นอกจากเมืองกระบุรีแล้วยังมีปรากฏอยู่ตลอดชายฝั่งทะเลและตามเกาะต่างๆ ซึ่งตั้งเป็น ถิ่นที่อยู่ของชาวไทยมุสลิมและพวกขาวน้ำมาก่อน”

แต่อย่างไรก็ตามระนองเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ขึ้นกับเมืองชุมพรมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการขุดแร่ดีบุกขาย และส่งตัวดีบุกให้รัฐบาลแทนการรับราชการอย่างอื่น มาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงจัดให้มีเจ้าภาษีผูกขาดอากรดีบุก¹

ต่อมามีชาวจีนฮกเกี้ยน คือ คอซู่เจียง ขอประมูลอากรดีบุกได้และทำอากรดีบุกอยู่สิบปี ส่งเงินภาษีให้แก่รัฐบาลกลางโดยมิได้ขาดค้าง จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองระนอง (คอซู่เจียง) เมืองระนองจึงพัฒนาตัวขึ้น มีผู้อพยพเข้ามาก่อตั้งจนกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่

การอพยพของคนเข้ามาทำเหมืองแร่ดีบุก ทำให้ระนองกลายเป็นจังหวัดที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย ประกอบกับการมีภูมิประเทศที่เป็นเกาะเล็กเกาะน้อยตามชายฝั่งระนองจึงเป็นที่รวมของกลุ่มคนหลายกลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มชาวไทยและชาวจีนซึ่งประกอบอาชีพขุดแร่ดีบุกขายมาแต่โบราณ ส่วนกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพทางทะเลที่เรียกว่า “ชาวเล” หรือ “ชาวน้ำ” คนเหล่านี้อาศัยอยู่ตามเกาะสำคัญ ๆ เช่น เกาะสินไห เกาะเหลา ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ นอกจากนี้ยังมีประชากรจำนวนไม่น้อยในพื้นที่จังหวัดระนองขณะนี้ คือ กลุ่มชาวมลายู กลุ่มนี้เข้ามารับจ้างทำสวน รับจ้างทำงานในร้านอาหาร เป็นลูกเรือทำการประมง และทำงานบ้าน

นอกจากนี้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การที่ไทยต้องเสียดินแดนเมืองมะริดรวมทั้งเมืองมะลิวัลย์แก่อังกฤษและได้มีการปักปันเขตแดนไทย โดยใช้แม่น้ำกระบุรีเป็นเส้นกั้นพรมแดนในปี พ.ศ. 2442 นั้นทำให้คนไทยบางส่วนต้องข้ามไปข้ามมาระหว่างเมืองมะริดและมะลิวัลย์กับจังหวัดระนอง เหมือนเมื่อครั้งก่อนโน้นที่เมืองมะริดและมะลิวัลย์ยังเป็นเขตแดนไทยเพราะยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติอยู่ ต่อมาเมื่ออังกฤษปล่อยให้พม่าปกครองตัวเอง ดินแดนเมืองมะริด และเมืองมะลิวัลย์ก็ตกเป็นของพม่าด้วย ดังนั้นคนไทยบางส่วนจึงอพยพข้ามมาอยู่ทางฝั่งไทยในจังหวัดระนองและบางส่วนอยู่ในพม่าแต่ก็ยังมีการติดต่อเดินทางข้ามไปมาระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์กับจังหวัดระนอง แต่พอในช่วงสมัยที่พม่ามีการ

¹ สงบ ส่งเมือง และคณะ. “ระนองจังหวัด” ใน ตราสารกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 15. หน้า 6471.

ปกครองแบบรัฐบาลผสม ทหารพม่าเข้ายึดและถือครองที่ดินของหมู่บ้านแถวชายแดนไทยทำให้คนไทยที่ตกค้างอยู่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ต้องหลบหนีเข้ามายังประเทศไทย โดยเข้ามาพักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องฝั่งไทยในจังหวัดระนอง และไม่สามารถที่จะเดินทางไปไหนได้ เนื่องจากไม่มีบัตรประชาชนที่บอกสัญชาติได้ว่าเป็นคนไทยหรือเป็นคนพม่าเพราะกลุ่มคนเหล่านี้เมื่ออยู่ฝั่งพม่า พม่าก็ถือว่าเป็นคนไทยจึงไม่ให้บัตรประชาชนพม่า เมื่อเข้ามาอยู่ฝั่งไทย ไทยก็ถือว่าเป็นคนพม่าจึงไม่ให้บัตรประชาชนไทยเช่นกัน ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “คนไทยฝั่งพม่า” บ้าง “คนสองน้ำ” บ้าง และ “คนฝั่งพม่า”

ดังนั้นความหลากหลายของกลุ่มคนเหล่านี้ เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่ม มีการแต่งงานข้ามกลุ่ม เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เกิดเป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เรียกกันว่า “กลุ่มคนสองน้ำ” โดยกล่าวกันว่า “กลุ่มคนสองน้ำ” เป็นกลุ่มที่อยู่ตามเกาะต่าง ๆ ที่ยังตัดสินใจไม่ได้ว่า เกาะเหล่านี้เป็นของพม่าหรือเป็นของไทย แต่บางคนก็กล่าวว่า “กลุ่มคนสองน้ำ” เป็นลูกที่มีพ่อแม่คนใดคนหนึ่งเป็นพม่า ต้องข้ามไปอยู่ฝั่งพม่าบ้างฝั่งไทยบ้างและจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่กล่าวว่า “กลุ่มคนสองน้ำ” ก็คือคนไทยที่ตกค้างตั้งแต่การเสียดินแดนในสมัยรัชกาลที่ 5

กลุ่มคนสองน้ำได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดระนองเป็นจำนวนมาก โดยกลุ่มคนเหล่านี้ ไม่มีสัญชาติจึงไม่สามารถมีเลขประจำตัวประชาชนหรือทะเบียนบ้านและเป็นที่น่าประหลาดใจ เมื่อพบว่ามียุวกกลุ่มเด็กซึ่งเป็น “เด็กสองน้ำ” เข้ามาเรียนหนังสือในโรงเรียนของจังหวัดระนองเป็นจำนวนมาก กลุ่มเด็กเหล่านี้ไม่มีบัตรประชาชน ไม่มีทะเบียนบ้าน แต่ก็สามารถเรียนหนังสือได้ จึงเป็นข้อสังเกตว่าต่อไปในอนาคตเด็กกลุ่มนี้จะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือไม่ และเมื่อเด็กเหล่านี้จบการศึกษาแล้วพวกเขาสามารถทำงานในสายงานที่ตนถนัดและเรียนจบได้หรือไม่ อนาคตของพวกเขาเหล่านี้จะเข้ามาเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติหรือเป็นเพียงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดระนองเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนสองน้ำดังกล่าวข้างต้นของจังหวัดระนองยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งกลุ่มชนเหล่านี้ได้ผสมผสานวัฒนธรรมของ

กลุ่มตนกับกลุ่มอื่นได้เป็นอย่างดี และเล็งเห็นคุณค่าของการศึกษา พร้อมกันนั้นก็ สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาตัวเองให้เข้ากับกลุ่มชนอื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มคนสองน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนสภาพปัญหาและความต้องการ ในอนาคตของคนกลุ่มนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของ “กลุ่มคนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของพื้นที่
 - การศึกษาครั้งนี้มุ่งใช้พื้นที่ในจังหวัดระนอง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ
 - 2.1 ศึกษาสภาพทั่วไปของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในด้านต่อไปนี้
 - 2.1.1 วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่
 - 2.1.2 วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน
 - 2.1.3 วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ
 - 2.2 ศึกษาสภาพปัญหาของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (QUALITATIVE METHOD) โดยเก็บข้อมูลภาคสนามและข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ ในการเก็บข้อมูล

2. กลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาครั้งนี้เลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะกลุ่มคนสองน้ำในจังหวัดระนอง โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ ต้องเป็นกลุ่มคนสองน้ำที่เรียกตัวเองว่าเป็น “กลุ่มไทยพลัดถิ่น” และอพยพจากประเทศพม่าเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนองเท่านั้นไม่ใช้กลุ่มคนเชื้อสายพม่าและมอแกนที่อาศัยอยู่ตามเกาะต่างๆ ในจังหวัดระนอง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารทั้งหนังสือ งานวิจัย วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยรวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

3.2 การสัมภาษณ์ ใช้การสนทนากับชาวบ้านอย่างเป็นทางการและเป็นทางการ โดยใช้กรอบการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่วางไว้ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยการสังเกต สมุดจดบันทึกข้อมูล เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป ขณะสัมภาษณ์ใช้วิธีทั้งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

3.3 กลุ่มเป้าหมายในการรวบรวมข้อมูลจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มคนสองน้ำที่เรียกตัวเองว่า “กลุ่มไทยพลัดถิ่น” ในจังหวัดระนองเท่านั้น และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนชาวบ้านทั่วไปในจังหวัดระนอง

3.4 การบันทึกข้อมูล ใช้วิธีจดบันทึกลงในสมุดบันทึก บันทึกเสียงลงในเครื่องบันทึกเสียง และบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพ

3.5 การตรวจสอบข้อมูล ในกรณีการเก็บข้อมูลซึ่งได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ จะมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และมีการตรวจสอบความตรงของข้อมูล โดยตรวจสอบทั้งด้านข้อมูลและด้านวิธีการเก็บข้อมูลใหม่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้มาแล้ว ผู้วิจัยจะสรุปและจำแนกประเด็นตามขอบข่ายที่กำหนดไว้ในขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษา แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล อธิบายความสัมพันธ์และปรากฏการณ์โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิถี หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง มักใช้ประกอบกับคำอื่น

ชีว, ชีวะ หมายถึง ชีพ ความเป็นอยู่

คนสองน้ำ หมายถึง บุคคลที่อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง ซึ่งมีชื่อที่ทางราชการใช้เรียกว่า “คนไทยพลัดถิ่น” และได้รับการรับรองจากผู้ใหญ่บ้านว่าเป็นคนไทย

คนไทยพลัดถิ่น หมายถึง กลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตแดนประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาหลังจากมีการแบ่งเขตแดนกันระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษ(ดินแดนบางส่วนของไทยตกเป็นของอังกฤษและเป็นของพม่าต่อมา) หลังจากนั้นประมาณ 40 -50 ปี กลุ่มคนไทยเหล่านี้จึงอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยถือเอาวันที่ 9 มีนาคม 2519 เป็นวันสุดท้ายในการอพยพเข้ามา

วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” หมายถึง แนวทางปฏิบัติของชีวิตความเป็นอยู่หรือการดำเนินพฤติกรรมของคนสองน้ำที่อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง โดยมีชื่อที่ทางราชการใช้เรียกว่า “คนไทยพลัดถิ่น” และได้รับการรับรองจากผู้ใหญ่บ้านว่าเป็นคนไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้บันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดระนองในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้เยาวชนและหน่วยงานต่างๆ ได้ศึกษาวิถีชีวิตของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ได้ข้อมูลที่เป็นปัญหาของ “คนสองน้ำ” ซึ่งมีผลกระทบต่อหน่วยงานการปกครองท้องถิ่นในเขตที่กลุ่มคนสองน้ำอาศัยอยู่และเพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับ “คนสองน้ำ” โดยตรงพร้อมทั้งสามารถดึงศักยภาพของกลุ่มคนนี้มาใช้ในการพัฒนาประเทศ

3. ได้ข้อมูลที่เป็นฐานข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้กับชุมชนในจังหวัดระนอง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

หน่วยงานต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ทบวงมหาวิทยาลัย กรมการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่างๆ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และองค์กรเอกชนต่างๆ รวมทั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ นำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบในการดำเนินนโยบายในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาวิถีชีวิตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาวิถีชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “วิถีชีวิต”

คำว่า “วิถีชีวิต” ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ในงานเขียนต่างๆ มากมาย ส่วนใหญ่เป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และวัฒนธรรม โดยให้นิยามความหมายแตกต่างกันบ้างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และบริบทของการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้จึงประมวลความหมายของ “วิถีชีวิต” ได้ดังนี้

“วิถีชีวิต” คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิต¹ และในการดำรงชีวิต (Way of life) ของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสังคม การดำเนินชีวิตของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมมีหลายด้านด้วยกัน เช่น การคบหาสมาคม การรักและการแต่งงานกัน การทำมาหากิน การทำงานส่วนรวมร่วมกัน การตัดสินใจในปัญหาส่วนรวมร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้ความคิดให้แก่กัน การรักษาสุขภาพอนามัย ความเชื่อในสิ่งต่างๆ การสร้างที่อยู่อาศัย รวมทั้งการพักผ่อนหย่อนใจ สร้างสรรค์สิ่งสวยงามไพเราะ หาความบันเทิงร่วมกัน² ตลอดจนความคิดและลักษณะนิสัย สิ่งเหล่านี้รวมเป็นวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคม โดยมีตัวที่บ่งชี้วิถีชีวิตได้แก่ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ วรรณกรรม ศาสนาและปรัชญา ของสมาชิกในสังคม³

ดังนั้นจากความหมายทั้งหมดของ “วิถีชีวิต” เห็นได้ว่าวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นๆ ดังนั้นในการศึกษา “วิถีชีวิตคนสองน้ำ” จึงเป็นการศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิตของสังคมหรือกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นที่อพยพมา

¹ สนิท สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการทางสังคม. หน้า 4

² ประเสริฐ แยมกลิ่นทุ่ง. สังคมและวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. หน้า 102

³ ช่างใน เนาวัฒน์ ชินภาษาวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นชาวไทยพลัดถิ่นที่อพยพมา

จากฝั่งประเทศพม่ามาอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง โดยผู้วิจัยจะพิจารณาให้ครอบคลุมวิถีชีวิตด้านต่างๆ 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านการทำมาหากิน ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือน และเครือข่าย และด้านความเป็นอยู่

1. ด้านการทำมาหากิน

การศึกษาด้านการทำมาหากิน คือ การศึกษาถึงลักษณะของการประกอบอาชีพ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “อาชีพ” ไว้ดังนี้

“อาชีพ” หมายถึง งานที่บุคคลกระทำ เพื่อเป็นรายได้ หากมีมากกว่า 1 ชนิด ให้นับอาชีพที่มีชั่วโมงการทำงานมากที่สุด ถ้าชั่วโมงทำงานแต่ละอาชีพเท่ากันให้นับอาชีพที่มีรายได้มากที่สุด หากยังตอบไม่ได้ให้นับอาชีพที่ได้ทำงานมากที่สุด¹

สำหรับความหมายของ “อาชีพ” ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ประเภทหรือชนิดของงานที่บุคคลนั้นทำอยู่ ที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ถ้าหากมีมากกว่า 1 อาชีพ ให้นับอาชีพที่มีชั่วโมงการทำงานมากที่สุด ถ้าชั่วโมงการทำงานเท่ากันให้นับอาชีพที่มีรายได้มากที่สุด หากไม่สามารถตอบได้ให้นับอาชีพที่ได้ทำงานนานที่สุด

การศึกษาด้านการทำมาหากินหรือการประกอบอาชีพของกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาอยู่อาศัยฝั่งไทยในจังหวัดระนอง โดยมีชื่อที่ทางราชการตั้งให้ว่า “กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น” มุ่งเน้นด้านของความแตกต่างกันระหว่างอาชีพของกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดระนอง

2. ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือข่าย

ความหมายของคำว่า “ครัวเรือน” หมายถึง หน่วยงานทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประกอบขึ้นด้วยบุคคลทั้งหมดที่รวมกันในที่อาศัยเดียวกัน ซึ่งอาจเป็น บ้าน ห้องชุด บ้านเช่า ก็ได้ โดยบุคคลที่อยู่รวมกันในครัวเรือนอาจเป็นญาติกันหรือไม่ก็ได้แต่การอยู่ในสถานที่หนึ่งๆ หรือในบ้านเลขที่หนึ่งๆ อาจประกอบด้วยครัวเรือนหลายครัวเรือนก็ได้ สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ที่เดียวกันจะมีส่วนร่วมในการจัดหาอาหาร หรือสิ่งอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพของบุคคลเหล่านั้น นอกจากนี้แล้วยังสามารถแบ่งครัว

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2541 หน้า 55

² ราชบัณฑิตยสถาน. 2542 หน้า 78

เรือนออกเป็น 2 ประเภท คือ ครัวเรือนส่วนบุคคล และครัวเรือนกลุ่มบุคคล

ครัวเรือนส่วนบุคคล หมายถึง ครัวเรือนที่ประกอบขึ้นด้วยบุคคลคนเดียว หรือหลายคนอาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน และการจัดหาอาหารหรือใช้เครื่องอุปโภคบริโภคอันจำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นอาจเป็นญาติกันหรือไม่เป็นญาติกันก็ได้

ครัวเรือนกลุ่มบุคคล หมายถึง ครัวเรือนที่ประกอบด้วยบุคคลที่มาอยู่ร่วมกัน เพราะได้มีกฎ หรือระเบียบข้อบังคับอย่างใดอย่างหนึ่งระบุไว้ให้มาอยู่ร่วมกัน หรือจำเป็นต้องมาอยู่ร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง บุคคลเหล่านี้จะใช้สิ่งอุปโภคบริโภคหรือไม่รวมกันก็ได้ ครัวเรือนส่วนบุคคลจำแนกได้เป็น 2 ชนิด คือ ครัวเรือนกลุ่มบุคคลประเภทสถาบัน ได้แก่ วัด เรือนจำ สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล โรงเรียนกึ่งนอน กองทหารหรือตำรวจ ครัวเรือนกลุ่มบุคคลประเภทอื่น ได้แก่ โรงแรม หอพัก บ้านพักคนงานที่มีจำนวนคนงานจำนวน 6 คนขึ้นไปซึ่งสถานประกอบธุรกิจจัดที่อยู่อาศัยให้อยู่ร่วมกัน²

สำหรับการศึกษาคำนี้กำหนด ความหมายของ “ครัวเรือน” ว่าเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่อาศัยอยู่ภายใต้หลังคาเรือนเดียวกัน มีการร่วมมือกันในการทำมาหากิน จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน และการทำกิจกรรมอื่นร่วมกัน เช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

ครัวเรือนของกลุ่มคนสองน้ำ ประกอบไปด้วยบุคคลต่างๆ เช่น ภรรยา ลูก หรือญาติๆ มาอาศัยอยู่รวมในชายคาเดียวกันในลักษณะช่วยกันทำมาหากิน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ภรรยาทำหน้าที่ขายผักที่ปลูกได้ ลูกอาจจะคอยช่วยเหลืองานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ชายทำหน้าที่เลี้ยงหลานและทุกคนที่อยู่ใครัวเรือนก็มีส่วนร่วมในการบริโภคและใช้จ่าย

การศึกษาความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ ที่กลุ่มคนที่อยู่รวมภายในครัวเรือนเดียวกัน และมีปฏิริยาต่อกันในบทบาทต่างๆ เช่น สามี ภรรยา บุตร พี่น้อง

¹ กรมแรงงาน พ.ศ.2533

² สามะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533

เป็นต้น เมื่อสมาชิกอยู่รวมกันย่อมต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีความผูกพันต่อกัน และมีหน้าที่รับผิดชอบซึ่งกันและกันแต่ละคนมีพฤติกรรมไปตามบทบาทของคน¹

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนและเครือญาติ ได้เกิดขึ้นตามบทบาทหน้าที่ที่บุคคลที่เป็นสมาชิกของครัวเรือน โดย Weiss¹ กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่ดีในครัวเรือนนั้น ประกอบด้วย

1. ความใกล้ชิดสนิทสนม ทำให้บุคคลมีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย
2. การมีส่วนร่วมในสังคม เป็นการแสดงถึงการมีส่วนร่วมระหว่างบุคคลในความเป็นครัวเรือนเดียวกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข่าวสาร ความคิดเห็น
3. พฤติกรรมในการดูแลรับผิดชอบ เช่น บิดามารดาเลี้ยงดูบุตร หรือผู้ที่แข็งแรงกว่าดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า เป็นต้น
4. การยอมรับ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสามารถกระทำกรต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
5. การช่วยเหลือ เป็นการช่วยเหลือแบ่งปันในเรื่องต่างๆ

ความสัมพันธ์ในครัวเรือนมีหลายรูปแบบ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสามี - ภรรยา หรือ บิดา-มารดา กล่าวคือ สามีภรรยาต้องเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่างๆภายในครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงและดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้อาจจะมีความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร หรือความสัมพันธ์ของสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือน คือ ความสัมพันธ์ในครัวเรือนจะทำให้เกิดบทบาท เช่น บทบาทในการดูแลงานบ้านส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของภรรยา เป็นต้น

ดังนั้นในการศึกษานี้ จึงสามารถศึกษาความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติได้จากบทบาทของสมาชิกในครัวเรือนและเครือญาติของกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาอยู่อาศัยฝั่งไทยในจังหวัดระนอง และเรียกกลุ่มของตนเองว่า “คนไทยพลัดถิ่น” ตามที่ทางราชการตั้งให้

¹ อัจฉรา พุ่มมณีกร. บทบาทของบิดาที่เป็นนักธุรกิจในทัศนะของบุตรวัยรุ่น. หน้า 34

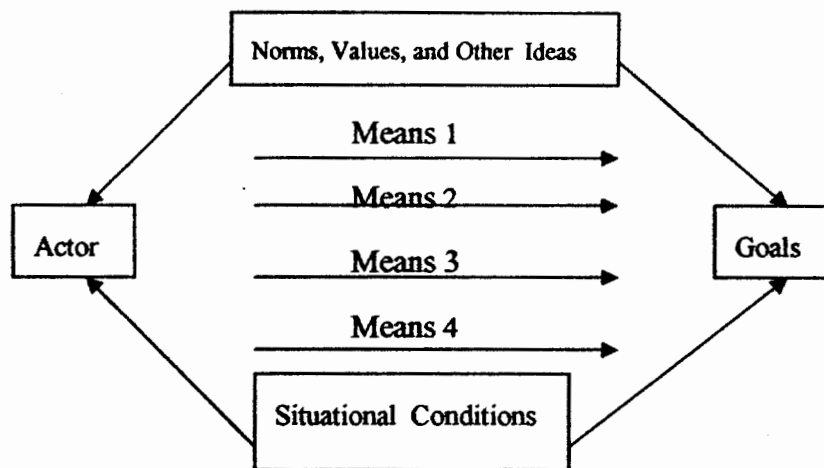
¹ อังใน ฉวีวรรณ แก้วพรหม. ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายโครงสร้างทางสังคมและการสนับสนุนทางสังคมที่รับรู้กับสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในชุมชนผู้สูงอายุ. หน้า 45

3 ด้านความเป็นอยู่

ในส่วนนี้จะศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่โดยทั่วไปของกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาอยู่อาศัยฝั่งไทยในจังหวัดระนอง และเรียกกลุ่มของตนเองว่า “คนไทยพลัดถิ่น” ตามที่ทางราชการตั้งให้ โดยศึกษาด้านลักษณะของบ้านเรือน ด้านการอุปโภคบริโภค (ด้านอาหารการกิน น้ำดื่ม น้ำใช้) ด้านสาธารณสุข (บริการสาธารณสุขที่มีในชุมชน โดยศึกษาเพียง 2 ด้าน คือ ไฟฟ้า และน้ำประปา) ด้านการสาธารณสุขหรือการดูแลสุขภาพ (สถานที่ดูแลรักษาพยาบาล เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย) ด้านการใช้ภาษาในการสื่อสารกันภายในครัวเรือนและชุมชน ด้านศาสนาและความเชื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎี

1.ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural and Function Theory) พาร์สัน (Parsons) นักสังคมวิทยาอเมริกัน ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าการที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม และมีการจัดระเบียบขึ้นนั้นเนื่องจากสมาชิกมีความสมัครใจ ที่จะเข้าไปทำกิจกรรมในสังคมนั้น คือบุคคลในสังคมความสมัครใจ และได้เสนอแนวความคิดว่าการกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบาย และศึกษาระบบสังคม การกระทำคือการกระทำระหว่างกัน(Interaction) ระหว่างผู้กระทำ(Actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์(Goals) วิธีการ(Means) และแนวคิดของผู้กระทำ(Actor's Orientation) เมื่อขยายความให้กระจ่าง ผู้กระทำหมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์ต่างๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ สถานการณ์หมายถึง เงื่อนไขที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมายและดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นๆ แนวคิดของผู้กระทำหมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพลซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดหมายภายใต้สถานการณ์นั้น เราสามารถจะแสดงออกในรูปแผนผัง ซึ่งนำมาจากเทอร์เนอร์

การกระทำระหว่างผู้กระทำ หรือความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกันนี้ สามารถวิเคราะห์บุคคลในสังคมได้ และจะเกิดเป็นระบบสังคมขึ้น การที่จะเกิดเป็นระบบสังคมได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไข คือ (1.) ผู้กระทำจะต้องมีแรงจูงใจที่จะกระทำตามสถานภาพและบทบาทของตน และ (2.) ระบบสังคมต้องพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากสังคม กระบวนการสำคัญที่ทำให้ระบบสังคมเกิดขึ้นอย่างมีระบบ เรียกกระบวนการนี้ว่า สถานะการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน (Institutionalization) คือ การที่บุคคลมีบทบาทต่างๆ เนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นค่านิยมและความเชื่อของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเหล่านั้นได้แทรกซึมอยู่ภายในระบบบุคลิกภาพของบุคคล ได้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลาอันตลอดจนมีบทบาทลงโทษและการให้รางวัลซึ่งช่วยสนับสนุนสถานะการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน

หลักการของการมีสถานะการเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบันประกอบด้วย ผู้กระทำทั้งหลายกระทำระหว่างกันภายใต้สถานการณ์ต่างๆ วิธีการที่ผู้กระทำปฏิบัติกันนั้นได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางสังคม บรรทัดฐานเกิดขึ้นจากการปรับตัวของผู้กระทำต่อคนอื่นจนสร้างเป็นบรรทัดฐานขึ้นมา บรรทัดฐานที่สร้างขึ้นมาจากกระทำระหว่างกันแล้วจะถูกจำกัดอยู่ภายใต้แบบแผนวัฒนธรรม และบรรทัดฐานเป็นตัวกำหนดการกระทำระหว่างกัน ระบบสังคมที่สามารถจะรักษาระบบไว้ได้นั้น จะต้องทำหน้าที่สำคัญ 4 ประการ

1. ระบบสังคมต้องมีวัตถุประสงค์และดำเนินไปเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) วัตถุประสงค์ของสังคมมีความจำเป็น เพื่อความอยู่รอดแห่งสังคม สมาชิกในสังคมจะอยู่ได้อย่างสงบสุข ทำอย่างไรที่จะถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของสังคมนี้ ไปสู่สมาชิก มีการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายและมีการควบคุมอย่างไรที่ให้สมาชิกได้ ปฏิบัติไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้คือ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา

2. ระบบสังคมต้องมีการปรับตัว(Adaptation) การปรับตัวมีความจำเป็นและสำคัญมากต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน การที่สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์และ กระทำระหว่างกันนั้นจำเป็นต้องคิดหาเทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของ สังคมและเสริมสร้างพลังต่างๆ ภายในระบบให้ดีขึ้น สถาบันทางสังคมที่จะช่วยทำ หน้าที่นี้ได้มากคือ สถาบันเศรษฐกิจ

3. ระบบสังคมจะต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย หรือการประสมประสานส่วน ต่างๆ(Integration) ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบเพื่อสร้างความเข้าใจภายในระบบ ช่วย การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่จุดหมายของสังคมและเพื่อป้องกันภาวะความ ดึงเครียดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระบบ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่สถาบัน การเมือง การปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์

4. ระบบสังคมจะต้องมีการจัดการกับความเครียด(Tension Management or Latency) ภายในระบบสังคมย่อมจะมีความขัดแย้ง หรือความดึงเครียดอยู่เป็นธรรมดา จากบุคคล กลุ่มคน สถาบันหรือชุมชน ระบบสังคมจะต้องมีหน้าที่แก้ไขหรือจัดการ กับสิ่งเหล่านี้เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลในสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้คือ สถาบันศาสนา สถาบันศาล

หน้าที่ของระบบสังคม สามารถศึกษาและวิเคราะห์ในระดับต่างๆ กันตั้งแต่ ระดับกลุ่มคน องค์กร สถาบัน ชุมชน และประเทศ เขียนเป็นตารางดังนี้

Adaptation	Goal Attainment
Latency	Integration

พาร์สันถือว่าหน้าที่ที่จำเป็น Adaptation กับ Goal Attainment (การปรับตัวและบรรลุมิติประสงค์) ร่วมกันทำหน้าที่เสมือนหนึ่งหน่วยกำลังงานแห่งระบบ (Task Orientation) โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้(Instrumental)ของระบบ ส่วนหน้าที่ที่จำเป็น Integration กับ Latency (การบูรณาการรวมหน่วยกับการจัดการกับความตึงเครียด) ถือเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมและอารมณ์(Social and Emotional Areas) ซึ่งทำหน้าที่ในด้านอารมณ์และเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม

สิ่งสำคัญที่บุคคลปฏิบัติตามสถานภาพ และบทบาทในระบบสังคมได้ในสถานการณ์ต่างๆ นั้น จะต้องมิต้านิยมหรือแนวความคิด ความเชื่อที่ได้ยึดเหนี่ยวผูกพันระหว่างบุคคลในสังคม ตัวแปรที่จะศึกษาความแตกต่างหรือแนวโน้มทางพฤติกรรมของบุคคลในระบบสังคม เรียกว่าแบบแผนของตัวแปร (Pattern Variables) ประกอบด้วย

1. ตัวแปรเกี่ยวกับความรู้สึก เน้นความผูกพันทางด้านอารมณ์และความไม่รู้สึกผูกพันทางด้านอารมณ์ เช่น ระบบสังคมระหว่างสามีภรรยา จะมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึก แต่ในระบบสังคมระหว่างพนักงานธนาคารกับลูกค้าจะมีความสัมพันธ์แบบไม่มีความรู้สึกทางด้านอารมณ์

2. ตัวแปรที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจงกับตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งมีขอบเขตกระจายหรือกว้าง ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาเป็นแบบที่มีขอบเขตกระจายทั่วไป ซึ่งครอบคลุมทุกอย่างในด้านสังคมเศรษฐกิจ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง มีลักษณะที่กำหนดบทบาทอย่างเจาะจงว่าจะทำอย่างไรบ้าง

3. ตัวแปรที่เกี่ยวกับหน่วยสังคม ที่ผู้กระทำพิจารณาในแง่หน่วยสากลกับผู้กระทำพิจารณาในแง่หน่วยเฉพาะ การกระทำโดยรวมไม่ได้พิถีพิถันว่าจะทำเฉพาะกับใคร เช่น การทำบุญบ้าน นิมนต์พระจากวัดไหนก็ได้ แต่ถ้าเฉพาะเจาะจงก็ต้องนิมนต์พระจากวัดที่ตนรู้จักเท่านั้น

4. ตัวแปรที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เป็นคุณลักษณะ หรือลักษณะที่ได้มาแต่กำเนิด เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ สถานภาพของครอบครัว กับตัวแปรที่มาจากกรกระทำด้วยความสามารถ

5. ตัวแปรที่ชี้ค้ำกับหน่วยในลักษณะ ที่ถือว่าตนเองเป็นสำคัญ กับตัวแปรที่เน้นกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก

นอกจากแบบแผนของตัวแปรที่แสดงให้เห็นการที่สมาชิกในสังคมได้กระทำระหว่างกันพาร์สัน ได้เน้นกระบวนการต่างๆ ที่เกิดเป็นระบบสังคมขึ้นเพราะมีระบบต่างๆ ดังนี้

1. ระบบการติดต่อ มีภาษาเป็นสื่อในการเกิดการกระทำระหว่างกันขึ้น
2. ระบบการรักษาขอบเขตทางสังคม ต้องมีการควบคุมการรักษาความสมดุลในสังคมเพื่อสมาชิกในระบบสังคมมีส่วนร่วมในบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ
3. ระบบบุคลิกภาพ วัฒนธรรม สังคม เป็นระบบที่เกื้อกูลสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
4. ระบบการควบคุมทางสังคม เพื่อมิให้สมาชิกฝ่าฝืนบรรทัดฐานในสังคม
5. ระบบการอบรมขัดเกลา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดเจตนารมณ์ของสมาชิกในสังคมไปยังสมาชิกรุ่นต่อไป

6. ระบบมีสภาวะเปลี่ยนเป็นสถาบัน กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลยอมรับค่านิยมความเชื่อ และซึมซาบในบุคลิกภาพ ทำให้มีการบูรณาการหน่วยระหว่างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลานาน ด้วยการมีระบบการลงโทษและการให้รางวัลทำให้เกิดเป็นสภาวะเปลี่ยนเป็นสถาบัน

ดังจะเห็นได้ว่าในระดับกว้างระบบสังคมประกอบด้วยสถาบันต่างๆ ครอบครัเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกในสังคมที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพอบรมสั่งสอนบทบาทจนมีสภาวะเปลี่ยนเป็นสถาบันขึ้น โดยทั่วไปเราจะเห็นว่า การกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีลักษณะการสมัครใจ ต้องการที่จะกระทำเพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งผู้กระทำนั้นต้องมีความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นแนวทางไปสู่เป้าหมาย นอกจากนั้นสถานการณ์ต่างๆ จะเป็นเครื่องชี้ว่าผู้กระทำมีพฤติกรรมอย่างไร บทบาทและสถานภาพของบุคคลได้กระทำต่อกันจนเป็นระบบสังคมที่มีลักษณะสำคัญ

1. ระบบสังคมประกอบขึ้นมาจากความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของค้ำการ สถาบัน ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและระยะเวลานานพอสมควร
2. ระบบสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคม เพื่อป้องกันมิให้เกิดการแทรกแซงหรือการทำลายจากระบบอื่น

3. หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในส่วนต่างๆ ของระบบก็เพื่อความอยู่รอด หรือ ทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

4. ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม

5. หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายตัวกลายเป็น ส่วนหนึ่งของระบบอื่นหรือเปลี่ยนเป็นระบบใหม่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่พยายามอธิบายว่า ระบบสังคมนั้นมีหน่วยหรือส่วน ต่างๆ เกี่ยวพันกันและต่างทำหน้าที่อย่างดีเพื่อความอยู่รอดของสังคม บุคคลที่เข้าไปอยู่ ในระบบก็เพราะความสมัครใจมีการกระทำ ความเชื่อและมีอิทธิพลต่อการกระทำของ บุคคล การจัดระเบียบทางสังคมไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ถ้ามีการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ต่อเมื่อระบบสังคมยอมปรับตัวระบบสังคมย่อยส่วนอื่นเพื่อให้ เกิดสมดุลทางสังคม¹

2.ทฤษฎีหน้าที่นิยม ของบรอนิสลอ มาลินอสกี (Bronislaw Malinowsky. 1884-1942) นักมานุษยวิทยา เชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐาน ทางร่างกายและจิตใจ และหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือตอบสนองต่อความต้องการขั้น พื้นฐานของมนุษย์วัฒนธรรมตามทัศนะของมาลินอสกีเปรียบเสมือนเครื่องมือในการ ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิต แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์

2. การตอบสนองร่วมกันของสมาชิกในสังคม หมายถึง การทำงานร่วมกัน ของสมาชิกสังคม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ

3. ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ ความต้องการนี้จะได้รับการตอบสนอง โดย การพัฒนาระบบวิทยาศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และศิลปะขึ้นมาในสังคม

¹ สมศักดิ์ ศรีถันดิสุข. สังคมไทย. หน้า 23-29

สรุปมาลีนอสกียืนยันว่ามนุษย์สามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปดัดแปลง เพื่อแก้ปัญหาแห่งชีวิตได้ โดยระบบวิทยาศาสตร์แต่เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบาย ปรัชญาการณบางอย่าง มนุษย์จึงคิดค้นระบบไสยศาสตร์และศาสนาขึ้นมาแทนที่เพื่อ อธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น นอกจากนั้นศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ ยังมีหน้าที่ช่วย เสริมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม¹

3. ทฤษฎีนิเวศวิทยาามมนุษย์ (Human Ecology)

นิเวศวิทยาามมนุษย์ (Human Ecology) ปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี 1921 ในหนังสือ เรื่อง An Introduction to The science of sociology ซึ่งเขียนโดย R.E. Park and E.W. Burgess และเป็นที่ยอมรับกันว่า R.E. Park เป็นผู้บัญญัติ คำว่า Human Ecology และ Park ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของนิเวศวิทยาามมนุษย์

นิเวศวิทยาามมนุษย์ เป็นศัพท์ที่ใช้กันกว้างขวางมากกว่า 30 ปีที่ผ่านมา โดย นิเวศวิทยาามมนุษย์เป็นลักษณะของศาสตร์ที่เป็นองค์รวม (Holistic Segment of Ecology) ที่ผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและสังคมศาสตร์

Bernard Campbell ได้ให้คำจำกัดความของนิเวศวิทยาามมนุษย์ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ทั้งหมดระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (ซึ่งรวมปัจจัยต่างๆ เช่น ภูมิประเทศ หรือ ดิน) และการแลกเปลี่ยนพลังงาน กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งพืช สัตว์ และเพื่อนมนุษย์ กลุ่มอื่นๆ ถ้ามองในทัศนะที่กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้นิเวศวิทยาามมนุษย์จะเกี่ยวข้องกับ มนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์และความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเป็นพิเศษกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และ องค์ประกอบที่ไม่มีชีวิตของโลก²

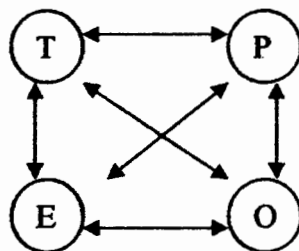
ในการศึกษานิเวศวิทยาามมนุษย์แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันอย่างกว้างขวางใน องค์ประกอบเฉพาะ แต่ความคิดที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาามมนุษย์โดยทั่วไปจะมุ่งเน้นไปที่ “...การปรับตัว (Adjustments) ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยช่วงแรกของการเริ่มศึกษา นั้นมีการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล แต่จะถูกมองในรูปของการรวมตัว หรือ

¹ จิตรกร โพธิ์งาม. มานุษยวิทยาเบื้องต้น. หน้า 13-14

² Campbell, 1983 : 6-7 อ้างใน สายใจ กุ่มขนาบ. การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นชาวไทยในกรุงเทพมหานคร. หน้า 6

ปรากฏการณ์ของประชากร (Aggregate or population phenomena) ซึ่งวิเคราะห์รูปแบบของการรวมตัวทางนิเวศวิทยาได้มุ่งเน้นตั้งแต่ละแวกบ้าน (Neighborhoods) เมือง (Cities) และชุมชน (Region)...

ดังนั้นการศึกษา “นิเวศวิทยามนุษย์” (Human Ecology) ในช่วงแรกนั้นแยกกันไม่ออกกับการศึกษาเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม โดยมองการรวมตัวของประชากรในฐานะผู้พึ่งพิงทางสังคม ต่อสู้กับสภาวะทางสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ เพื่อสนองสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และให้ได้สภาวะที่น่าพึงพอใจสูงสุดในกาดำรงชีวิตอยู่ต่อไปของการอยู่ร่วมกัน ในช่วงทศวรรษที่ 1950 Duncan และ SCHORE ได้เสนอระบบนิเวศมนุษย์ที่เรียกว่า POET Model ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ตัว ที่สัมพันธ์กันคือ ประชากร (Population) การจัดระเบียบทางสังคม (Organization) สิ่งแวดล้อม (Environment) เทคโนโลยี (Technology) จากองค์ประกอบทั้ง 4 ของนิเวศวิทยามนุษย์นี้ หากตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อตัวอื่นๆ ด้วย ดัง Model

รูปที่ 1 : POET Model ที่มา : Duncan, Otisdudley, 1973 อ้างใน สายใจ คุ้มขนาน, 2535 : 6

องค์ประกอบทั้ง 4 ตัวของ POET Model นี้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ได้ตอบ (Reciprocal Relationship) ฉะนั้นองค์ประกอบแต่ละตัวจึงสามารถนำมาใช้ทั้งเป็นตัวแปรตามและตัวแปรอิสระในงานวิจัยต่างๆ แต่ในการศึกษาทางสังคมวิทยาส่วนใหญ่ การจัดระเบียบ (O) มักจะเป็นตัวที่ถูกนำมาใช้เป็นผลของกระบวนการปรับตัว (Adaptive Process) จากการที่ประชากร (P) ใช้เทคโนโลยี (T) ที่อยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ (E) นอกจากแนวคิดทางนิเวศวิทยามนุษย์ ของ Duncan และ Schnore เกี่ยวกับ POET Model ยังมีกรอบแนวคิดของ Micheal Micklin ซึ่งได้ปรับปรุงแนวคิด POET Model

จากการปริทัศน์แนวคิดทางนิเวศวิทยามนุษย์ จะเห็นว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจะมีหน่วยวิเคราะห์เป็นชุมชนมนุษย์ และมีลักษณะการวิเคราะห์ที่เป็นองค์รวม ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่ากรอบแนวคิดและทฤษฎีทางนิเวศวิทยาของ Duncan และ Schnore สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ตลอดจนการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนไทย ดังนี้ สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กูย (ส่วย) ของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2538) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กะเหรี่ยงสะกอ ของสุริยา รัตนกุลและสมทรง บุรุษพัฒน์ (2538) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: เขมรถิ่นไทย ของประกอบ ผลงาม (2538) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ม้ง ของสุจริตลักษณ์ ศีผดุง สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: พวน ของวีระพงศ์ มีสถาน (2539) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ลีซอ ของลักขณา ดาวรัตนหงษ์ (2539) สารานุกรมกลุ่มของชาติพันธุ์: สาฮู ของโสฬส ศิริไสย์ (2539) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ไทยโซ่ง ของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2540) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ก๊อง (อุก๋อง) ของมยุรี ถาวรพัฒน์ (2540) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: เมี่ยน (เข่า) ของฉัญฐวิ ทศรฐ และวีระพงศ์ มีสถาน (2540) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กะเหรี่ยงโป ของสุจริตลักษณ์ ศีผดุงและสรินยา คำเมือง สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ไทยลื้อ ของสมใจ แซ่ไฉ่และวีระพงศ์ มีสถาน (2541) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ขมุ ของ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2541) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ลัวะ ของภัททิยา ยิมเรวัต และสุริยา รัตนกุล (2541) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ขมุ ของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2541) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ฉู่ฮกึ่ง (ชาวคง) ของอภิญา บังสรวง และสุวิไล เปรมศรีรัตน์ สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: มอญ ของ สุจริตลักษณ์ ศีผดุง และคณะ (2542) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: กะเหรี่ยงกะฮัน ของสมทรง บุรุษพัฒน์ และสรินยา คำเมือง (2542) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : สกเกี้ยน ของขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ (2543) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ไทยใหญ่ ของวีระพงศ์ มีสถาน (2544)

จากการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยทั้ง 16 เรื่อง ผู้วิจัยได้เห็นถึงพลวัตของการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยจะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน งานวิจัยทั้ง 16 เรื่องดังกล่าวมีรูปแบบการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงเลือกงานวิจัยบางส่วนมานำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กวย พบว่า กุยมิถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองกำแพงเพชร ประเทศกัมพูชา การอพยพเข้ามาในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 – 2231) ในจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ และอพยพมาเรื่อยๆ จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 การอพยพได้หยุดลง ต่อมาก็มีการอพยพโยกย้ายไปอยู่ยังจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดมหาสารคาม ชาวกวยแต่ละถิ่นมีการใช้สำเนียงภาษาแตกต่างกันไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มภาษากวย (กวย – กวย) และกลุ่มภาษากวย (กวย- กวย) ความเชื่อทางศาสนาของชาวกวยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ และการนับถือผี ภายในชุมชนชาวกวยจะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวกวยยังมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของภูตผี พิธีกรรมและความเชื่อที่สำคัญเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวกวย คือ พิธีกรรมและความเชื่อในการเลี้ยงช้าง ซึ่งชาวกวยมีความชำนาญโดยมีการสืบทอดวิธีการเลี้ยงช้างมาตามบรรพบุรุษ การแต่งกายของชาวกวย นิยมนุ่งผ้ามีลายเป็นแบบเฉพาะของชาวกวย และใส่เสื้อคอกระเช้าธรรมดาหญิงสูงอายุมักใส่สร้อยคอลูกปัดพลาสติกบ้าง เงินบ้าง ใบหูนิยมใส่ดอกไม้ที่ดัดหูกที่เจาะไว้ ประเพณีที่สำคัญของชาวกวย เช่น ประเพณีไหว้พระแช่ ในส่วนของอาหารการกิน ชาวกวยกินข้าวเจ้าเป็นหลัก และกินข้าวเหนียวเป็นครั้งคราว อาหารที่กินกันเป็นประจำในหลายๆพื้นที่ คือ พริกตำและแกงกบหรือกบย่าง นอกจากกบแล้วกับข้าวอาจจะเป็นสัตว์หรือแมลงที่จับได้ในท้องถิ่นส่วนลักษณะหมู่บ้านและที่อยู่อาศัย บ้านของชาวกวยมีลักษณะทรงใต้สูง โดยเฉพาะบ้านที่เลี้ยงช้างเพื่อที่ช้างหรือวัวควายสามารถลอดหรือยืนอยู่ได้

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงสะกอ ถิ่นฐานเดิมของกะเหรี่ยงอยู่บริเวณอง โกลีเย ต่อมาได้หนีภัยสงครามมาอยู่ที่ทิเบต และเมื่อถูกรุกรานจากกองทัพจีน ก็ถอยร่นลงมาทางใต้เรื่อยๆ ตั้งแต่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง จนกระทั่งลงมาถึงดินแดนลุ่มน้ำสาละวินในเขตประเทศพม่า กะเหรี่ยงในประเทศไทยเป็นกะเหรี่ยงที่อพยพมาจากประเทศพม่าทั้งสิ้น การอพยพเข้ามาในประเทศไทยมีสาเหตุมาจากการหนีภัยสงคราม โดยตั้งถิ่นฐานบริเวณชายแดนด้านตะวันตกของไทย ซึ่งติดต่อกับพม่าตั้งแต่ตอนเหนือลงมาจนถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในบริเวณ 15 จังหวัด ได้แก่ ตาก เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง สุโขทัย แพร่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ อุทัยธานี และกำแพงเพชร ภาษากะเหรี่ยงจัดอยู่ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต กะเหรี่ยงสะกอส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยถิ่นเหนือได้ การแต่งกายของกะเหรี่ยงสะกอ ถ้าเป็นสาวโสดจะใส่ชุดทอด้วยมือ ทรงกระสอบสีขาว ขาวกรอบเท้า ถ้าแต่งงานแล้วจะสวมเสื้อประดับประดาด้วยลูกเคียวและฝ้ายสี เสื้อของหญิงที่แต่งงานแล้วต้องมีลายปัก ส่วนชายกะเหรี่ยงมักสวมเสื้อทรงกระสอบ คอเสื้อเป็นรูปตัววี ตรงชายคิครูปห้อยลงมาถ้าเป็นชายโสดจะมีพู่ห้อยยาวลงมาเลยชายเสื้อ ถ้าเป็นชายที่แต่งงานแล้วคิดพู่ห้อยลงมาเสมอเสื้อผู้ชายกะเหรี่ยงใช้ผ้าโพกศีรษะ และมีคางย៉าม กะเหรี่ยงสะกอเคร่งครัดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงมีข้อห้ามการไปไหนด้วยกันตามลำพังและการถูกเนื้อต้องตัวกัน การได้เสียก่อนแต่งงานถือว่าเป็นความผิดต้องลงโทษปรับไหม การมีผู้โทษถึงไล่ออกนอกหมู่บ้าน การตั้งถิ่นฐานและบ้านเรือนกลุ่มชนกะเหรี่ยงมักตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหุบเขาที่มีลำธารไหลผ่าน บ้านกะเหรี่ยงสร้างด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นนั้นส่วนมากก็ใช้เสาไม้จริงจากไม้เนื้อแข็งทำเป็นโครงของบ้าน และใช้ไม้ไผ่มาตีแผ่เป็นฟากทำพื้นบ้านกับฝาบ้าน หลังคามุงด้วยหญ้าคาแห้ง เย็บเป็นตับหรือมุงด้วยใบตองคิง บ้านกะเหรี่ยงสร้างแบบยกพื้นได้ดูนใช้เป็นที่พักผ่อนและเป็นแหล่งไร่ คอกหมู กับทั้งวัวควาย หลังคาบ้านกะเหรี่ยงสร้างให้หลุมต่ำเพื่อป้องกันลมหนาว อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยง คือ การปลูกข้าวในนาข้าวแบบขั้นบันได และในไร่ข้าวแบบไร่หมุนเวียน อาชีพรอง คือ การหาของป่า อาหารกะเหรี่ยง คือ ข้าวกับพริกและเกลือ กับข้าวทุกชนิดต้องใส่พริก กะเหรี่ยงสะกอมีความสามารถในการร้องเพลงและมีการกำหนดชนิดของเพลง เช่น เพลงงานศพ เพลงคนเฒ่าคนแก่ร้องสั่งสอน

หนุ่มสาว เพลงหนุ่มสาวแสดงความรักความคิดถึง เพลงกล่อมเด็ก ส่วนโครงสร้างทางสังคม ครอบครัวกะเหรี่ยงเป็นครอบครัวเดี่ยว นับถือญาติฝ่ายมารดา เมื่อแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านของฝ่ายหญิง ชาวกะเหรี่ยงมีทั้งนับถือผี นับถือพุทธ และนับถือคริสต์ ส่วนใหญ่นับถือผี คือ ผีบ้านและผีเรือน จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผี พิธีมัดมือปีใหม่ ในส่วนความสัมพันธ์กับคนภายนอกกลุ่ม ชาวกะเหรี่ยงมีการติดต่อกับคนนอกกลุ่มที่เป็นคนพื้นราบ ในลักษณะการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายผลิตภัณฑ์ หรือความสัมพันธ์ในลักษณะของการรับจ้าง และมีความสัมพันธ์กับพวกม้งในเชิงเศรษฐกิจของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย ถิ่นฐานเดิมของชาวเขมร นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า บริเวณที่ราบสูงโคราช คือ เขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี โดยอาศัยหลักฐานจากประวัติความเป็นมาของเมืองสุรินทร์และหลักฐานจากประสาทขอมโบราณศิลาจารึก และประติมากรรมที่พบเป็นจำนวนมากในบริเวณนั้น สาเหตุที่ที่ราบสูงโคราช ซึ่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขมรโบราณถูกทิ้งให้รกร้างสันนิษฐานว่าเป็นเพราะการเสื่อมอำนาจของเขมรโบราณในสมัยสุโขทัยเรื่องอำนาจและสมัยต่อมา ไทยและเขมรได้ทำศึกสงครามกันหลายครั้งเมื่อแพ้จึงต้องถอยร่นไปเรื่อยๆซึ่งข้อสันนิษฐานเหล่านี้ ยังคงศึกษาค้นคว้าต่อไป วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขมรถิ่นไทยมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาหารหลักของชาวเขมรถิ่นไทย คือ ข้าวเจ้า กับข้าวพื้นเมืองที่เป็นรู้จัก คือ ปลาข้าวเขมร ปลาก๋อม ปลาแห้ง ปลาข่าง ปลาคั้ม ขนมหันเมืองที่นิยม ได้แก่ ขนมหันเตรียม ขนมหันชอก ขนมหันขยล ขนมหันตางราง ขนมหันมอด ขนมหันมุก ซึ่งขนมหันเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อในภาษาเขมรทั้งสิ้น การแต่งกายของชาวเขมรถิ่นไทย ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง ผู้ชายนุ่งผ้าโสร่ง สำหรับเสื้อทั้งชายและหญิงไม่มีรูปแบบเสื้อของชาวเขมรโดยเฉพาะ แต่จะเหมือนเสื้อของคนไทยทั่วไป ครอบครัวชาวเขมรถิ่นไทยมีโครงสร้างโดยทั่วไปเหมือนกับครอบครัวชาวไทยพื้นเมือง คือ มีพ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัว แม่บ้านเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อยของกิจกรรมต่างๆ ภายในบ้าน และส่วนใหญ่เป็นลักษณะของครอบครัวขยาย ความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ ชาวเขมรถิ่นไทยนับถือศาสนาพุทธ ชายหนุ่มทุกคนจะต้องบวช

ก่อนที่จะมีครอบครัว นอกจากนี้ยังมีประเพณี การไหว้บรรพบุรุษ การสู่ขวัญ การเข้าทรง ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องราง ของคลัง และฤกษ์ยาม

กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ถิ่นกำเนิดของชาวม้งไม่อาจจะระบุให้ชัดเจน แต่พอจะสืบค้นได้ถึงสาเหตุของการอพยพก็เนื่องมาจากการถูกรุกรานและถูกปราบปรามจากชาวจีน จากนั้นก็อพยพเข้าสู่เทือกเขาทางตอนเหนือของคาบสมุทรอินโดจีน ข้ามพรมแดนของประเทศจีนเข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของประเทศพม่า ลาว เวียดนาม และไทย ชาวม้งอพยพเข้าสู่ประเทศเมื่อประมาณสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเดินทางผ่านประเทศลาวเข้ามาทางจังหวัดเชียงราย น่าน และเลย ลักษณะการตั้งบ้านเรือนชาวม้งตั้งบ้านเรือนอยู่บนเขาสูงๆ ใกล้ลำน้ำ นิยมปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ กับญาติพี่น้อง บ้านชาวม้งมีลักษณะเป็นโรงคลุมพื้นดิน มีส่วนยกจากพื้นดิน เฉพาะส่วนที่ใช้เป็นที่แน่นนอน นิยมใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ใบหญ้าคา ชาวม้งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ อาหารของชาวม้งเป็นอาหารจำพวกแป้ง ที่ได้จากการเพาะปลูกในไร่ ส่วนอาหารประเภทเนื้อสัตว์และเครื่องในสัตว์จะไม่บริโภคกันเป็นประจำทุกวัน มักบริโภคในโอกาสของการนำสัตว์เหล่านั้นมาใช้ในพิธีกรรมชาวม้งนับถือวิญญาณ ทั้งที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและที่เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ ชาวม้งมีข้อห้ามในเรื่องการแต่งงาน คือ จะไม่เกี่ยวพาราสีหรือแต่งงานกับคนแซ่หรือตระกูลเดียวกันเพราะเป็นที่น้องกัน แต่นิยมแต่งงานกันระหว่างญาติลูกพี่ลูกน้องที่มีแซ่ต่างกัน นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายหรือการฝังศพ ชาวม้งจะฝังศพในคอนเขินเพราะเชื่อว่าถ้าฝังในคอนเขิน คนตายจะมารบกวนทางบ้าน การแต่งกายของชาวม้งมีลักษณะที่เป็นเฉพาะของกลุ่มชน ม้งแต่ละกลุ่มมีการแต่งกายที่แตกต่างกัน แยกเป็นม้งดำ ม้งน้ำเงิน ม้งเขียวหรือม้งลาย ทั้งผู้ชายและผู้หญิงชาวม้งนิยมใช้เครื่องประดับเงินทำเป็นกำไลข้อมือ ห่วงประดับคอ เป็นชุดติดกัน 5 ชิ้น คຸ່ມหู และเหรียญเงินที่ใช้ประดับเสื้อ ม้งเป็นกลุ่มชนที่มีภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน โครงสร้างทางสังคมและระบบเครือญาติ ชาวม้งถือการสืบตระกูลของฝ่ายชายเป็นหลัก เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะพาเจ้าสาวมาอยู่อาศัยในครัวเรือนของฝ่ายชายผู้ชายที่อาวุโสที่สุดในครัวเรือนถือเป็นหัวหน้าครอบครัว นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์แบบกลุ่มบรรพบุรุษเดียวกันอีกด้วย ทั้งนี้โดยมี

ฝ่ายชายเป็นจุดเริ่มต้น และนับญาติย้อนไปถึง พ่อปู่ ทวด และปู่ทวด ขึ้นไปเรื่อยๆ เท่าที่สามารถจะทำได้

กลุ่มชาติพันธุ์พวน มีถิ่นเดิมอยู่ที่เมืองพวน แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยของชาวพวนตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินในปี พ.ศ. 2322 พระองค์ได้โปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์และเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกทัพไปตีเมืองลาวและหัวเมืองที่ขึ้นต่อลาวทั้งปวงไว้ได้ ในการนี้ได้นำชาวลาวให้มาตั้งบ้านเรือนตามหัวเมืองต่างๆ ของไทย การนำครอบครัวชาวลาวกลุ่มต่างๆ มาในครั้งนี้ คาดว่าน่าจะมีชาวพวนที่อาศัยในเมืองพวน ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของลาวปะปนเข้ามาด้วยเป็นจำนวนมากต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2335 เจ้านันทเสน ราชบุตรองค์ใหญ่ของเจ้าสิริบุญสาร เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของไทย ได้นำชาวพวนและชาวโสัง (ไทดำ) ส่งมายังกรุงเทพฯ เพื่อเป็นราชบรรณาการต่อกษัตริย์ไทย และใน พ.ศ. 2396- พ.ศ. 2371 เกิดสงครามระหว่างลาวกับไทย ไทยตีหัวเมืองที่ขึ้นต่อลาวได้จนสิ้น แต่ปีต่อๆ มา ญวนได้ตีหัวเมืองของลาวที่มีพรมแดนติดต่อกับญวนไปครอง รัชกาลที่ 3 โปรดให้เจ้าพระยาธรรมมาธิบดีเป็นแม่ทัพไปตีเมืองต่างๆ ที่ญวนเข้าครอง และได้นำชาวพวนมากรุงเทพฯ การแต่งกายโดยทั่วไปของชาวพวน หญิงนิยมนุ่งซิ่น สวมเสื้อตามสมัยนิยม หญิงสูงวัยมักสวมเสื้อ “ คอกทะ ” หรือ เสื้อคอกระเช้า มักไว้ผมยาวมุ่นเกล้าไว้ด้านหลัง ชายมักนุ่งกางเกงขาก๊วยดำ เสื้อดำ ลักษณะบ้านเรือนของชาวพวนมักปลูกบ้านไม้ยกพื้นสูง มุงหญ้าคา พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝากรุด้วยใบไม้ทำจากไม้ไผ่สานซ้อตะ ชาวพวนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มักปลูกสร้างอาคารที่อยู่อาศัยแบบชาวตะวันตกหรือแบบอย่างชุมชนในเมือง ชาวพวนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และให้ความสำคัญกับความเป็นญาติ ครอบครัวของชาวพวนเป็นครอบครัวแบบขยาย หมายถึงมีคนมีคนมากกว่า 2 รุ่นอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน อาชีพของชาวพวนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำสวน ทำไร่ ประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของชาวพวนที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ประเพณีสงกรานต์ ทำบุญกลางบ้าน สารทพวน ประเพณีกำฟ้า ประเพณีเฮียะขวัญข้าว

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้า เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองเดิมที่ตั้งถิ่นฐานเป็นรัฐก่อนอาณาจักรล้านนาและอาณาจักรไทยก่อนที่อารยธรรมอินเดียจะขยายอิทธิพลเข้ามา จากตำนานเชียงใหม่ปางเดิมกล่าวว่า ชาวละว้าเป็นชนพื้นเมืองเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณเวียงเจ็ดรินหรือบริเวณคอกสุเทพชาวละว้าตั้งถิ่นฐานหน้าแน่นอยู่ในบริเวณหุบเขาแถบแนวตะเข็บของจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน และบางส่วนได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่ในบริเวณที่ราบกันมาขึ้น เช่น ที่กั้นบ่อหลวง และบ้านกองลอย อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ การแต่งกายของชาวละว้าในชีวิตประจำวัน ผู้หญิงละว้าจะสวมเสื้อขาวแขนสั้นกุดด้วยด้ายสีตัวเสื้อทำจากผ้าทอที่มาเย็บต่อเป็นผืนส่วนผ้าถุงมีสีพื้นเป็นสีดำ มีลายผ้าเป็นแถบขาวแนวนอนคันตลอดทั้งผืนผ้า นิยมไว้ผมยาว หญิงสาวมัดผมมวยปล่อยปลายาวประดับด้วยปิ่นเงิน ส่วนผู้ชายสวมเสื้อยัด เสื้อเชิ้ต กางเกงขายาว เหมือนคนพื้นราบทั่วไป นิยมสะพายย่าม ลักษณะบ้านเรือนของชาวละว้าหลังหาทำด้วยใบคาคลุมเกือบถึงพื้นดิน ปลูกผักไม้ไผ่ ใต้ถุนบ้านทำเป็นคอกสัตว์เลี้ยงและที่เก็บฟืน อาชีพหลักของชาวละว้า คือ การเกษตรกรรม เพื่อเลี้ยงตนเองเป็นสำคัญ นอกจากนี้ชาวละว้าบางหมู่บ้านได้เปลี่ยนพื้นที่ไร่มาเป็นพื้นที่สวนผักเพื่อการค้าอีกด้วยลักษณะโครงสร้างทางครอบครัวชาวละว้าเป็นทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย การแต่งงานจะต้องแต่งงานกับคนที่มาจากสายตระกูลอื่น หากแต่งงานระหว่างพี่น้อง ชาวละว้าเชื่อว่าคนพวกนั้นจะกลายเป็นผีกระหรือผีปอบ ชาวละว้ามีความเชื่อและนับถือผีมาตั้งแต่ ครั้งโบราณกาลและมีการเลี้ยงผีมาก ส่วนชาวละว้าที่นับถือศาสนาคริสต์นั้นไม่ประกอบพิธีกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับผีและไม่เข้าร่วมเลี้ยงผีอย่างเด็ดขาด แต่หากเป็นงานประเพณี เช่น การแต่งงาน ชาวละว้าส่วนใหญ่ต่างมาร่วมและช่วยเหลืองานนั้นๆ เป็นอย่างดี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีของชาวละว้า ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีหมู่บ้าน พิธีเลี้ยงผีเรือน พิธีเลี้ยงผีฟ้าผ่า พิธีศพชาวละว้าบริโภคข้าวเจ้าเป็นอาหารหลักและใช้ข้าวเหนียวทำเป็นของกินเล่นและใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ นิยมอาหารรสเผ็ดจัดและเค็ม

จากการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยแล้ว ยังมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

รัตนากิ่งแก้วได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอ สดึก จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อพ.ศ. 2543 ไว้ว่า ก่อนปี พ.ศ. 2529 เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ กระบวนการผลิตเป็นแบบ คั้งเคิม ชาวบ้านส่วนใหญ่พึ่งพาธรรมชาติ ใช้ทุนของตัวเอง ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก มากนัก ระบบครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย สถาบันครอบครัวและระบบ เครือญาติมีความใกล้ชิดกัน และช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน วัดเป็นสถาบันที่ช่วยขัด เกลาให้การอบรมเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และชาวบ้านยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับ ประเพณีและวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด หลังปี พ.ศ. 2529 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากแบบยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น มีการนำ เทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวันมาก ความสัมพันธ์แบบเครือญาติลดลง รับวัฒนธรรม เมืองเข้ามาในหมู่บ้าน เช่นการศึกษา การแต่งกาย การรับประทานอาหาร มีการยอมรับ การแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์มากขึ้น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ชาวบ้านนำเทคนิคการผลิตสมัยใหม่มาใช้ในหมู่บ้านทั้งเครื่องจักรทุ่นแรง ยาปราบ ศัตรูพืชและพันธุ์สัตว์ที่ให้ผลผลิตสูง ชาวบ้านมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และมี หนี้สินผูกพันกับสถาบันการเงิน เนื่องจากต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ชาวบ้าน นิยมพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม คั้งเคิมไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยเฉพาะประเพณี โคนตา ประเพณีแต่งงาน และ ประเพณีการบวชนาคซึ่งมีลักษณะเฉพาะชุมชน

ปนัดดา เผือกพันธ์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในหมู่บ้านชาติพันธุ์กวย ศึกษากรณี หมู่บ้านवान ตำบลนุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อพ.ศ.2532 ผลการวิจัย พบว่า ชาวบ้านวานมีอาชีพหลักคือ กานทำนาปลูกข้าว ส่วนหนึ่งจะใช้บริโภคใน ครัวเรือน ที่เหลือก็จะใช้แลกเปลี่ยนหรือนำออกไปขายตลาด โดยใช้วิธีหาหรือบรรทุก เถวียนไปขาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 เมื่อมีถนนติดต่อกับหมู่บ้านแล้ว ชาวบ้านจึงจ้างรถ โดยสารให้บรรทุกข้าวไปขายในเมือง ซึ่งทำให้ขายได้ปริมาณมากขึ้น และเป็นโอกาสที่ จะหาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคเข้าไปในครอบครัวด้วย ต่อมากชาวบ้านได้นำเอา

เทคโนโลยีหลายอย่างเข้าไปใช้ในการปลูกข้าว เพื่อเร่งผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์ใหม่ รวมทั้งเครื่องสูบน้ำ ความเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาก็คือ ชาวบ้านหลายคนหันไปเปิดร้านค้ากิจการ โรงสี ขับรถรับจ้าง เลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า รวมทั้งการรับจ้างแรงงานในเขตพื้นที่หมู่บ้านใกล้เคียง แต่เมื่อประมาณ 10-15 ปี ที่ผ่านมามีชาวบ้านพากันอพยพออกไปทำงานต่างถิ่นกันมากขึ้น เนื่องจากภาวะฝนแล้งติดต่อกันหลายปีทำให้การเพาะปลูกข้าวไม่ได้ผล การรับจ้างแรงงานต่างถิ่นกลับกลายเป็นวิถี การสำคัญที่ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว และส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้านด้วย กล่าวคือ ระบบการค้าแบบสังคมเมืองได้แพร่กระจายเข้าสู่หมู่บ้านมากขึ้น ทั้งในรูปของสินค้า บริการ รวมทั้งระบบการกู้ยืมของสถาบันการเงินของรัฐเข้าไปมีบทบาทมากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัญหาหนี้สินของชาวบ้านนั่นเอง

เฉลิมพงษ์ หัตถดา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของชาวไทยพวน เมื่อพ.ศ. 2544 พบว่า วิถีชีวิตของชาวไทยพวนในการใช้ภาษาไทยพวน พูดคุยกับคนในครอบครัวและในหมู่บ้าน การถือปฏิบัติตามประเพณี และการละเล่นของชาวไทยพวนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก สาเหตุที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต คือ ทักษะคติที่ดีต่องานประเพณีเก่าๆ มีคนในครอบครัวที่ไม่ใช่คนไทยพวนอาศัยอยู่ด้วย การร่วมทำบุญสารทพวนทุกครั้ง การรวมกลุ่มของแม่บ้าน การร้องเรียนการเลือกตั้งสมาชิก อบต. มีความแห้งแล้ง เศรษฐกิจตกต่ำ ความรู้สึกเฉยๆ ที่เกิดเป็นคนไทยพวน การติดต่อกับชุมชนเมืองได้สะดวก การไปรับทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การมีอาชีพเสริมของครอบครัว รายได้ลดลงจากสถานะวิกฤตเศรษฐกิจ มีตลาดนัดในหมู่บ้าน คนต่างถิ่นย้ายเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น มีการระดมทุนและรวมกลุ่มออมทรัพย์

เรณูภา ศรีผ่องงาน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเศรษฐกิจชุมชนที่มีผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน กรณีศึกษาชาติพันธุ์เขมร ลาว และญ้อในจังหวัดสุรินทร์ เมื่อพ.ศ. 2547 ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชนของหมู่บ้านเป้าหมาย 3 หมู่บ้านในอดีตมีที่มา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามแต่ละชาติพันธุ์ ผลจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนทั้ง 3 หมู่บ้านมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมากขึ้น จะแตกต่างกันอยู่บ้างก็คือ

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละชาติพันธุ์ โดยกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและ
 กูยจะมีความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ลาว ความคิด
 และความเชื่อ ในการดำเนินธุรกิจชุมชนในแต่ละชาติพันธุ์ การดำเนินธุรกิจชุมชนทำ
 ข้าวหลามของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวบ้านท่าศิลา และการดำเนินธุรกิจชุมชนทอผ้าไหมของ
 กลุ่มชาติพันธุ์กูยบ้านแดล เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ เป็น
 การดำเนินการเพื่อบริโภค การใช้สอยในครัวเรือน และงานเชื่อมระหว่างเครือญาติ แต่
 เมื่อสภาพสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนไป การทำข้าวหลามและการทอผ้าไหมจึงเปลี่ยนไปเป็น
 การผลิตเพื่อขายให้ได้เงิน สำหรับการจักสานหวายบ้านนุทม มุ่งเพื่อขายให้ได้เงินแต่
 เริ่มแรก กระบวนการดำเนินธุรกิจชุมชน ยุคแรกเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ต่อมา
 ภาครัฐใช้เงินงบประมาณเป็นแรงจูงใจให้เกิดการรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจ เพื่อให้ชุมชน
 เกิดความเข้มแข็ง แต่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการรวมกลุ่มทำให้ได้เงินมาดำเนินการ
 ดังนั้นการรวมกลุ่มดังกล่าวจึงเป็นการรวมกลุ่มแบบหลวมๆ คุณค่าที่ได้จากการดำเนิน
 ธุรกิจชุมชน พบว่า ด้านเศรษฐกิจทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลไปสู่ด้านสังคม
 คือ สมาชิกในครอบครัวไม่ต้องทิ้งถิ่นฐานไปทำงานต่างถิ่น เพราะมีงานทำในท้องถิ่น
 ตลอดปี อีกทั้งมีเงินทุนส่งลูกศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงได้ ด้านการเมืองการปกครอง
 เมื่อมีการรวมกลุ่มแม้จะเป็นกลุ่มแบบหลวมๆ แต่ก็มีอำนาจต่อรองของงบประมาณ
 สนับสนุนจากภาครัฐและองค์การบริหารส่วนตำบลได้

ผล อัฐนาค ได้ศึกษาวิถีชีวิตคนไทยเชื้อสายเวียดนามในเขตเทศบาลเมือง
 มุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร เมื่อพ.ศ.2543 พบว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามใน
 เทศบาลเมืองมุกดาหารอพยพมาครั้งแรกปี พ.ศ. 2488 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม
 เวียดนามเดิมได้ถือสัญชาติไทยเป็นคนไทยถูกต้องตามกฎหมาย และกลุ่มเวียดนามที่
 อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มนี้มีความสำคัญว่าตนเป็นคน
 ฉวนอยู่ตลอดเวลา มีความภักดีต่อประเทศเวียดนามอย่างแน่นแฟ้น มีการสอนภาษา
 และประวัติศาสตร์เวียดนามให้เด็ก ๆ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ให้เรียนภาษาไทยเพื่อการ
 ติดต่อค้าขายกับคนไทย มีความขยัน อดทน ปัจจุบันมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี
 การประกอบอาชีพเริ่มแรกที่อพยพเข้ามาปลูกพืช ผักสวนครัว เลี้ยงเป็ด ไก่ ขำแหละ
 เนื้อสัตว์ เป็นช่างไม้ ช่างปูน ช่างเฟอร์นิเจอร์ ช่างตีเหล็ก ค้าขายทุกประเภท มีเครือข่าย

ธุรกิจกับชาวเวียดนามตามจังหวัดใกล้เคียง ขัน อคทน ปัจจุบันจึงประสบผลสำเร็จด้านธุรกิจเป็นส่วนมาก มีวัฒนธรรมการกินคล้ายกับคนจีน คือ บริโภคอาหารจำพวกเส้น นิยมใช้ตะเกียบ และรับประทานอาหารรสจัด เน้นอาหารจำพวกผักเป็นพิเศษ ที่อยู่อาศัยเดิมอยู่ในกระท่อมหรือโรงนาที่อยู่ของคนไทย ตามแนวชายฝั่งแม่น้ำโขงในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร แต่ปัจจุบันมีที่อยู่อาศัย เป็นของตนเองรูปทรงทันสมัย สิ่งอำนวยความสะดวกเดิมไม่มี ต่อมาภายหลังเศรษฐกิจดี จึงมีสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่างและคิดว่าคนไทย การศึกษาพยาบาลเดิมใช้ภูมิปัญญาจากการสังเกต เช่น การตรวจจับชีพจรก็จะรู้ว่า มีอาการป่วยเกี่ยวกับโรคอะไร และใช้สมุนไพรรักษา นอกจากนี้การหนักจึงจะเข้ารักษาโรงพยาบาล การแต่งกายสวมใส่กางเกงขาก๊วย เสื้อแขนสั้นหรือยาว ตัดเย็บด้วยผ้าตัวนหรือผ้าแพรบางสี แล้วแต่สภาพการดำเนินกิจกรรม เช่น ทำการเกษตรก็จะใช้ผ้าสีตีหรือสีน้ำเงินสวมหมวกก๊อบ งานพิธีกรรมจะใส่ชุดโอ โค้ หรือ เอาด้าย ผู้ชายใส่กางเกงขาสั้น เสื้อยืดคอกกลม วิทยุหุ้มจะนิยมแต่งเหมือนชายทั่วไปวิทยุสวมกางเกงขาสั้นเสื้อยืดคอกกลม งานพิธีกรรมต่างๆ จะสวมเสื้อแขนยาวขาว กางเกงสีดำหรือสีน้ำเงิน งานศพจะสวมใส่กางเกงขาก๊วย และเสื้อแขนยาว หรือสั้นสีขาว มีความเชื่อในภูตผี วิญญาณ ประกอบพิธีกรรมตามคติธรรมความเชื่อ เช่น “หมอจีน” เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการปัดรังควานผีออกจากร่างกายของผู้ป่วยนับถือศาสนาพุทธและคริสต์ มีระบบเครือญาติที่ผูกพันแน่นแฟ้น และนับถือผู้อาวุโส

นอกจากการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว การศึกษาดังกล่าวยังสอดคล้องกับการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มอาชีพต่างๆ ดังนี้

พระครูสุจิตธรรมานุสาสก์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตนักบวชในจังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อพ.ศ. 2546 พบว่า จังหวัดหนองบัวลำภู ได้รับเอาประเพณีการบวชสืบทอดพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับประเพณีของจังหวัดอื่นๆ ที่นิยมให้มีการบวช เมื่อชายมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ มารดา บิดา และญาติมิตรจะประกอบพิธีให้บุตรหลานของตนได้บวช และเมื่อบวชแล้วบางรูปใคร่ลาสิกขาบท เหตุผลของการลาสิกขาบท คือ ความต้องการของแต่ละบุคคล บางคนประสงค์จะสอบเข้ารับราชการเพื่อสมรส เพื่อประกอบอาชีพ ส่วนเหตุผลอื่นๆ เช่น การขัดแย้งกับชาวบ้าน สุขภาพไม่แข็งแรง เกิดความเบื่อหน่าย หมคความอดทนต่อระเบียบวินัยที่เคร่งครัดของสงฆ์ เป็นเหตุผลที่ต้องตัดสินใจลา

สึกขาบท การดำเนินชีวิตหลังลาสึกขาบท ส่วนใหญ่จะประพฤตินเหมือนบุคคลทั่วไป โดยมีการครองตน ครองคน ครองงานด้วยหลักธรรม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นบุคคลที่พูดจาดีเหตุผลน่าเชื่อถือ มีศีลธรรม มีเมตตา กรุณาต่อสังคมและคนใกล้ชิด ชอบช่วยเหลือคนอื่น เป็นอยู่อย่างสมถะ มกน้อย สันโดษ มีการครองชีพอย่างพอกินพอใช้ ขาดความกระตือรือร้น ประสบความสำเร็จในการครองเรือน มีความสงบสุขร่มเย็น มีความสุขความรัก ทำให้ครอบครัวอบอุ่น มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ยึดหลักการครองเรือนแบบฆราวาสธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีของครอบครัวทั่วไป อุดมการณ์บวช ยังคงเป็นที่พึ่งอีกทางหนึ่งของชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความเคารพยังคงมีต่ออศิตนิกบวชอย่างเหนียวแน่น เช่น มีการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีฮีสตลิสสองคลองลิสลี อศิตนิกบวชถือว่าเป็นผู้นำในพิธีกรรมก็จะมีการกล่าวอบรมสั่งสอน คัดเตือนประชาชนในชุมชนนั้นๆ ให้มีความสามัคคีไม่ให้ทะเลาะวิวาท จึงจัดได้ว่าอศิตนิกบวช มีบทบาทในการสร้างเอกภาพในชุมชน

สุธรา ชัยรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน ในพื้นที่อำเภอไทย บ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กับพื้นที่ทะเลสาบบ้านท่าเสา ตำบลสตงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เมื่อพ.ศ. 2544 พบว่า วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน ด้านการทำมาหากิน หรือการทำประมง ระหว่างพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรสัตว์น้ำที่แตกต่างกัน พบว่า ทั้งสองพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในด้านช่วงเวลาในการทำมาหากิน ระยะทาง ระยะเวลาที่ใช้ในการทำประมง ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง รวมถึงการลงทุนในการทำประมง แต่สิ่งที่ไม่แตกต่างกัน คือ ลักษณะการขายส่วนใหญ่ทั้งสองพื้นที่จะขายกับเจ้าแก่ผู้รับซื้อสัตว์น้ำในชุมชน วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ ทั้งสองพื้นที่มีทั้งที่แตกต่างและเหมือนกัน ในส่วนที่แตกต่างกัน คือ ในด้านบทบาทของสมาชิกในครัวเรือนที่มีร่วมทำประมงกับหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ผู้หญิงหรือภรรยาในพื้นที่ท่าเสาจะมีบทบาทดังกล่าวมากกว่าพื้นที่บ่ออิฐ เนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมทางทะเล และทรัพยากรสัตว์น้ำแตกต่างกัน กล่าวคือ ในพื้นที่บ่ออิฐจะมีคลื่นลมแรงกว่าพื้นที่ท่าเสา รวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำมีขนาดใหญ่ และมีน้ำหนักมากกว่า จึงไม่เหมาะกับสภาพร่างกายของผู้หญิงมากนัก สำหรับในส่วนที่เหมือนกัน พบว่า ในด้านเศรษฐกิจ

ซึ่งหมายถึง การออกทำประมงไม่ว่าจะพื้นที่บ่ออิฐ และพื้นที่ท่าเสา หน้าที่เป็นของ หัวหน้าครัวเรือน สำหรับบทบาทในการขายสัตว์น้ำที่ได้จากการทำประมง รวมถึงการ รับผิดชอบงานบ้าน พบว่า ทั้งพื้นที่บ่ออิฐและพื้นที่ท่าเสาส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของภรรยา ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของครัวเรือนประมงพื้นบ้านทั้งสองพื้นที่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ทะเลและวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้านเรือนเหมือนกัน ส่วนอาหารที่ใช้บริโภคใน ครัวเรือนนั้น พื้นที่บ่ออิฐจะบริโภคอาหารที่ได้จากการทำประมงและถนอมอาหารไว้กิน หรือขาย โดยการทำปลาเค็ม ปลาตากแห้ง ส่วนพื้นที่ท่าเสาจะบริโภคอาหารจากหลายๆ แหล่ง เพราะการจับสัตว์น้ำในพื้นที่นี้มีปริมาณน้อยไม่เพียงพอต่อการถนอมอาหารไว้ บริโภค นอกจากนี้แล้วครัวเรือนชาวประมงพื้นบ้านทั้งสองพื้นที่จะมีการเลี้ยงสัตว์ไว้ บริโภค เช่น เป็ดเทศ ไก่ ส่วนในด้านน้ำดื่มน้ำใช้ ครัวเรือนประมงพื้นบ้านในพื้นที่บ่อ อิฐจะค้ำน้ำประปา เพราะว่าพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคันทรายขาดการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ แต่ พื้นที่ท่าเสาจะใช้น้ำบ่อและค้ำน้ำฝน สำหรับด้านสุขภาพ หัวหน้าครัวเรือนทั้งที่บ่ออิฐ และพื้นที่ท่าเสามีร่างกายที่แข็งแรงไม่ค่อยเจ็บป่วย หากมีการเจ็บป่วยจะไปหาหมอที่ โรงพยาบาลหรืออนามัย ด้านการคมนาคมติดต่อ ในพื้นที่บ่ออิฐมีถนนหนทางที่สะดวก กว่าถนนหนทางในพื้นที่ท่าเสา ยานพาหนะที่ใช้ในครัวเรือนประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่ เป็นรถจักรยานยนต์ ภาษาที่ใช้ทั้งสองพื้นที่ใช้ภาษาถิ่น (ภาษาใต้) ติดต่อสื่อสารกัน ส่วน ด้านความเชื่อและการนับถือศาสนา ผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านทั้งสองพื้นที่นับถือ ศาสนาอิสลามทั้งหมด และยึดหลังการดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนา ตลอดจน ปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาเป็นประจำ

วชิราวรรณ เทียมกัน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตคนชายลอคเตอร์ : กรณีศึกษา อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เมื่อพ.ศ. 2545 พบว่า การดำรงชีวิตของคนชายลอคเตอร์ ประกอบด้วยการประกอบอาชีพ การหารายได้ การปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรม มีการใช้ภาษา การแต่งกาย มีความเชื่อ ค่านิยม การหาความบันเทิงการปรับตัว และการ ค่อสู้เพื่อเอาตัวรอด ที่เป็นแบบเฉพาะของกลุ่มคนชายลอคเตอร์ ซึ่งเปรียบเทียบกับอดีต แล้วมีการเปลี่ยนไปจากเดิมในทางที่ดีขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากที่ ชายลอคเตอร์ พบว่า คนชายลอคเตอร์ได้รับผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการ

อพยพจากคนจนสู่ชีวิตที่สะดวกสบาย การยกระดับฐานะตนเอง ส่วนสังคมรอบข้างที่ได้รับผลกระทบ คือ เกิดจากการขยายตัวทางการค้าและการบริโภค การเพิ่มโอกาสของนายทุน การเปลี่ยนแปลงโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลานและความมุ่งหมายในการทำการเกษตรเปลี่ยนแปลงไป ผลกระทบทางการเมือง พบว่า โอกาสทางการเมือง และความเข้าใจในการใช้สิทธิทางการเมืองมีทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ผลกระทบทางสังคม พบว่า คนชายลอคเตอร์มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงในด้านการมองข้ามคนสำคัญของการศึกษา และสภาพครอบครัวที่เปลี่ยนไป การเกิดปัญหาสังคมต่างๆ ได้แก่ ปัญหาทะเลาะวิวาท มีปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาการติดยาเสพติด ปัญหาการถูกโกง ปัญหาการลี้ภัยจากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล และปัญหาสลากเกินราคา ส่วนผลกระทบทางวัฒนธรรมของคนชายลอคเตอร์ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมประเพณี ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความพอใจในการประกอบอาชีพ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าวส่งผลให้คนชายลอคเตอร์มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และจำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนหรือได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ความเป็นอยู่ในของคนชายลอคเตอร์สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่ได้ประมวลมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงลักษณะพลวัตของการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มคนต่างๆที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและตามแนวตะเข็บชายแดนไทย ในด้านประวัติความเป็นมา ด้านความเป็นอยู่ ด้านการทำมาหากิน ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือข่าย โดยงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งการศึกษาในเชิงประวัติความเป็นมา และลักษณะเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆหรือความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม

บทที่ 3

บริบทชุมชน

การศึกษาวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทชุมชน จังหวัดระนองในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา สถาปัตยกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม ดังนี้

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา

ระนองเป็นจังหวัดหนึ่งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่กลางป่ามีเส้นทางสัญจรที่ทุรกันดาร การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบากและห่างไกลจากเมืองหลวง จนได้รับสมญานามว่าเป็นเมืองสุดหล้าฟ้าเขียว

ระนองก่อนประวัติศาสตร์

ตามหลักฐานที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ระนองเป็นชุมชนที่เพิ่งเกิดใหม่ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากการขยายตัวของการผลิตแร่ดีบุก แต่ตามความเห็นของประทุม ชุ่มเที่ยงพันธุ์ อดีตหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ 8 จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเมืองระนองสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไว้ว่า “... จากการสำรวจค้นคว้าของนักโบราณคดี ปรากฏว่าในเขตจังหวัดระนองมีแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่น่าสนใจมาก่อนเนื่องจากชาวบ้านพบขวานหินขัดอันเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตามแม่น้ำลำคลอง ถ้า ภูเขาหลายแห่งในท้องที่อำเภอกระบุรี ชาวบ้านได้พบโครงกระดูกมนุษย์โบราณ เครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะหม้อตะคันชนิดต่างๆ มากมาย ภายในถ้ำพระขงคัง อำเภอกระบุรี เคยมีภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์แต่น่าเสียดายที่มีผู้ลบและเขียนหนังสือกลบทับเสียหมด แหล่งอารยธรรมโบราณของระนองนอกจากเมืองกระบุรีแล้วยังมีปรากฏอยู่ตลอดชายฝั่งทะเลและตามเกาะต่างๆ ซึ่งเป็นที่ถิ่นที่อยู่ของชาวไทยมุสลิมและพวกชาวน้ำมาก่อน...”

¹สงบ สงเมือง และคณะ. “ระนองจังหวัด” ใน ธารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 15. หน้า 6458.

ระนองสมัยประวัติศาสตร์

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่สำรวจพบในบริเวณพื้นที่ของจังหวัดระนองจนถึงปัจจุบัน พบว่า เมืองระนองในสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นนั้นเป็นเส้นทางการค้าโบราณ โดยเฉพาะแหล่งชุมชนที่ปรากฏชัดในจังหวัดระนอง คือ เส้นทางการค้าโบราณสาย กระบุรี-ระนอง โดยเฉพาะจากการศึกษาค้นคว้าตลอดจนการขุดค้นทางประวัติศาสตร์ของเมืองกระบุรีนั้น เมืองกระบุรีเคยเป็นชุมชนทางโบราณที่มีการติดต่อค้าขายกับ อินเดียและจีน เพราะเป็นเส้นทางที่เดินลัดเทือกเขาตะนาวศรีจากคันทันน้ำกระบุรี คือ ที่ปากจั่นไปยังคันทันน้ำชุมพรซึ่งมีระยะทางสั้นและสะดวกกว่าเส้นทางอื่น ในแผนที่ของไปโตเลมีและหลักฐานที่เป็นบันทึกเก่าแก่ระบุถึงคอคอดกระไว้มากมายว่า เป็นคอคอดกระที่แคบที่สุดของแหลมมลายู ดังนั้น เมืองกระบุรีจึงเป็นชุมชนโบราณอันดับสองรองจากชุมชนภูเขาทอง กำพวน กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี เมืองระนองมีลักษณะเป็นหัวเมืองเล็กๆขึ้นอยู่กับเมืองชุมพรซึ่งเป็นหัวเมืองชั้นตรี มีอาณาเขตติดทะเลฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก นอกจากเมืองระนองซึ่งเป็นเมืองชั้นเอก เมืองชุมพรแล้ว ยังมีเมืองตระ(อำเภอกระบุรี) เมืองปะทิว เมืองตะโก เมืองหลังสวนและเมืองมะลิวัน (เดิวนี้อยู่ในสหภาพพม่า)

สมัยรัตนโกสินทร์เมืองระนองมีชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 ว่าเป็นเมืองหนึ่งที่พม่ายกทัพผ่านเข้ามาเพื่อไปตีเมืองชุมพรเท่านั้น ภูมิประเทศยังเต็มไปด้วยภูเขาสลับซับซ้อนแทบจะหาที่ราบสำหรับการเกษตรไม่ได้ การเดินทางไปมาติดต่อดังเมืองก็ลำบากมาก ถ้าไม่ใช่เดินทางทางเรืออันต้องผ่านปากอ่าวเข้ามาทางด้านมหาสมุทรอินเดียแล้ว ก็ต้องขึ้นเขาลงห้วยบุกป่าฝ่าดงกันเท่านั้นเอง แต่ไม่ว่าทางใดก็ต้องเสียเวลาเดินทางกันเป็นวันๆจนขึ้นชื่อว่าเป็นเมือง “สุดหล้าฟ้าเขียว” ผู้คนจึงไม่ค่อยได้เข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในเมืองระนอง พลเมืองระนองจึงมีอยู่น้อยแต่ระนองก็มีทรัพยากรธรรมชาติที่เรียกกันว่าตะกั่วคำหรือในปัจจุบัน เรียกว่าแร่ดีบุก

ด้วยเหตุนี้จึงมีราษฎรในเมืองชุมพรและเมืองหลังสวนได้อพยพเข้ามาซุกแร่คิบุก ขายมาแต่โบราณ ฝ่ายรัฐบาลก่อนหันให้ราษฎรมีความเป็นอยู่อย่างผาสุก โดยส่งส่วย คิบุกแทนการรับราชการ ซึ่งมีการผ่อนผันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึง กรุงรัตนโกสินทร์ให้มีเข้าภาษีรับผูกขาดอากรคิบุก คือ จักบำรุงการซุกแร่ และมีอำนาจ ที่จะซื้อและเก็บส่วยคิบุกในแขวงเมืองตระ (อำเภอกระบุรี) ตลอดมาจนถึงเมืองระนอง โดยขอมสัญญาส่งคิบุกแก่รัฐบาลปีละ 40 ภารา (คิดอัตราในเวลานี้ภาราหนึ่งหนัก 350 ชั่ง เป็นคิบุก 14,000 ชั่ง)

การเก็บรวบรวมและจัดส่งส่วยอากรแร่คิบุกให้แก่รัฐบาลนั้น ราษฎรได้ยกข่อง ให้นายนองซึ่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้รวบรวมและส่งไป ด้วยคุณงามความดีของนาย นองที่มีต่อลูกบ้านปกครองลูกบ้านด้วยดีเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการหารายได้ ให้กับรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น โดยการส่งภาษีอากรคิบุกที่ซุกได้ จึงได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็นหลวงระนองเจ้าเมืองคนแรก นับต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีผู้ประมูลผูกขาดภาษีอากรคิบุก เรียกว่า นายอากร

ปลายสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2487 มีจีนฮกเกี้ยนคนหนึ่งชื่อ คอซู้เจียง เกิดที่เมือง จิวหู ประเทศจีน ได้เดินทางเข้ามาประเทศไทยและตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองตะกั่วป่า เข้า ไปยื่นเรื่องราวต่อกรมพระสุนทรภักดาโหมขอประมูลอากรแขวงเมืองตระ (อำเภอกระบุรี) และเมืองระนองปีละ 43 ภารา คิดเป็นภาราละ 48 เหยียญ รวมเป็นเงินอากร ปีละ 2,064 เหยียญ ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต จึงโปรดเกล้าฯ ให้จีนคอซู้ เจียงเป็น “หลวงรัตนเศรษฐี” ตำแหน่งนายอากรคิบุกเมืองตระ (อำเภอกระบุรี) และเมือง ระนองตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

หลวงรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ทำอากรคิบุกอยู่ประมาณ 10 ปี ส่งเงินภาษีให้แก่ รัฐบาลกลางมิได้ขาดค้าง ในปีพ.ศ.2398 เจ้าเมืองระนองคนก่อนถึงแก่กรรมลงจึง โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนหลวงรัตนเศรษฐีขึ้นเป็นพระรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) เจ้าเมือง ระนอง เมืองบริวารของเมืองชุมพร โดยยังได้รับอนุญาตให้เป็นผู้ผูกขาดทำอากรคิบุก และภาษีอื่นๆ ในเมืองตระ (อำเภอกระบุรี) เมืองระนองด้วย จนกลายเป็น “ระบบเหมาเมือง” ขึ้นเป็นแห่งแรกทางหัวเมืองชายฝั่งตะวันตก และมีผลทำให้เมือง ระนองเจริญขึ้นจากการชักชวนของชาวไทย จีน เข้าไปลงทุนเหมืองแร่ของเจ้าเมืองคน

ใหม่ ซึ่งมีบุคลิกเป็นทั้งนักลงทุนทางเศรษฐกิจและนักปกครองด้วย จนสามารถส่งภาพนี้อากรให้แก่รัฐบาลกลางมากขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนยศพระรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ขึ้นเป็นพระยาในปี พ.ศ. 2405 และยกเมืองระนองขึ้นเป็นเมืองจัตวาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ในปีเดียวกัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้กล่าวถึงวิธีการปกครองเมืองระนองในสมัยพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) และทายาทไว้อย่างน่าสนใจว่า “...วิธีการปกครองหัวเมืองในสมัยเมื่อแรกยกเมืองระนองขึ้นเป็นหัวเมืองจัตวานั้น ยังเป็นแบบโบราณ คือเจ้าเมืองกรมการได้แต่ค่าธรรมเนียมต่างๆ เป็นผลประโยชน์แทนเงินเดือน และจะต้องทำนุบำรุงเมืองโดยลำพังแต่อาจทำไร่นาค้าขายหาประโยชน์ได้ จะเรียกรายกรใช้สอยในกิจกรรมของคนก็ได้ มีข้อความเพียงขอให้ผ่อนลดค่าใช้จ่ายราชการราษฎรได้ ความเดือดร้อน ส่วนการเก็บภาษีอากรนั้น นอกจากเงินส่วยซึ่งมาเปลี่ยนเป็นรัฐูปการในสมัยรัชกาลที่ 6 แล้ว ให้มีเจ้าภาษีนายอากรประมูลกัน รับผูกขาดไปจากในกรุงเทพฯ อำนาจเหนือราษฎรตามหัวเมืองจึงมีอำนาจเจ้าเมืองกรมการในการปกครองอย่าง ๑ อำนาจเจ้าภาษีนายอากรในการเรียกเก็บภาษีอย่าง ๑ หัวเมืองใดเป็นหัวเมืองใหญ่ เจ้าเมืองเป็นคนสำคัญ เจ้าภาษีอากรก็อ่อนน้อมด้วยจำต้องอาศัยความอนุเคราะห์ของเจ้าเมือง จึงจะเร่งเรียกภาษีอากรได้สะดวกในเมืองนั้น ถ้าเป็นเมืองไม่สำคัญและเจ้าเมืองเป็นแต่คนชั้นสามัญ เจ้าภาษีนายอากรก็สู้มีอำนาจแม้จนชวนเข้าหุ้นส่วนในการเก็บภาษีอากรในเมืองนั้นก็มิ พระยาระนอง (คอซู้เจียง) เป็นพ่อค้าอยู่ก่อน แล้วมาเป็นเจ้าภาษีนายอากรที่เมืองระนองอยู่เมื่อก่อนเป็นเจ้าเมือง รู้ชำนาญการในท้องที่อยู่แล้ว ครั้นได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองก็แลเห็นว่าจำต้องรวมอำนาจทั้ง 2 อย่างนั้นไว้ด้วยกัน จึงจะปกครองทำนุบำรุงบ้านเมืองได้สะดวกและเป็นประโยชน์ในราชการและในส่วนตัวเองด้วย จึงขอรับผูกขาดเก็บภาษีอากรเมืองระนองด้วยก็ได้รับอนุญาตจากกรุงเทพฯ ตามประสงค์ เพราะในสมัยนั้นเมืองระนองเป็นอย่างว่า “อยู่สุขหล้าฟ้าเขียว” พวกที่รับทำภาษีอากรเป็นอาชีพ ไม่มีใครปรารถนาหรือกล้าจะรับไปเก็บภาษีอากรถึงเมืองระนอง พวกที่อยู่ในท้องถื่นก็ไม่มีทุนและกำลังพอจะประมูลสู้พระยารัตนเศรษฐีได้ ภาษีอากรที่เก็บ ณ เมืองระนองในสมัยนั้นมี 5 อย่าง คือ เก็บภาษีคินุกออกจากเมืองอย่าง ๑ เก็บภาษีสินค้าเข้าเมือง ๑๐๐ ชัก ๓ ตามราคาอย่าง ๑ อากรฝิ่นอย่าง ๑ อากรสุราอย่าง ๑

อากรบ่อนเบี้ยอย่าง ๑ เร็วรวมกันทั้ง 5 อย่างว่า ภาษีผลประโยชน์ ลักษณะการที่ให้ ผู้ว่าราชการเมืองรับผูกขาดเก็บภาษีผลประโยชน์ดังกล่าวมา คูเหมื่อนจะจัดขึ้นที่เมือง ระนองก่อน ครั้นเห็นว่าผลประโยชน์ดีจึงขยายต่อไปออกไปถึงเมืองใกล้เคียง คือ ตะกั่วป่า พังงา และภูเก็ต...”

ตามความเห็นของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส การเก็บภาษีแบบเหมา เมืองเช่นนี้ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร เพราะหัวเมืองระนองและหัวเมือง ชายฝั่งตะวันตกมีพลเมืองน้อยแต่มีแร่ดีบุกมาก จึงต้องอาศัยแรงงานราษฎรจำนวนมาก เพื่อทำเหมืองแร่ดีบุกขึ้นมาจำหน่าย จึงจะเกิดผลประโยชน์ได้มาก เจ้าเมืองที่รับทำ ภาษีผลประโยชน์จึงต้องเอาใจใส่ราษฎรให้ทำมาหากินในท้องที่ของตนจะได้เป็น แรงงานในเมืองแร่ และอีกประการหนึ่งยังมีคนเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้นเพียงใด ถ้าไร ของเจ้าเมืองจากภาษีอากรก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องป้องกันมิให้เจ้า เมืองกดขี่ราษฎรในเมืองของตนทางหนึ่งด้วย

ครั้นต่อมาปรากฏว่า อังกฤษได้จัดการปกครองหัวเมืองซึ่งได้ไปจากพม่าเข้มงวด กวดขันมาซิดชายขอบพระราชอาณาเขตทางทะเลด้านตะวันตก พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระดำริว่า ถ้าให้เมืองระนองและเมืองตระ (อำเภอ กระบุรี) ขึ้นอยู่กับเมืองชุมพรจะรักษาราชการทางชายแดนไม่สะดวก จึงโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์พระรัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี เมื่อปีจอ พ.ศ. 2405 และในคราวที่พระราชทานสัญญาบัตร พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญา บัตร นายคอซิมก้อง (ซึ่งต่อมาได้เป็นพระยารัตนเศรษฐี และพระดำรงสุจริตในรัชกาลที่ 5) ผู้เป็นบุตรให้เป็นหลวงโกลหภูมิตำแหน่งผู้ช่วยราชการเมืองระนอง

พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ปกครองเมืองระนองแบบเหมาเมืองอยู่เป็น เวลานานร่วม 28 ปี จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2420 ได้ลาออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองเพราะ ขราภาพมาก บุตรชายคนโตซึ่งยังมีชีวิตอยู่ คือ พระยารัตนเศรษฐี (คอซิมก้อง) ขึ้นเป็น เจ้าเมืองระนองและทำภาษีแบบเหมาเมืองต่อมา จนกระทั่งรัฐบาลกลางได้ยกเลิก เปลี่ยนไปเก็บเป็นของหลวงทั้งหมดในปี พ.ศ. 2436

ในช่วงเวลาประมาณ 48 ปี ที่เมืองระนองมีการเก็บภาษีแบบเหมาเมืองได้สร้างความเจริญให้แก่ทั้งตัวเมืองระนองและตระกูล ณ ระนองไปพร้อมๆ กัน พร้อมทั้งเงินภาษีผลประโยชน์ที่ส่งให้แก่รัฐบาลก็เพิ่มพูนขึ้นด้วย ต่อมาได้มีการปฏิรูปมณฑลภูเก็ตได้ยุบเมืองตระ (อำเภอกระบุรี) มาเป็นอำเภอหนึ่งขึ้นกับเมืองระนอง และมีการแบ่งการปกครองเมืองระนองออกเป็น 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองระนอง อำเภอกระบุรี อำเภอกะเปอร์ และอำเภอละอุ่น เช่นเดียวกับปัจจุบันเพียงแต่มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอเมือง เป็นอำเภอเขานิวศน์ในสมัยรัชกาลที่ 6 และกลับมาใช้อำเภอเมืองระนองอีกในปี พ.ศ. 2481 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดระนอง

แม่น้ำกระบุรีหรือแม่น้ำปากจั่น เป็นแม่น้ำกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า มีต้นน้ำที่ปลายทิวเขาตะนาวศรีหรือเทนเนสเซอร์ิม (Tenasserim) ตามชื่อของพม่า ตอนต้นน้ำทางฝั่งไทยมีลำคลองหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำกระบุรี ซึ่งมีความกว้าง 5 กิโลเมตร รวมความยาวทั้งสิ้น 139 กิโลเมตร ในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปี พ.ศ. 2366 อังกฤษเริ่มเข้ายึดหัวเมืองชายฝั่งทะเลของพม่า ได้แก่ เมืองตะนาวศรี (Tenasserim) มะริด (Mergui) ทวาย (Tavoy) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของภาคตะนาวศรี เย้ (Ye) และมะละแหม่ง (Moulmein) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐมอญ

เพื่อให้รู้จักสภาพภูมิประเทศ ทรัพยากร ขอบเขตที่ตนยึดได้ อังกฤษจะส่งพนักงานแผนที่เข้าสำรวจทำแผนที่บริเวณเมืองที่ยึดครองแล้วทำแผนที่ถึงทิวเขาตะนาวศรีจึงรู้ว่าหากข้ามทิวเขาตะนาวศรีไปทางฟากตะวันออกก็จะเป็นอาณาเขตของชาวราชาอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2408 รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เซอร์ จอห์น ลอเรนซ์ ข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำอินเดียได้ติดต่อกับรัฐบาลสยาม ใน การที่จะมีการปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับพม่าของอังกฤษเป็นการถาวร รัฐบาลสยามตกลงจึงจัดตั้งคณะข้าหลวงปักปันเขตแดนร่วมกันขึ้น ฝ่ายสยามแต่งตั้งเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุทราธิบดี ผู้บังคับหัวเมืองฝ่ายใต้เฉียงตะวันตก (รับผิดชอบตั้งแต่เขตจังหวัดกาญจนบุรีถึงจังหวัดระนอง) และเจ้าพระยาภูธราภัย สมุหนายก ผู้บังคับ

หัวเมืองฝ่ายเหนือเฉียงตะวันตก (รับผิดชอบในเขตจังหวัดตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน) เป็นข้าหลวงมีอำนาจเต็ม ส่วนอังกฤษได้ตั้ง (Lieutenant Arthur Herbert Bagge) เป็นข้าหลวงมีอำนาจเต็ม

พ.ศ. 2408-2410 ข้าหลวงปักปันทั้งสองฝ่าย ได้ทำการสำรวจชี้แนวเขตแดนของตนโดยฝ่ายอังกฤษเป็นผู้ทำแผนที่ การปักปันช่วงนี้ทำตั้งแต่สบเมย (ปากแม่น้ำเมยไหลลงแม่น้ำสาละวิน) มาตามแม่น้ำเมยต่อห้วยวะเล่ห์ ตัดขึ้นสันเขาของทิวเขาตะนาวศรีไปจนถึงคลองกะในต่อด้วยแม่น้ำกระบุรีซึ่งพม่าเรียกว่าแม่น้ำปากจั่น เส้นเขตแดนไปตามแม่น้ำกระบุรีจนถึงปากน้ำออกสู่ทะเลที่ปลายแหลมวิกตอเรียพ้อยท์ หรือเมืองเกาะสองของพม่า ความกว้างของพื้นที่ที่สำรวจนั้น ทางด้านสยามคลุมไปถึงแม่น้ำปิง แม่น้ำเจ้าพระยา ชายฝั่งตะวันตกของอ่าวมะละแหม่ง (Moulmain) และชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวมะตะบัน (Martaban) จนถึงสุดเขตพื้นที่ของพม่า

ต่อมาอังกฤษได้ส่งแผนที่ The Map of Tenasserim and The adjacent provinces of the Kingdom of Siam ซึ่งทำขึ้นใหม่จากเดิม 3 ราวาง เปลี่ยนเป็น 2 ราวางต่อกัน พิมพ์พื้นที่ประเทศพม่าเป็นสีชมพูและพิมพ์พื้นที่ประเทศไทยด้วยสีเขียว ส่วนรายละเอียดอย่างอื่นบนแผนที่ยังคงเดิม เมื่อฝ่ายสยามได้ตรวจสอบเห็นว่าถูกต้องจึงได้ให้สัตยาบัน ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ. 1868

คั้งนั้นแนวพรมแดนระหว่างสยาม - พม่า (ของอังกฤษ) ตั้งแต่สบเมยถึงปากแม่น้ำกระบุรีได้เปลี่ยนจากแนวเขตแดนที่ยอมรับกันโดยพฤตินัยมาเป็นเส้นเขตแดนที่กำหนดขึ้นโดยอนุสัญญา (Convention) บัญชีที่หมายเขตแดนแนบท้ายอนุสัญญา (Tabular Statement of Bounday Marks attached to the Convention) และแผนที่แนบท้ายอนุสัญญา (The map attached to the Convention) ซึ่งนับเป็นการปักปันเขตแดนระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการของไทยสำหรับเส้นเขตแดนตรงแม่น้ำกระบุรี ในอนุสัญญาระบุว่า "...ตั้งแต่เขาถ้ำแดงตามเขาแดนใหญ่มาจนถึงปลายน้ำกระใน เป็นเขตแดนจนถึงปากน้ำปากจั่น ลำแม่น้ำเป็นกลาง เขตแดนฝ่ายละฟากเกาะในแม่น้ำปากจั่นริมฝั่งข้างอังกฤษเป็นของอังกฤษ ตลอดจนถึงปลายแหลมวิกตอเรียฝั่งตะวันออกตลอดไปเป็นของไทย.."

จากการแบ่งปันเขตแดนไทย-พม่า ในครั้งนั้นกำหนดให้แม่น้ำเป็นกลาง ให้ฝั่งเป็นเขตแดน ฝั่งด้านตะวันตกเป็นของพม่า ฝั่งด้านตะวันออกเป็นของไทย สำหรับเกาะในแม่น้ำถ้าจัดฝั่งตะวันตกเป็นของอังกฤษ ถ้าจัดฝั่งตะวันออกก็ให้เป็นของไทยสำหรับเกาะขวางให้เป็นของไทย

ในวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2473 อำมาตย์โท พระนิพัทธนากุล ผู้ว่าราชการมณฑลภูเก็ต ทรงทราบว่า แม่น้ำกระบุรีได้เปลี่ยนทางเดินเกิดเป็นเกาะขึ้น 4 แห่ง คือ พื้นดินทางฝั่งไทย กลายเป็นของอังกฤษ 2 เกาะ และจากของอังกฤษกลับมาเป็นของไทย 2 เกาะ ดังนี้

- เกาะฝั่งไทยเป็นอังกฤษ ได้แก่ เกาะกลางคลองวัน พื้นที่ประมาณ 60 ไร่ และเกาะวังกะทู้ เนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ รวมเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่

- เกาะฝั่งอังกฤษเป็นของไทย ได้แก่ เกาะหาดลาดควาย เนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ และเกาะกลางคลองสี่ตูกเนื้อที่ประมาณ 180 ไร่รวมเนื้อที่ประมาณ 186 ไร่

ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2475 กรมหมื่นเทวงศวิโรทัย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ได้มีหนังสือถึงเสนาบดีกระทรวงมูรธาธร (กรมราชเลขาธิการ) ส่งร่างหนังสือถึงอุปทูตอังกฤษ เสนอให้ใช้ร่องน้ำลึกของแม่น้ำปากจั่น เป็นเส้นเขตแดนเช่นเดียวกับแม่น้ำสายโคยไม่คำนึงการเปลี่ยนทางเดินของแม่น้ำ

แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ทำให้การดำเนินการระหว่างสยาม-อังกฤษ ชะงักไประยะหนึ่ง ในที่สุครีฐบาลทั้ง 2 ฝ่าย ได้แต่งตั้งข้าหลวงผู้มีอำนาจเต็มขึ้นไปตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงร่องน้ำของแม่น้ำปากจั่น โดยพระยามรฤทธิธำรง ผู้ว่าราชการเมืองระนอง และหลวงสิทธิสยามการ ผู้ช่วยที่ปรึกษา

ราชการกระทรวงต่างประเทศ เป็นข้าหลวงฝ่ายไทย และมีนาย เอ็ม เอส คอลลิส (Mr. M.S. Collis) รองข้าหลวงเมืองมะริด เป็นข้าหลวงฝ่ายอังกฤษ จากผลการตรวจสอบของข้าหลวงทั้ง 2 ฝ่าย ได้ทำบันทึก (Memorandum) เสนอแนะว่า

- 1) เฉพาะแม่น้ำปากจั่นในส่วนที่มีการเปลี่ยนทางเดินเท่านั้น คือ ตั้งแต่หมู่บ้านมารังของอังกฤษขึ้นไปทางเหนือจนถึงคั่นน้ำให้ใช้ร่องน้ำลึก

2) คลองวัน และวังเต่า เป็นอาณาจักรเขตของอังกฤษ ส่วนหาดลานไกว และ
 สีสุกเป็นอาณาจักรเขตของสยามบันทึกนี้ทำที่บ้านทับสี่ อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง
 เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2476

รัฐบาลทั้ง 2 ฝ่าย ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันยอมรับเส้นเขตแดนตามบันทึกดังกล่าว
 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2478

สรุปเส้นเขตแดนไทย – พม่า บริเวณแม่น้ำกระบุรี หรือแม่น้ำปากจั่นนั้นตั้งแต่ต้น
 น้ำจนถึงบ้านมารัง (Marang) รวมระยะทางประมาณ 79 กิโลเมตร ใช้ร่องน้ำลึก
 ต่อจากนั้นไปจนถึงปากแม่น้ำกระบุรีออกสู่ทะเลตรงปลายแหลมวิกคอบเรีย พ้อยท์
 ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร ใช้ฝั่งเป็นเส้นเขตแดน ฝั่งไทยคือ เขตแดนไทย ฝั่งพม่า
 คือ เขตแดนพม่าเกาะที่ชิดฝั่งไทยเป็นของไทย และเกาะที่ชิดฝั่งพม่าเป็นของพม่า
 (จากเอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง เขตแดนไทย – พม่า บริเวณแม่น้ำกระบุรี โดย พัน
 เอกพยนต์ ทิมเจริญ หัวหน้าแผนกเขตแดนระหว่างประเทศกองภูมิศาสตร์
 กรมแผนที่ทหาร)¹

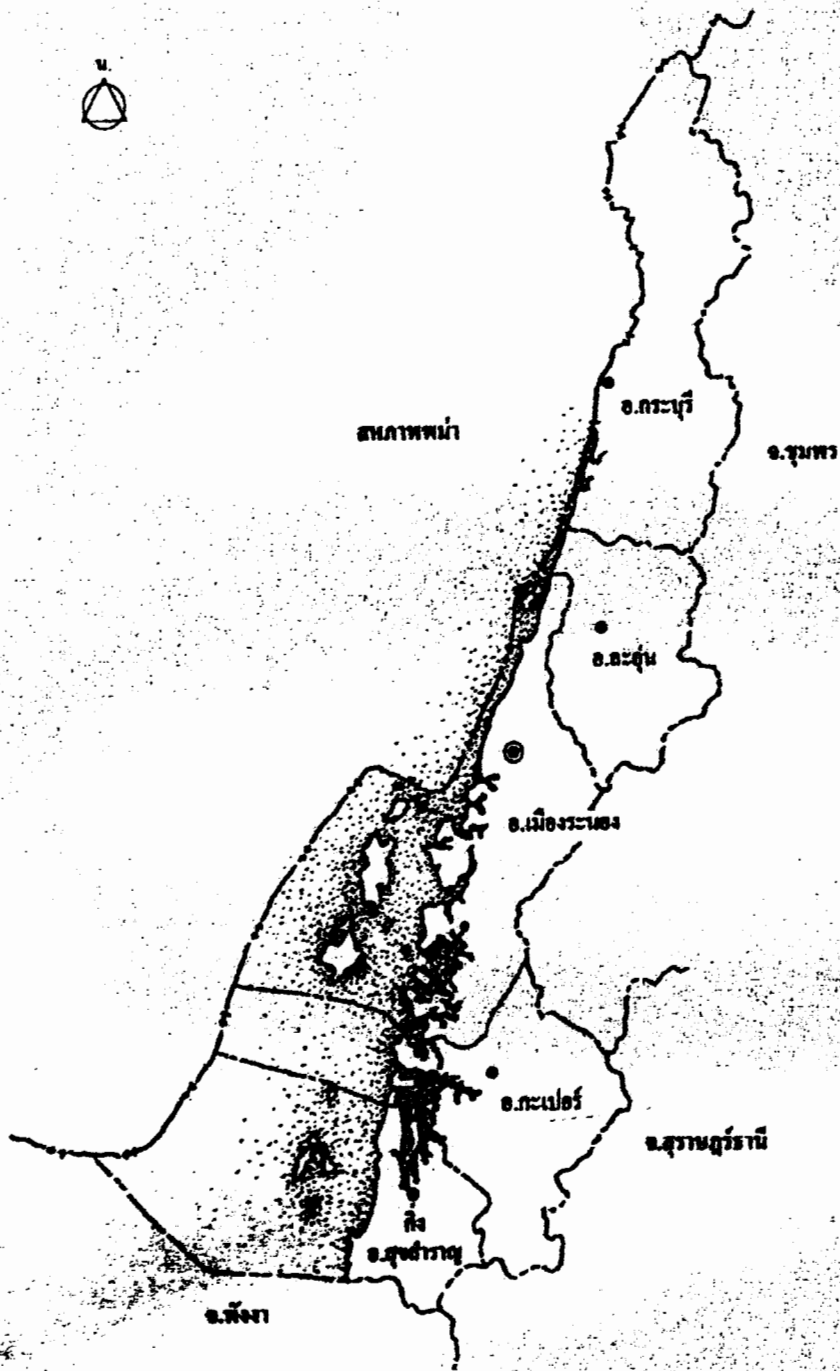
สภาพภูมิศาสตร์

ระนอง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ภาคใต้ตอนบนทางชายฝั่งตะวันตกของประเทศ ติด
 ทะเลอันดามัน ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 10 องศา 47 ลิปดา ถึง 9 องศา 18 ลิปดาเหนือ และ
 ลองจิจูดที่ 97 องศา 49 ลิปดา ถึง 98 องศา 58 ลิปดา ตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ
 3,298 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 2,141,250 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทาง
 หลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เป็นระยะทางประมาณ 612 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดจังหวัดชุมพรและประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
ทิศใต้	ติดจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดพังงา

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. “เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์” ในหนังสือ
 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิ
 ปัญญาจังหวัดระนอง

ทิศตะวันออก ติดจังหวัดชุมพรและจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันตก ติดประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทยและทะเล

อันดามัน มหาสมุทรอินเดีย¹

ลักษณะภูมิศาสตร์

ภูมิประเทศ มีลักษณะเป็นรูปรียาวและแคบ ความยาวทิศเหนือสุดจดใต้ประมาณ 169 กิโลเมตร ส่วนกว้างที่สุดจากทิศตะวันออกจดทิศตะวันตก ประมาณ 45 กิโลเมตร ส่วนที่แคบที่สุดอยู่ในเขตอำเภอกระบุรี ประมาณ 9 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาสูงสลับซับซ้อน ซึ่งลาดเอียงจากทางทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกสู่ทะเลอันดามัน เขตภูเขาและที่สูงมีลักษณะเป็นเทือกเขาที่ต่อเนื่องมาจากเทือกเขาตะนาวศรีในภาคตะวันตกของประเทศ และมีแนวจากเหนือไปใต้ คือ เทือกเขาภูเก็ต เขตที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ด้านตะวันตก บริเวณชายฝั่งประกอบด้วยเกาะใหญ่น้อยประมาณ 62 เกาะ ธรณีสัณฐานส่วนใหญ่ประกอบด้วยหินอัคนี และหินทรายทำชื่อเสียงให้จังหวัดทางด้านการทำเหมืองแร่ดีบุก

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดระนองเป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่า “มีฝนตกชุกที่สุดของประเทศ” หรือเป็นเมือง “ฝนแปด แดดสี่” เนื่องจากตั้งอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกของภาคใต้ จึงได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อย่างเต็มที่ ปริมาณฝนตกในช่วง 30 ปี (พ.ศ. 2504-2533) เฉลี่ยปีละ 197.5 วันปริมาณน้ำฝนวัดได้ 4,246.3 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 26.7 องศาเซลเซียส ฤดูกาลมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน อุณหภูมิสูงสุดอยู่ในเดือนมีนาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม ฝนตกชุกอยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ในปี พ.ศ. 2537 ปริมาณน้ำฝนวัดได้ 5,337 มิลลิเมตร อุณหภูมิต่ำสุด 20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุด 37.8 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่ำสุดร้อยละ 63 และเฉลี่ยสูงสุดร้อยละ 92

¹ สงบ ส่องเมือง และคณะ. “ระนองจังหวัด” ใน ธารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 15, หน้า 64

การปกครอง

จังหวัดระนองแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 30 ตำบล 178 หมู่บ้าน โดยมีรายชื่ออำเภอและกิ่งอำเภอดังนี้ อำเภอเมืองระนอง อำเภอละอุ่น อำเภอกะเปอร์ อำเภอกะบุรี และกิ่งอำเภอสุขสำราญ

ประชากร

จังหวัดระนองมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 177,224 คน แยกเป็นชาย 92,926 คน หญิง 84,298 คน มีจำนวนครัวเรือน 59,809 ครัวเรือน พื้นที่ที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองระนอง จำนวน 68,448 คน มีจำนวนครัวเรือน 23,653 ครัวเรือน และพื้นที่ที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอละอุ่น จำนวน 10,224 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,311 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอกะเปอร์ และอำเภอสุขสำราญ

การคมนาคมขนส่ง

ทางบกมีทางหลวงสายเพชรเกษมเป็นถนนสายหลัก สามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและกรุงเทพมหานครได้สะดวก ทางน้ำเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนที่สำคัญ มีท่าเทียบเรือประมงทั้งสิ้น 7 แห่ง เป็นของเอกชน 6 แห่ง องค์การสะพานปลา 1 แห่ง ทางอากาศมีท่าอากาศยานพาณิชย์สำหรับส่งผู้โดยสารและสินค้า 1 แห่ง ที่บริเวณบ้านละออง ตำบลราชกรูด อำเภอเมืองระนอง

แหล่งน้ำและการชลประทาน

มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เพราะฝนตกชุกประมาณ 8 เดือน มีแม่น้ำกระบุรี เป็นสายน้ำสำคัญกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า นอกจากนี้มีลำน้ำที่สำคัญ ได้แก่ คลองปากจั่น คลองลำเดียว คลองละอุ่น คลองหาดส้มแป้น คลองกะเปอร์และคลอง

กำพวน ซึ่งใช้ในการชลประทานเพื่อการเกษตรกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก

สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดระนอง มีสาขาหลักคือ การประมง ซึ่งเป็นสาขานำในโครงสร้างการผลิตของจังหวัด ในปี พ.ศ. 2547 จังหวัดระนองมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ตามราคาประจำปีประมาณ 11,570 ล้านบาท หรือประมาณ

ร้อยละ 1.9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคใต้ มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน (Percapita GPP) หรือรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีประมาณ 2,887 ล้านบาท รองลงมา คือ สาขาการขายส่งการขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ และสาขาการเกษตร การล่าสัตว์ ซึ่งมีมูลค่าการผลิตประมาณ 1,809 ล้านบาท และ 1,794 ล้านบาท ตามลำดับ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดระนองในช่วงปี 2547 เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4.3

3. วัฒนธรรม

โบราณวัตถุ โบราณสถาน

จังหวัดระนองเป็นจังหวัดที่มีพัฒนาการของการเป็นบ้านเป็นเมืองมาช้านาน จึงมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นหลักฐานความเจริญรุ่งเรืองปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ โบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปศิลาขาว เป็นศิลปะแบบพม่า สร้างเป็นรูปปางมารวิชัยลักษณะเป็นหินสีขาวเป็นศิลปะแบบผสมผสานตามความเชื่อในพระพุทธศาสนาของไทยกับพม่าซึ่งต่างนิกายกันแต่รูปแบบจะคล้ายคลึงกัน มีความความประณีตงดงามถือเป็นประติมากรรมที่ล้ำค่าของจังหวัดระนอง และพระพุทธรูปศิลาทราย (พ่อปู่คอหัก) เป็นพระพุทธรูปหินทรายเก่าแก่ ปางมารวิชัยเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนให้ความเคารพนับถือและเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธรูปองค์นี้มาก

โบราณสถานที่สำคัญในจังหวัดระนอง ได้แก่ สุสานเจ้าเมืองระนอง เป็นสุสานของพระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง) เจ้าเมืองระนองคนแรก จารึกเรื่องชาติประวัติของพระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของตระกูล ณ ระนอง กำแพงจวนเมืองระนองจวนเจ้าเมือง และเรือนรับรอง บ่อน้ำและบ่อพักน้ำร้อนสำหรับแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ได้แก่ บริเวณภูเขาทองตั้งอยู่ที่ตำบลกำแพง กิ่งอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ซึ่งมีการขุดพบว่าลูกปัด เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับ ทองคำมากมายนอกจากลูกปัดแล้วยังมี โบราณวัตถุจำพวก ตะเกียงน้ำมันบูชาเทพเจ้า ลูกปัดที่เป็นเศษเหลือจากหลอมเศษทองคำ อุปกรณ์เครื่องมือ เหริชญาโบราณบางชนิด

แหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ตั้งอยู่ที่ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง เดิมเป็นบริเวณที่ตั้งของพระที่นั่งรัตนรังสรรค์ ได้เคยใช้เป็นที่ประทับของ

พระมหากษัตริย์มาแล้วถึง 3 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวเสด็จพระราชดำเนินประพาสรอบแหลมมลายู พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

สถาปัตยกรรมดีเด่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ลักษณะการก่อสร้างเป็นศิลปะแบบจีนผสมตะวันตกมีทั้งอาคารเดี่ยวและติดต่อกันเป็นแนวยาว อาคารชั้นล่างค้ำหน้าโปร่งมีซุ้มประตูโค้งเสาของอาคารคั่นโตและแข็งแรง ตกแต่งด้วยบัวและลวดลายสวยงาม ชั้นบนประตูและหน้าต่างมีรูปทรงโค้งกลมกลืนกับชั้นล่าง อาคารค้ำกล่าวส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในตัวเมืองระนองมีอายุประมาณกว่า 100 ปี ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงไว้ นอกจากนี้ยังมีรูปปั้น อนุสาวรีย์ และสิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมือง ได้แก่ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระแสงราชศัสตราประจำเมืองระนอง ศาลหลักเมืองจังหวัดระนอง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง หอพระประจำจังหวัดระนอง

ศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น

งานศิลปหัตถกรรม และงานช่างฝีมือในท้องถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์แสดงฝีมือทางเชิงช่างของจังหวัดระนองมีปรากฏให้เห็นน้อยมาก ลักษณะศิลปะที่มีอยู่เป็นศิลปะแบบผสมผสานคล้ายคลึงกับจังหวัดต่างๆ แถบฝั่งทะเลตะวันตกต่างๆ ไป งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ที่ปรากฏให้เห็นมีทั้งศิลปะแบบไทย จีน และพม่า ทั้งนี้เป็นเพราะระนองเป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายฝั่งทะเล และมีชายแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า ประชากรส่วนใหญ่อพยพโยกย้ายมาจากถิ่นอื่น การสร้างงานศิลปะจึงเป็นไปตามเชื้อสายของชุมชนนั้นๆ ผลงานศิลปหัตถกรรม งานช่างท้องถิ่นจึงปรากฏให้เห็นน้อย ได้แก่ งานจิตรกรรมฝาผนัง เป็นภาพเกี่ยวกับคคิคำสอนของพระพุทธศาสนา ภาพพุทธประวัติ งานประติมากรรมที่สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาใน พระพุทธศาสนา พระพุทธรูปปางต่างๆ ลวดลายประดับโบสถ์ วิหาร ซ่อฟ้า ไบระกา งานสถาปัตยกรรมเป็นงานออกแบบก่อสร้างอาคารให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย เพื่อสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม และแสดงถึงวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของคนในชาติและยืนยันความเจริญรุ่งเรืองในแต่ละยุคสมัย เช่น เจดีย์ทรงพม่าวัดสุวรรณคีรีวิหาร และวัดอุปนนทาราม เจดีย์เก่าวัดสุวรรณคีรี เจดีย์รากลอย วัดปทุม

ธาราม เจดีย์รูปทรงหกเหลี่ยม วัดหอคัมภีร์ แก้วมณี วัดบ้านหวาง วิหารพระแก้ว
มากตจำลอง วัดบ้านหวาง มัสยิดบ้านกำพวน

ส่วนงานช่างท้องถิ่นจัดว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นระดับชาวบ้านที่แสดงออกซึ่ง
ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยอาศัยวัสดุที่มีอยู่ตาม
ธรรมชาติหรือวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น ได้แก่ เครื่องประสงจากเปลือกหอยมุก หัตถกรรม
เครื่องหวาย ไม้กวาดคอกอ้อ ฝาชี คอกไม้ไผ่ ฯลฯ

ภาษาและวรรณกรรม

ภาษาที่ใช้ในจังหวัดระนอง เป็นลักษณะผสมผสานโดยใช้ร่วมกับภาษาจีน
ภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า ภาษามลายู และภาษาถิ่นภาคใต้ในจังหวัดต่างๆ ทั้งนี้เพราะอยู่
ในยุคการค้าอ่าวสร้างเมือง เจ้าเมืองระนองมีการติดต่อกับต่างชาติที่ใกล้เคียง
เช่น พม่า ปีนัง สิงคโปร์ เป็นต้น จึงรับวัฒนธรรมทางด้านภาษามาจากต่างประเทศมา
ผสมผสานเป็นภาษาที่ใช้ในจังหวัดระนองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงมีสำเนียงพูด
แตกต่างออกไปจากจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้ เช่น แกงทิ้ง หมายถึง แกงจืด โก หมายถึง
ที่ชาย กะเอะกะฮ้าน หมายถึง มากมาย กากู หมายถึง มะม่วงหิมพานต์

ส่วนของวรรณกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ คำานาน-นิทาน เช่น นิทานพื้นบ้านเรื่อง
อำเภอกระบุรี คำานานเรื่องบ้านทับหลีสุริยวงศ์ คำานานเรื่องถ้ำพระขยางค์ นิทาน
พื้นบ้านปากวัน นิทานพื้นบ้านเรื่องมะมุ นิทานพื้นบ้านเรื่องลำเลียง นิทานพื้นบ้าน
เกี่ยวกับเกาะโลงทอง ชื่อบ้านนามเมือง คือ ชื่อหมู่บ้านส่วนใหญ่ในจังหวัดระนอง ตั้ง
ตามลักษณะพื้นที่หรือลักษณะเด่นของหมู่บ้านนั้นๆ หรือบางแห่งก็ตั้งตามชื่อบุคคลที่
เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ เป็นครอบครัวแรก เช่น บ้านหาดทรายคำ บ้านหาด
ทรายขาว บ้านหาดแดง เป็นตั้งตามลักษณะสีของหาดทรายในหมู่บ้าน หรือ บ้านบางสิ
กิม ที่หมู่บ้านแห่งนี้มีผู้เฒ่าสองคนตาย ชื่อตาสี และชายกิม มาอาศัยอยู่เป็นครอบครัว
แรก ชาวบ้านจึงเรียกเป็นว่า บ้านบางสิกิม

นอกจากนี้วรรณกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวกับตำนาน นิทาน และชื่อบ้านนาเมืองแล้ว
จังหวัดระนองยังรวบรวมเพลงกล่อมเด็กไว้และมีการอนุรักษ์โดยการจัดประกวดเพลง
กล่อมเด็ก

การละเล่นพื้นบ้าน นาฏศิลป์ และดนตรี

การละเล่นพื้นบ้าน นาฏศิลป์ และดนตรี ของจังหวัดระนอง เป็นการละเล่นที่เกิดจากความคิดและจินตนาการ ผสมผสานกับการใช้วัสดุจากธรรมชาติของท้องถิ่น ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างทักษะเชาว์ปัญญาและความสามัคคี การละเล่นพื้นบ้านมีทั้งของเด็กและผู้ใหญ่

การละเล่นของเด็กในท้องที่จังหวัดระนอง ได้แก่ หมากเก็บ เป่ากบ เรือบิน ข้าวแกง ซ่อนหา โคนเชือก เล่นคำทาย (อะไรเอ๋ย) หนังสติ๊ก เปิดหนังสือทายตัวเลข

สำหรับการละเล่นของผู้ใหญ่ได้แก่ การเล่นเพลงนา การเล่นเพลงเรือและเพลงบอก เพลงบอกเทิดพระเกียรติ เพลงเรือ ทอยเม็ดกาหยู (เมล็ดมะม่วงหิมพานต์) ไขพัด ลูกยาง (ยางพารา)

นาฏศิลป์และดนตรี ได้แก่ ลิเกป่า ลิเกป่าสุขสำราญ ลิเกสุลุ รำร่อนแร่ เป็นการแสดงนาฏลีลาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นภาคใต้ โดยถ่ายทอดรูปแบบการทำมาหากินที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น คือ การร่อนแร่ ซึ่งนับเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ทำรายได้ให้กับผู้คนในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก

ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ

ศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลในความผูกพัน และจิตสำนึกของชุมชน เนื่องจากการยอมรับนับถือศาสนาหรือความเชื่อของชุมชนนั้นๆ ทำให้การอยู่ร่วมในสังคมสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข อีกทั้งเป็นบำรุงขวัญและกำลังใจให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคจากภัยอันตรายต่างๆ ได้

จากสถิติทางราชการประชาชนชาวระนองส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาอิสลาม คริสต์ สิกข์ ส่วนหลักฐานทางด้านเอกสารเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนพิธีกรรมของประชาชนชาวระนองนั้น ไม่มีข้อมูลที่เด่นชัด อาจจะสืบเนื่องมาจากการที่จังหวัดระนองมีประชาชนจากจังหวัดใกล้เคียงและชาวต่างประเทศ (พม่า) เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าเป็นความเชื่อหรือพิธีกรรมของชาวระนอง โดยตรงหรือไม่ แต่ก็มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เล่าสืบต่อกัน

มาของชาวจีนได้แก่ เรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพุทธ เรื่องราวความสำคัญเกี่ยวกับศาสนาฮินดู

สำหรับในส่วนความเชื่อและพิธีกรรมในจังหวัดระนอง ได้แก่ ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนชาวพุทธที่มีเชื้อสายจีนซึ่งนับถือพุทธศาสนาหมายากับขงจื้อก็จะมี ประเพณีวันตรุษ สารทจีน ไหว้พระจันทร์ ไหว้บรรพบุรุษ พิธีเซ็งเม้ง ความเชื่อเรื่องจันทรปราคาและสุริยุปราคา ความเชื่อเรื่องแม่ย่านาง ความเชื่อเรื่องวิญญาณพ่อตา คือ บุคคลสำคัญเก่าแก่ซึ่งมีการสร้างศาลไว้บูชาตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งต้องการจัดพิธีบวงสรวงบูชาทุกปี

ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

ขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับการแต่งกาย สมัยก่อนชาวจีนทั้งหญิงชายแต่งกายตามแบบโบราณที่ยึดถือปฏิบัติกันมา คือ ผู้หญิง นุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้ายอก ห่มผ้าสไบเฉียง คนสูงอายุนิยมสวมเสื้อคอกระเช้า เสื้อกั๊กป่าเล็กๆ หากไปงานพิธีหรือไปวัดจะสวมเสื้อมีแขน ผ้ายากบ่า หรือห่มสไบเฉียง ไว้ผมยาวเกล้ามวย สัมหวีโค้ง หัวกระเช้าหมาก ต่อมามีการประกาศให้ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงแทนโจงกระเบนแต่ปัจจุบันนิยมหันไปนุ่งผ้าป่าเต๊ะ หรือนุ่งกระโปรงตามแบบสากลทั่วไป

การกินอยู่ วัฒนธรรมการกินอยู่ของชาวจีนในอดีต นิยมจัดอาหารเป็นสำหรับใส่ถาด หรือใส่กระบะ(ทำด้วยไม้) หรือจัดใส่โตก ผู้ค้ำมีฐานะจะใช้โตก นั่งรับประทานอาหารบนพื้นล้อมวงรอบ สำหรับ รอบตะโตก หรือรอบกระบะ อาหารโดยทั่วไปตักใส่ด้วยตั้งรวมในถาด โตกหรือกระบะตักข้าวใส่จานหรือโคม ใช้มือเปิบอาหารใส่ปาก อาหารหวานพื้นบ้านที่น่าสนใจ ได้แก่ น้ำพริกส้มก่า ข้าวเหนียวย่าง (ปิ้ง) ข้าวหลาม ปาท่องโก๋ โรตีสูญ ขนมหาก ซาลาเปาทับทลี ผักเหลียง ถั่วฝักยาว

ประเพณีที่คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ ประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดระนองที่ปฏิบัติกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิด หรือการกระทำที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและยังคงมีอิทธิพลอยู่ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะประเพณีที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของคนผู้คนในท้องถิ่นมีดังนี้

1. ประเพณีสวดกลางบ้าน คือการประกอบพิธีทางศาสนา สวดภาณยักษ์ไล่ภูตผี ปีศาจทั้งหลายโดยชาวบ้านทุกครัวเรือนจะคัดหมม คัดเล็บ ห่อด้วยกระดาษขาวหรือ กระดาษแดงใส่ลงแพที่ทำด้วยไม้ระกำและประดับประดาอบๆแพด้วยธงแดงที่ทำจาก กระดาษสี เมื่อน้ำทะเลหรือน้ำในแม่น้ำขึ้นเต็มที่ก็จะมีการปล่อยแพไปตามแม่น้ำ ถือเป็น การสะเดาะเคราะห์มีการจัดงาน 3 วัน 3 คืน และมีมหรสพจัดแสดงด้วย กำหนดจัดงาน ประมาณเดือนมกราคม หรือเดือนเมษายน ของทุกปี

2. ประเพณีตักบาตรเทโว เกิดจากความเชื่อกันว่า ในวันออกพรรษานี้เป็นวันที่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จลงมาจากชั้นดาวดึงส์ลงมาโปรดมนุษย์โลก เมื่อ ถึงวันนี้ชาวพุทธจะนำอาหารคาวหวานไปใส่บาตร ซึ่งเป็นประเพณีทางศาสนาที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมาช้านาน กำหนดจัดงานในวันออกพรรษาของทุกปี

3. ประเพณีงานแห่พระแข่งเรือ นำเรือมาตกแต่งให้สวยงาม และอัญเชิญ พระพุทธรูปประดิษฐานในเรือ แห่ไปตามลำน้ำกระบุรี ซึ่งเป็นแม่น้ำที่กั้นพรมแดน ระหว่างไทย – พม่า นอกจากนี้ยังมีการแข่งเรือประเภทต่างๆ กำหนดจัดงานตั้งแต่วัน แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันแรม 3 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

4. ประเพณีออกพรรษา ในวันออกพรรษาจะมีประเพณีที่นิยม ปฏิบัติกัน ดังนี้ ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีทำพุ่มหรือผ้าป่า จะทำกันในตอนบ่ายของวันออก พรรษา โดยแต่ละบ้านจะจัดทำพุ่มไว้หน้าบ้าน พร้อมด้วยผ้าเหลือง 1 ผืน และเครื่องใช้ที่ จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ ค่อยจากนั้นผู้จัดการฝ่ายสงฆ์ ก็จะนิมนต์พระไว้ล่วงหน้าให้มาก ที่สุด โดยมากจะนิมนต์พระทุกรูปในเขตนั้นแล้วสำรวจพุ่มติดหมายเลข หรือชื่อเจ้าของ พุ่ม เพื่อนำไปให้พระสงฆ์จับฉลาก เมื่อจับฉลากได้พุ่มของใครก็จะหาพุ่ม เมื่อพบแล้วผู้ เป็นเจ้าของพุ่มก็จะนิมนต์พระภิกษุรูปนั้นมาเพื่อกล่าวถวายผ้าป่า หลังจากกล่าวถวาย ผ้าป่าแล้ว พระภิกษุก็จะชักผ้าป่าบังสกุล แล้วให้พรแก่เจ้าของพุ่ม กำหนดจัดงานในวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

5. ประเพณีวันสารทไทย ประเพณีวันสารท หรืออาจเรียกว่า วันคายายถือนาวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เนื่องจากชาวระนองมีความเชื่อว่าเป็นรอบปีหนึ่งๆ จะมีการรับคายาย ผู้ที่ล่วงลับแล้ว ใครมีขมนมเนย ผลไม้ อาหารคาวหวานก็ให้นำไปวัด โดยจัดแบ่งเป็น

2 สำหรับ สำหรับหนึ่งสำหรับถวายพระ อีกสำหรับหนึ่งจัดให้พร้อมแล้วจัดสถานที่อาจเป็น
 โรงธรรม นำอาหารมาตั้งเรียงรายเป็นจำนวนมาก แล้ววงด้วยสายสิญจน์ล้อมรอบนิมนต์
 พระสวดชัยมงคลคาถา ผู้เข้าร่วมพิธีตั้งจิตระลึกและแผ่ส่วนกุศลไปให้แก่ตายจากนั้นถึง
 ถวายอาหารและบิณฑบาต ข้าวที่ตกตามดินบาตรนำไปหว่านในนาข้าว เมื่อพระสงฆ์ฉัน
 อาหารเสร็จแล้วก็จะอำลาตายแล้วนำอาหารที่จัดให้สำหรับตายนั้นนำไปกองไว้ที่
 ด้านนอกโรงธรรม เพื่อเผื่อแผ่ให้แก่วิญญาณที่มีบาปมาก ไม่สามารถเข้าไปในวัดได้
 หลังจากนั้นนำบรรดาอาหารและผลไม้ต่างๆ มาแบ่งกันรับประทานเป็นที่สนุกสนาน

6. ประเพณีวันส่งตายาย หรือวันส่งเปรต เมื่อมีการจับตายายซึ่งจะมีโอกาสมา
 เยี่ยมเยือนเป็นเวลา 15 วัน คือ ตั้งแต่เดือน 10 กลางเดือนถึงวันสิ้นเดือน 10 (แรม 15 ค่ำ
 เดือน 10) ก็จะมีพิธีส่งตายายกลับ โดยชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานไปถวาย
 พระ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ในครัว เช่น ข้าวสาร กะปัด น้ำปลา เกลือ ผักต่างๆ หอม
 กระเทียม ฯลฯ ใครมีอิฐของปู่ ย่า ตายาย ก็นำไปบังสุกุล สำหรับผู้ที่ไม่มีอิฐก็เขียนชื่อผู้
 ที่ต้องการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล แล้วนิมนต์พระสวดอภิธรรม ส่วนอาหารที่จะถวาย
 พระสงฆ์นั้นก็ถวายเป็นสังฆทาน และเครื่องครัวดังกล่าวที่นำไปสำหรับส่งตายายนั้นก็
 จะรวบรวมอุทิศให้แก่ผู้ตาย หลังจากนั้นก็เก็บเข้า ครัวของวัด สำหรับถวายพระต่อไป

7. ประเพณีวันสงกรานต์ วันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยแบบโบราณ เมื่อ
 มีโอกาสดีๆมาถึง บรรดาลูกหลานจึงไปคารวะผู้ใหญ่ที่มีอายุมากๆ เพราะบางครั้งคน
 อาจจะทำล่วงเกินไปบ้างโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม
 ดังนั้น จึงมีการกราบเพื่อขอขมา และขอศีลขอพร คยนาคอกไม้ รูปเทียน ข้าวเกรียบ เงิน
 ไล่พาน เสื้อผ้าชุดใหม่ ผ้าขาวม้าใหม่ หรือผ้าถุงใหม่ ไปขอขมาและขอศีลขอพร กำหนด
 จัดงานในวันที่ 13 – 15 เมษายน ของทุกปี

8. ประเพณีวันเข้าพรรษา มีความเชื่อว่า พระต้องพึ่งพาชาวบ้าน และชาวบ้านก็
 ต้องพึ่งพาพระหรือวัด ชาวบ้านจะจัดเตรียมข้าวของและเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับ
 พระภิกษุ เพราะหลังจากนี้พระภิกษุจะต้องจำพรรษาอยู่ภายในวัดถึง 3 เดือน ข้าวของที่
 เตรียมส่วนใหญ่อีกก็เป็นพวกรูปเทียน น้ำมัน หรืออาจจะเป็นปัจจัย 4 (เงิน) ก็ได้ นอกจากนี้
 ก็มีข้าวตอก คอกไม้ นำไปด้วย มีการถวายทานต่างๆแก่พระภิกษุสงฆ์ ฝ่ายคฤหัสถ์จะ

กล่าวขอขมาพระสงฆ์ แล้วปวงมาตัวแก่กัน กำหนดจัดงานในวันเข้าพรรษา (วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8)

9.ประเพณีแห่เทียนพรรษา ก่อนถึงวันเทศกาลเข้าพรรษา ประมาณ 3 – 5 วัน ชาวพุทธจะออกเชิญชวนให้ร่วมกันสละจีวร เพื่อเตรียมหล่อเทียน หรือบางคนอาจบริจาคเงินเพื่อซื้อน้ำผึ้ง โดยมีสถาบันต่างๆ เช่น โรงเรียน หน่วยงานราชการบางแห่ง กำหนดผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ริเริ่ม แล้วจึงลงมือหล่อเทียน ได้จำนวนเท่าใดไม่จำกัด จากนั้นก็จะตกแต่งเทียนที่หล่อไว้ ทำเป็นคานหามหรือใส่รถยนต์ก็ได้ กำหนดจัดงานในวันก่อนถึงวันเข้าพรรษาประมาณ 3 – 5 วัน

10.ประเพณีงานลอยกระทง เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นประเพณีของพราหมณ์ ทำเพื่อบูชาพระเจ้าทั้งสาม คือ พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม ศาสนาพุทธ ก็จัดลอยกระทงเพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดระนอง ได้จัดประเพณีลอยกระทง ในวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปี

11.ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด (เชื้อสายจีน) หากครอบครัวใดก็ตามไม่ว่าจะได้ลูกเป็นผู้หญิง หรือผู้ชาย เมื่อลูกมีอายุครบ 1 เดือน พ่อแม่ก็จะตัดผม (ผมไฟ) ตัดเล็บแล้วทำขนม (ข้าวเหนียวเหลือง) ไข่ต้ม สำหรับไหว้เจ้าที่เจ้าทาง แล้วให้เด็กเหยียบ นาค เงินทอง ที่ทำพิธีนั้น เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เด็ก โดยถือว่าเมื่อทำพิธีนี้แล้ว เด็กคนนั้น ไปอยู่ที่ไหนก็ไม่อดอยาก ซึ่งเรียกพิธีนี้ว่า การทำมะโง้ย

12.ประเพณีการบวช เมื่อผู้ชายอายุเข้าเกณฑ์อุปสมบท บิคา มารดา หรือผู้ปกครอง จะนำตัวไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสวัดใดวัดหนึ่งที่นับถือ พร้อมด้วยหมากพลูดอกไม้รูปเทียน เพื่อท่องบ่น และศึกษาวิธีการอุปสมบท ครั้นถึงวันอุปสมบทก็มีการตั้งพิธี ชาวบ้านเรียกว่า พิธีบวชนาค จัดงานกันอย่างเอิกเกริกตามฐานะที่จะทำได้ มีการตั้งบายศรีทำขวัญ (ทำขวัญนาค) บรรดาญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงมาชุมนุม และเลี้ยงดูกันอย่างคับคั่ง พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ มีมหรสพสมโภชด้วย เช่นหนังตะลุง มโนราห์ เป็นต้น วันรุ่งขึ้นแห่นาคไปยังโบสถ์ นาคขึ้นคานหาม หรือขึ้นหลังช้างร้องเพลง เรียกว่าเพลงแห่นาค เมื่อทำพิธีอุปสมบทเสร็จแล้ว รุ่งเช้าฉลองพระภิกษุใหม่ที่บ้าน รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นเสร็จพิธี พิธีดังกล่าวนี้ยังมีถือปฏิบัติกันอยู่

แต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตามสภาพความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น เช่น ช้าง สำหรับภาคนี้ก็เปลี่ยนเป็นม้า หรือขี่คอเพื่อนฝูง ญาติมิตร เป็นต้น

13. ประเพณีการแต่งงาน (เชื้อสายจีน) เริ่มต้นที่ทางฝ่ายชายมีผู้ไปติดต่อกับ ทาบทามสู่ขอ ซึ่งเรียกว่า แม่ซั๊ก ไปติดต่อกับญาติฝ่ายหญิง หากฝ่ายหญิงตกลงก็จะนัด วันหมั้น เมื่อถึงวันหมั้นก็นำแหวน หมากพลู มาให้ฝ่ายหญิงตามประเพณี ค่าใช้จ่าย ต่างๆ ฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้จ่ายทั้งหมด เมื่อหมั้นเสร็จเรียบร้อย ก็จะนัดวันแต่งงาน ใน พิธีแต่งงานเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จะต้องไหว้พระ และไหว้เทวดา ซึ่งจัดโต๊ะไหว้ ไว้หน้า บ้านแต่ละบ้าน (บ้านเจ้าบ่าวและบ้านเจ้าสาว) ประกอบด้วยไก่ต้ม หมูต้ม เหล้า ต่อจากนั้นจะมีการไหว้ผู้ใหญ่ของแต่ละฝ่าย โดยการยกน้ำชา เรียกว่าเซียมเต้ คือเจ้าบ่าว และเจ้าสาวจะยกน้ำชาให้ญาติผู้ใหญ่ ทั้งสองฝ่ายดื่ม และญาติก็จะให้เงินทอง ที่เรียกว่า อั่งเป่า และเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะมอบของขวัญไหว้ คือเทียนแดงที่ผูกเป็นคู่ และในตอนเย็น ของวันนั้นก็จะเชิญเพื่อนบ้านใกล้เคียง และคนที่นับถือมาร่วมกันรับประทานอาหาร เสร็จจากนั้นจะมีพิธีมอบห้อง โดยเชิญผู้ที่มีความชำนาญในการมอบห้องมาทำพิธี ซึ่ง ประกอบด้วย น้ำมันต์ ดอกไม้ ชูปเทียน เป็นอันเสร็จพิธี

14. ประเพณีการปลูกบ้านสร้างเรือน การประกอบพิธีปลูกบ้านนับเป็นพิธีสำคัญ พิธีหนึ่ง เพราะถ้าหากทำผิดหรือสร้างบ้านอยู่ในที่ๆไม่เป็นมงคล ก็อาจนำความหายนะ มาสู่เจ้าของบ้าน ปัจจุบันความเชื่อในเรื่องของการปลูกบ้านที่เป็นมงคล หรือทำให้ เจ้าของบ้านมีความสุขความเจริญยังนิยมแพร่หลายอยู่การเตรียมสถานที่ที่จะปลูกบ้าน หากคนที่มิที่คิดมากๆก็ต้องให้ผู้รู้ดูให้ก่อนว่า ควรจะสร้างบ้านตรงจุดไหน สร้างตาม แนวใด เช่น ที่ทำให้อุดมทรัพย์ มหาเศรษฐี เป็นต้น หลังจากนั้นจึงดูว่าวันใดเป็นวันที่ ควรจะเริ่มลงเสาเอก คือ ดูตามลักษณะตัวนาค ไม่ลงเสาตรงวันที่ทวนเกล็ดนาค นิยม ปลูกบ้านเดือน 6 9 12 1 2 4 ตรงกับวันจันทร์ วันพุธ วันพฤหัสบดี การยกเสาเอก หรือชุดหลุมเสาแรกจะต้องเตรียมเครื่องบูชาเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี พระชัยมงคล หรือเทวดา อื่นๆ (ตามความเชื่อ) เครื่องบูชาต้องมีเหล้า ไบตอง 5 ไบ ไบราชพฤกษ์ 5 ไบ ดัน กล้วยที่มีใบ 3 ไบ 1 ดัน มะพร้าววงอก 1 ผล ข้าว 1 รวง ค้ายแดง ค้ายขาว ผ้าแดง ผ้าขาว เงินทองพอสมควรเพื่อใส่ลงในหลุมเสา เมื่อเตรียมเสร็จแล้วจะมีผู้ทำพิธี (หมอ) เป็นผู้กล่าวขอสร้างบ้านเรือน ขอให้มั่งมีภัยอันตราย แล้วเอาผ้าแดง ผ้าขาวพัน ใช้ค้าย

ผูกพันไว้ปลายเสา และอาจใส่เงินทองของมีค่าลงในหลุมพอสมควร จากนั้นช่างจะยกเสาขึ้น และเริ่มลงมือสร้างบ้านได้

15. ประเพณีทำสลากภัต สลากภัต หมายถึง ของที่ถวายพระโดยวิธีจับสลากนับเข้าในสังฆทาน มักทำกันในเดือนที่มีผลไม้สมบูรณ์ เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด เป็นต้น สลากภัตมีมูลเหตุ มาจากหญิงคนหนึ่งในตำนานว่าเป็นยักษ์ เป็นผู้รู้เกณฑ์ฝนน้ำดีมาก ปีไหนน้ำฝนดีก็บอกชาวเมืองให้ทำนา ทำให้ได้ผลผลิตดีมาก ข้าวไม่มีเสียหาย ชาวเมืองจึงรักใคร่ นับถือกันมาก ต่างก็นำเครื่องสักการะมามอบให้จนรำรวย นางก็นำของเหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัตก่อนใครๆ จนเป็นธรรมเนียมนับตั้งแต่นั้นมา วิธีทำสลากภัตที่ทำกันเป็นประเพณีอยู่ โดยมากมีทายกเป็นหัวหน้าป่าวร้องกันด้วยปากบ้าง เป็นฎีกาบอกบุญเที่ยวแจกกันบ้าง เป็นการกำหนดวันเวลา และสถานที่ เช่น ตามวัด ตามศาลาโรงธรรมที่ตั้งอยู่ในละแวกบ้านบ้าง เมื่อถึงวันที่กำหนด บางรายก็ทำกันอย่างครึกครื้นแห่แห่นกันสนุกสนาน ครั้นมาถึงสถานที่ที่กำหนดก็ประชุมพร้อมกัน หัวหน้าทายกก็ให้ผู้รับสลากจับสลาก บางแห่งเขียนชื่อพระเณรภายในวัด แต่ที่นิยมมักจะนิมนต์พระวัดอื่นมาร่วมด้วยเพื่อให้มีจำนวนมาก ทำให้งานสนุกสนานและคึกคักใหญ่ โดยทำเป็นธงม้วนไว้แล้วให้จับ เมื่อจับได้ชื่อพระเณรรูปไหนก็นำไปกราบพระรูปนั้น บางแห่งเขียนเป็นตัวเลขเท่าจำนวนพระเณรแล้วทำเป็นธงไปเสียบไว้ที่ของ ของคน แล้วทำสลากขึ้นอีกส่วนหนึ่งเท่ากับจำนวนที่ทายกจับไป แล้วให้พระเณรจับ จับได้ตรงกับหมายเลขของผู้ใด ผู้นั้นก็นำของไปถวายแก่พระเณรที่หมายเลขตรงกัน ถ้ามีผู้นำภัตตาหารมากกว่าจำนวนพระเณรที่นิมนต์มา พระรูปหนึ่งจะต้องรับถึง 2-3 เจ้าของก็มี ภัตตาหารที่จัดมานั้นโดยมากนิยมทำกันเป็นหาบ ใส่กระจาดหาบมาเรียกว่า ทำหาบ โดยผู้จัดจะต้องจัดเตรียมให้พร้อมทั้งน้ำดื่ม ภาชนะต่างๆ ตลอดจนเสื่อปูนั่งสำหรับพระเณร ผู้ที่ตั้งใจถวายอาจนิมนต์พระไปฉันภัตตาหารตามร่วมไม้ก็ได้สุดแล้วแต่สะดวก ในบางท้องที่ไม่ได้คำนึงถึงผลไม้มากนัก แต่มุ่งในเรื่องอาหาร คาวหวานมากกว่าก็อาจจะไม่ทำในฤดูผลไม้ดังกล่าวก็ได้ สิ่งสำคัญในการถวายสลากภัตก็คือให้ทายกตั้งใจถวายตามสลากจริงๆ อย่าแสดงยินดียินร้ายในผู้รับ

16. ประเพณีการเข้าทรงลงเจ้า (ทำผี) เป็นประเพณีที่สร้างขึ้นเพื่อเชิญบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วมาเข้าทรงเพื่อรับเครื่องเซ่นสังเวศ ถามข่าวคราวทุกข์สุข และขอให้ขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บรรดาลูกหลาน ตามปกติจะทำปีละ 1 ครั้ง แต่ถ้ามีเหตุเจ็บไข้ก็จะทำพิธีเป็นเฉพาะกาลเป็นครั้งคราว สถานที่ประกอบพิธีคือโรงมุงหลังคาจากขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร ปลูกสร้างบนพื้นดิน มีเครื่องเซ่นสังเวศประกอบด้วย เหล้า หัวหมู เป็ด ไก่ ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว บายศรี ในพิธีจะมีคนทรง ผู้เข้าทรงเลอไทย (พี่เลี้ยง) คอยเจรจาสอบถาม มีการบรรเลงเครื่องดนตรีที่เรียกว่า ทับ (โทน) เมื่อวิญญาณมาประทับในร่างคนทรงโดยมีเลอไทยเป็นผู้นำเชิญแล้ว คนทรงจะสั่นและลืมหัด เลอไทยจะถามว่า ใครมา จากนั้นก็จะสอบถามหรือขออะไรตามต้องการ เจ้าที่ที่มาประทับจะมีหลายคน ผลัดเปลี่ยนกันไปจนจบ จากนั้นจึงมีการขบเนื้อขบใจ แล้วร้องส่ง เมื่อคนทรงสุดท้ายลงไปแล้วคนทรงจะฟื้นตัวคล้ายคนตื่นนอนเป็นอันเสร็จพิธี เจ้าที่ที่มาลงส่วนมากจะเป็นคนที่เคยทำพิธี แล้วตายไปเป็นเจ้ามาลง จะเรียกว่า “คนทรงตายใหม่” หรือ “เลอไทยตายใหม่” พิธีนี้นิยมทำในเดือนห้า ต่อเดือนหก ผู้นำถือต้องทำปีละ 1 ครั้ง หากไม่ทำเป็นพิธีใหญ่เรียกว่า “ลงโรง” ก็ทำเฉพาะภายในโดยไม่ต้องตีทับเพียงแต่ให้เลอไทย หรือคนทรง ทำ เรียกว่า “แก้เหลยปี”

บทที่ 4

วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” จังหวัดระนอง

การศึกษาวิจัย เรื่อง วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพทั่วไปของ “คนสองน้ำ” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในด้านวิถีชีวิต 3 ด้าน คือ วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน และวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ

การนำเสนองานวิจัยในครั้งนี้เป็นการประมวลผลการวิจัยที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในลักษณะของการมองเห็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนสองน้ำ โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็นช่วงระยะเวลาสำคัญได้ 2 ช่วง คือ (1) ช่วงระยะแรกของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาอยู่ในระนอง ก่อนปี พ.ศ. 2547 (2) ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ พิบคิ ปี พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน

เพื่อที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง จำเป็นต้องย้อนไปถึงการอพยพของกลุ่มคนดังกล่าวเพื่อให้เข้าใจสาเหตุของการอพยพของกลุ่มคนเหล่านี้เข้าสู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนองและถิ่นฐานเดิมของ “คนสองน้ำ”

“คนสองน้ำ” ถิ่นเดิมอยู่ที่เมืองมะริดและเมืองมะลิวัลย์ ซึ่งเป็นคนไทยเมื่อครั้งก่อนที่จะเสียดินแดนส่วนนี้ให้กับประเทศอังกฤษที่เข้ามาปกครองพม่าในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การที่ไทยต้องเสียดินแดนเมืองมะริดรวมทั้งเมืองมะลิวัลย์แก่อังกฤษ และได้มีการปักปันเขตแดนไทย โดยใช้แม่น้ำกระบุรี เป็นเส้นกั้นพรมแดนในปีพ.ศ. 2442 นั้น คนไทยที่อยู่ในเขตอำเภอมะลิวัลย์ และเมืองมะริดก็ยังคงติดต่อกันไปข้ามมาระหว่างกันเหมือนเมื่อครั้งก่อน นั่นที่ซึ่งไม่ได้มีการปักปันเขตแดนไทยเพราะยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติอยู่ และอังกฤษเองก็ได้เข้มงวดกับกลุ่มคนไทยเหล่านี้ ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งจากจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ รศ. 128 ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ซึ่งใช้นามแฝงว่า “นายแก้ว” มีความ เมื่อเสด็จถึงหัวเมืองต่างๆ ของเมืองระนอง ดังนี้

“ .. เมื่อเสด็จถึงที่ประทับแรมนั้น มีราษฎรไปรับเสด็จอยู่มากกับพวกราษฎรที่อยู่ในเขตอำเภอมะลิวัลย์ แขวงเมืองมะริด ซึ่งเป็นอาณาเขตอังกฤษนั้น ได้พากันเข้ามาเฝ้ามาก ผมทราบว่า นายสุก นายกองตระเวนเมืองมะริด ได้เป็นผู้ชักชวนให้เข้ามา เห็นหน้าคนเหล่านั้น ผมรู้สึกชอบกล เพราะที่จริงก็เป็นไทยๆเราแท้ๆ แต่นายเป็นคนต่างชาติต่างภาษาน่าอนาถใจอยู่บ้าง ตัวนายสุก เองนั้น ผมทราบว่าไม่ได้แปลงชาติ ยังเป็นคนไทยแท้ๆ และอยู่ข้างจะเป็นผู้ที่มีใจเอื้อเฟื้อดี ถ้าทางฝ่ายเรามีการงานอันใดก็เข้ามาช่วย กับเป็นกรรมการโรงเรียนด้วย ได้เป็นผู้ชักชวนให้คนในแดนมะลิวัลย์เข้าเรียโรหารายได้บำรุงโรงเรียน เพราะเด็กๆพากันนั้นต้องเข้ามาเรียนหนังสือทางฝั่งเรา นี่ก็พอจะอวดได้แล้วว่าราษฎรในแดนอังกฤษต้องมาเล่าเรียนในเมืองไทย เคยได้ยินแต่ไทยไปเรียนที่เมืองอังกฤษ นี่กลับตรงกันข้ามเสียบ้างก็คิด แต่ถ้าจะอวด อย่าขยายขึ้นว่าคนในแดนอังกฤษจังหวัดไหนก็แล้วกัน เป็นแต่ทำขีมิๆไว้ว่าแดนอังกฤษเท่านั้น เวลาเสวยเย็นแล้วนายสุกได้เข้าไปเฝ้าในห้องประทับบนพลับพลา ได้ปฏิสันถารอยู่นาน...”¹

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนเมืองระนองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ.2452 เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ได้ประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ และทรงพระราชนิพนธ์ จดหมายเหตุเล่าเรื่องราวการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนั้นไว้ในหนังสือ จดหมายเหตุ ประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ รศ.128 ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ โดยใช้นามแฝง “ นายแก้ว ” นอกจากนี้ในจดหมายเหตุ ยังได้กล่าวถึงที่มาของชื่อเมืองมะลิวัลย์ ว่า

“ ..ไม่เสียใจเลยในการที่คืนลูกชิ้นคู่แก่เจ้า ทางฝั่งตะวันตกเป็นเขตแดนเมืองมะริด ตรงที่เรือจอดออกไป วิกตอเรียปอยน์ตรง กับเกาะวิกตอเรีย ซึ่งไทยเราเรียกว่า เกาะสอง เป็นที่ตั้งที่ว่าการ

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. “ระนองในเส้นทางเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้” ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดระนอง

อำเภอมะลิวัลย์ นามมะลิวัลย์นี้เจ้าคุณรัชฎา อธิบายว่า มีเรื่องเล่ากัน
มาว่า ถ้าคลอง ลดเลี้ยวมาก จึงเรียกว่า คลองหลีกสวรรค์ แต่เป็น
ธรรมดาของคนไทยชาวใต้มักพูดตัดคำหัวๆชื่อคลองจึงกลายเป็น
คลองหลีกหัวไป ภายหลังพม่า เรียกไม่ถูกเรียกเป็นมะลิวอน จึง
กลายเป็นมะลิวัลย์ต่อมา”¹

และในช่วงราว พ.ศ. 2484 - 2488 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันร่วมกับ
อิตาลีและญี่ปุ่น ซึ่งเป็นฝ่ายอักษะทำสงครามกับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา จีน และ
รัสเซียซึ่งเป็นฝ่ายสัมพันธมิตร ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่อำเภอพังดัก จังหวัดชุมพร เมื่อ พ.ศ.
2484 กองพันทหารบกจังหวัดชุมพรได้นำทหารและยุวชนทหารออกไปต่อต้านเพื่อ
ป้องกันอริปไตยเกิดการสู้รบกันที่บริเวณท่ายาง ทั้งทหารญี่ปุ่นและทหารไทยเสียชีวิต
เป็นจำนวนไม่น้อย ครั้นรัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่นตกลงกันให้ทหารญี่ปุ่นเดินทาง
ผ่านไปยังพม่าซึ่งสมัยนั้นพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ทหารญี่ปุ่นก็เดินทางจาก
ชุมพรไประนองโดยทางรถยนต์และทางเท้า นอกจากนี้ได้มีการสร้างทางรถไฟจาก
ชุมพรไปถึงเขาฝาชีจนสำเร็จสามารถลำเลียงทหารและยุทธปัจจัยโดยทางรถไฟนำลงเรือ
ที่เขาฝาชี ซึ่งเป็นฐานทัพเรือของญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งจุดที่ตั้งกองทหาร
ของญี่ปุ่นในจังหวัดระนองมีด้วยกันหลายจุด ได้แก่ ที่ตำบลน้ำจืด คือ บริเวณที่ตั้ง
โรงเรียนกระบือวิทยายุทธปัจจุบัน ที่เขาฝาชี บริเวณสุคปลายทางรถไฟ ที่ปากน้ำระนอง มี
เรือรบมาจอดประจำการอยู่จึงมีทหารมาอยู่ประจำ เครื่องบินรบของอังกฤษได้มาทิ้ง
ระเบิดที่เขาฝาชี ที่ปากน้ำระนองและทิ้งทุ่นระเบิดในแม่น้ำกระบือ จากปากน้ำระนอง
ถึงปากน้ำละอุ่น¹ ทำให้คนไทยบางส่วนในจังหวัดระนองแถวกระบือได้หนีทหารญี่ปุ่น
ข้ามไปอยู่กับญาติพี่น้องในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ จากการสัมภาษณ์นายอากรณ
อภิพัฒน์กุลวงศ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2549 เล่าว่า “หลังจากที่ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองทัพบกที่

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. “ระนองในเส้นทางเสด็จประพาสหัวเมือง
ปักษ์ใต้” ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดระนอง

กระบุรี กล่าววาระเบิดจะลงบริเวณนั้นก็เลยหนีเข้าไปอาศัยญาติพี่น้องในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ซึ่งสมัยนั้นอังกฤษยังปกครองพม่าอยู่”² ต่อมาเมื่อทหารญี่ปุ่นได้ยกกองทัพไปแล้วเพราะแพ้สงครามฝ่ายสัมพันธมิตร คนไทยที่อพยพไปอยู่เมืองมะริดและมะลิวัลย์ก็อพยพกลับมายังฝั่งระนอง แต่ก็มีส่วนที่ไม่ได้อพยพเข้ามาเพราะเมื่อเข้าไปอยู่ได้สร้างบ้าน และสร้างครอบครัวที่นั่น มีเรือกสวนโรนาและที่ดินทำกิน

ต่อมาหลังจากนั้นประมาณราว 40 -50 ปี เมื่ออังกฤษปล่อยให้พม่าปกครองตนเองกลุ่มคนไทยในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ต่างพากันอพยพเข้ามาอยู่กับญาติทางฝั่งไทยโดยก่อนหน้านั้นก็มีการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ในเมืองมะริดและเมืองมะลิวัลย์กับจังหวัดระนองอยู่ก่อนแล้ว จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ผู้นำของพม่าต่างก็แย่งชิงอำนาจในการปกครองมีการลอบสังหารเกิดขึ้นบ่อยครั้ง จนกระทั่งประมาณปี 2494 ในช่วงสมัยของนายพลเนวิน ซึ่งมีการปกครองที่เข้มงวดมาก โดยเฉพาะกับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในพม่า³ ส่งผลกระทบต่อผู้คนในหมู่บ้านคนไทยที่อยู่ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่มีเลยจึงเริ่มอพยพลักลอบเข้าสู่จังหวัดระนองมาเรื่อยๆ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2528 ได้มีการสำรวจและออกบัตรไทยพลัดถิ่นให้กับผู้อพยพเข้าเมืองทางด้านชายแดนพม่า โดยให้เข้ามาอยู่ก่อนปี 2519⁴

กล่าวโดยสรุปได้ว่า “กลุ่มคนสองน้ำ” ก็คือคนไทยที่อยู่ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ก่อนที่จะเสียดินแดนส่วนนี้ให้กับประเทศอังกฤษซึ่งเข้าปกครองพม่าในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยกลุ่มคนสองน้ำดังกล่าวยังคงเดินทางข้าม ไป-มาระหว่างเมืองมะริดและ

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. “ระนองสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2” ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดระนอง

² นายอรุณ อภิพัฒนกุลวงศ์ วันที่ 3 มิถุนายน 2549

³ ภาณี กาญจนนัฐติ และรินจิตต์ อ่ำไพพรรณ แปล ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่. ของ จอห์น แบตคิน และแฮร์รี่ เจ. เบ็นคา หน้า 347-352.

⁴ อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. หน้า 192.

มะลิวัลย์กับจังหวัดระนอง เพราะยังมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติอยู่กระทั่งในช่วงของ สงครามครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ชุมพรและเดินทางเข้ามายังจังหวัดระนอง เพื่อจะ เดินทางผ่านไปยังพม่า โดยใช้จังหวัดระนองเป็นจุดที่ตั้งกองทหารของญี่ปุ่นหลายจุด ทำให้คนไทยบางส่วนกลัวระเบิดจากเครื่องบินรบของอังกฤษที่จะมาทิ้งทุ่นระเบิดในแม่น้ำ กระบุรี จึงได้หนีเข้าไปอยู่กับญาติพี่น้องในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ซึ่งขณะนั้นอังกฤษ ปกครองพม่าอยู่ จากนั้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง คนไทยบางส่วนย้ายกลับ เข้ามาอยู่ยังฝั่งไทยในจังหวัดระนอง แต่มีบางส่วนที่ยังไม่ย้ายมาเพราะมีครอบครัว บ้านเรือน เรือกสวนไร่นา อยู่ที่นั่น จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2494 ในช่วงสมัยของ นายพลเนวิน¹ ซึ่งมีการปกครองที่เข้มงวดมาก จึงส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนสองน้ำที่ อาศัยอยู่ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่มีเลยจึงเริ่ม อพยพเข้ามายังจังหวัดระนองและอาศัยอยู่กับเครือญาติในเขตพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ พื้นที่ อำเภอมืองระนอง เขตพื้นที่อำเภอกระบุรี พื้นที่อำเภอกะเปอร์ และตามเกาะต่างๆ เช่น เกาะตาครูด เกาะสินไห และเกาะพยาม

กลุ่ม “คนสองน้ำ” ดังกล่าว ได้อพยพเรื่อยๆ ซึ่งหน่วยงานทางราชการได้มีการ สืบรวจ ตรวจสอบและจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติ เพื่อจัดทำ ทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร โดยได้ดำเนินการเกี่ยวกับกลุ่มไทยพลัดถิ่น (ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย) ดังนี้ (1) กลุ่มที่เข้ามาก่อนวันที่ 9 มีนาคม 2519 ให้ตรวจสอบใบทะเบียนประวัติผู้พลัดถิ่น สัญชาติพม่าเชื้อสายไทย (เลขประจำตัวประชาชน 6-xxxx-66xxx-xx-x) และบุตรที่เกิด หลังการทำทะเบียนประวัติด้วย (2) กลุ่มที่เข้ามาหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 ให้ตรวจสอบ ในทะเบียนประวัติผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย (เลขประจำตัวประชาชน 6-xxxx-67xxx-xx-x) และบุตรที่เกิดหลังการทำทะเบียนประวัติด้วย (3) กลุ่มที่ไม่ได้รับการจัดทำ ทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้และจัดอยู่ในกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสาย ไทย ให้ดำเนินการสำรวจตาม โครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดง ตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎรตามมติรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10

¹ เรื่อง ทองคำ สัมภาษณ์ เมื่อ 3 มิถุนายน 2549.

มกราคม 2549¹ ดังนั้นช่วงประมาณปี พ.ศ. 2548 หลังจากเกิดภัยธรรมชาติพิบัติในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการสำรวจกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดระนองอย่างจริงจังเพื่อแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ

การศึกษาวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนองโดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านในท้องถิ่น ผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวสามารถสังเคราะห์วิถีชีวิตของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันออกได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้ (1) ช่วงระยะแรกของกลุ่มคนสองน้ำอพยพเข้ามาอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง (ก่อนปี พ.ศ. 2547) (2) ช่วงปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติธรรมชาติพิบัติสึนามิและมีการสำรวจเพื่อแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ

ช่วงระยะแรกของกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาอยู่ในฝั่งไทย (ก่อนปี พ.ศ. 2547)

เป็นช่วงที่กลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนองตามพื้นที่ต่างๆ ทั้งในตัวเมืองและตามเกาะเล็กเกาะน้อยที่อยู่ทางฝั่งไทย ซึ่งวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดระนอง สามารถประมวลผลการวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง 3 ด้าน คือ วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน และวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ

1.วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ กลุ่ม “คนสองน้ำ” มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ซึ่งก็คือคนไทยที่ตกค้างหลังจากการเสียดินแดนให้กับอังกฤษที่เข้ามาปกครองพม่า

ในสมัยของรัชกาลที่ 5 โดยมีแม่น้ำกระบุรีเป็นเส้นกั้นพรมแดนไทยในปี พ.ศ. 2442 เป็นต้นมา คนไทยเหล่านั้นก็ยังคงข้ามไปมาระหว่างเมืองมะริดและเมืองมะลิวัลย์กับจังหวัดระนอง เพราะมีเครือญาติอยู่ทั้งสองฝั่ง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บางคน

มีบ้านอยู่ทั้งสองฝั่ง คือ ทั้งฝั่งไทยและฝั่งพม่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นยังคงดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่ออังกฤษปล่อยให้พม่าปกครองตนเอง จึงเกิดความวุ่นวาย

¹ สำเนาหนังสือสำนักทะเบียนกลาง ที่ มท 0.09.1/35 ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2549 เรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ

ในการแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครอง โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงรัฐบาลของนายพลเนวิน ซึ่งเข้มงวดกับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน ทหารพม่าเข้ารุกรานแย่งชิงบ้านเรือนและทรัพย์สินของกลุ่มคนเหล่านี้ ทำให้ต้องอพยพเข้ามาขังฝังไทยระนอง

จากการสัมภาษณ์นายแดง แวนแก้ว เล่าว่า “ตอนเข้ามาอยู่ใหม่ ๆ ก็มาตามคำเชิญชวนของญาติพี่น้องที่อยู่ฝังนี้ (ฝังระนอง) ให้ลองมาเที่ยวที่บ้านก่อนให้มาคิดว่าที่นี่เขาทำอาชีพอะไร พอยู่พอกินหรือเปล่า และให้ทดลองมาอยู่ให้เอาลูกมาเรียนหนังสือ ถ้าชอบและคิดว่าอยู่ฝังนี้ได้ก็ให้อยู่ จะแบ่งที่ทางให้ปลูกบ้าน แล้วค่อยขยับขยาย”¹

ดังนั้นเมื่อตอนอพยพเข้ามาใหม่ ๆ กลุ่ม “คนสองน้ำ” จะเข้ามาตามคำชักชวนของญาติพี่น้องที่อยู่ฝังระนอง กลุ่มคนเหล่านี้จะเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องของตนประมาณ 1-2 ปี ระหว่างอาศัยอยู่กับญาติก็จะเดินทางข้ามไปมา ระหว่างบ้านของตัวเองที่อยู่ฝังพม่า กับบ้านญาติในฝังระนอง เพื่อกลับไปเล่าถึงความเป็นอยู่ของตนเองในฝังระนองให้ญาติทางฝังพม่าฟัง และชักชวนกันมาทำงานหรือประกอบอาชีพที่หารายได้ ซึ่งเป็นเงินรายได้ที่มากกว่าในฝังพม่า เนื่องจากฝังระนองยังมีที่ดินรกร้างว่างเปล่าจากการทำเหมืองแร่ สามารถเข้ามาอยู่อาศัยปลูกบ้านทำมาหากินได้ ประกอบกับช่วงเวลานั้นทางฝังพม่าในหมู่บ้านของกลุ่มคนเหล่านี้เริ่มถูกรุกราน ยึดครองที่พักอาศัย ที่ดิน และทรัพย์สิน เงินทองจากทหารพม่าที่ต้องลงมาประจำการตามแนวตะเข็บชายแดนพม่า กลุ่มคนดังกล่าวจึงเริ่มอพยพเข้ามาอาศัยบ้านญาติพี่น้องที่เป็น “คนสองน้ำ” เหมือนกัน และเริ่มกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ในเขตจังหวัดระนอง เพราะเห็นว่ามีช่องทางของการทำมาหากิน และมีความปลอดภัยกว่าการอยู่ในเมืองมะริดและเมืองมะลิวัลย์ ดังนั้นกลุ่ม “คนสองน้ำ” จึงตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดระนอง ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าบริเวณตรงไหนที่พวกเขาสามารถทำมาหากินได้ และสามารถข้ามกลับไปดูแลพ่อแม่หรือญาติพี่น้องตลอดจนไร่นา เรือกสวนที่ยังอยู่ทางฝังพม่า โดยส่วนใหญ่แล้วช่วงแรกกลุ่มคนเหล่านี้จะข้ามฝังมาอยู่แถวกระบุรีก่อน เพราะที่กระบุรีสามารถข้ามไป-มา ได้สะดวก

¹ แแดง แวนแก้ว. สัมภาษณ์เมื่อ 3 มิถุนายน 2549

กว่าที่อื่น เพราะมีเรือข้ามฟากค่าโดยสารราคา 5 บาท ก็สามารถข้ามกลับไปบ้านของตนได้แล้ว แต่ถ้าเข้ามาอยู่ในตัวเมืองระนองกลัวว่าจะโดนตำรวจจับเนื่องจากไม่มีบัตรประชาชน ส่วนที่พักอาศัยก็เลือกทำเลที่ตั้งอยู่ในซอยลึกเข้าไปห่างจากถนนใหญ่ประมาณ 2-3 กิโลเมตร ไม่ค่อยจะได้ออกไปไหนกลัวว่าเขาจะดูถูกและหาว่าเป็นคนพม่า “คนสองน้ำ” เหล่านี้จึงไม่ค่อยจะเปิดเผยตัวเอง¹

ลักษณะการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็สร้างแบบง่าย ๆ คล้ายกับชนบทที่อยู่ในนา เป็นกระท่อมเล็ก ๆ ใช้สำหรับไว้หุงหาอาหารภายในบ้านไม่มีอะไรมากนัก มีเฉพาะเสื่อ หมอน เตาถ่าน หม้อแกง ๆ ที่ใช้หุงข้าว บางหลังมีลักษณะคล้ายเพิงเหมือนกับสถานที่เก็บของมากกว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย แต่ถ้าบ้านไหนมีลูกสาวก็ฝากลูกสาวให้ไปนอนบ้านญาติที่มีห้องหับมิดชิด เมื่อถึงเวลากินจึงค่อยมากินกับครอบครัว บ้านเรือนหนึ่งหลังมีสมาชิกประมาณ 3 ครัวเรือนขึ้นไป ซึ่งเป็น “คนสองน้ำ” ที่อพยพมาจากฝั่งพม่า อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างนี้ประมาณ 2-3 ปี จึงจะเริ่มขยับขยายครอบครัวไปอยู่พื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดระนอง การขยับขยายก็ใช้วิธีการเหมือนกับการอพยพเข้ามาใหม่ ๆ คือ ขยับขยายจากคำชักชวนของเครือญาติที่ให้เข้าไปตั้งถิ่นฐานและทดลองอยู่อาศัย ซึ่งพบว่า “คนสองน้ำ” ขยับขยายเข้าไปอยู่บริเวณพื้นที่ๆ เป็นของอุทยานหรือป่าสงวนหรือบางครั้งก็เป็นพื้นที่ที่ระบุไม่ได้ว่าเป็นของหน่วยงานไหน เช่น ตามเกาะต่างๆ บริเวณฝั่งไทย

สำหรับการบริโภคอุปโภคของคนสองน้ำในช่วงที่อพยพมาใหม่ๆ อาศัยการแบ่งปันอาหารจากญาติพี่น้องที่อยู่อาศัยจำพวกข้าวสาร น้ำปลา กะปิ พริกแห้ง ตลอดจนเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และบางครั้งก็ใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกันได้แก่ การนำผักที่ปลูกได้มาแลกข้าวสารกลับไป หรือบางครั้งก็ใช้แรงงานแลกเปลี่ยนสิ่งของจากญาติพี่น้องมาใช้ในครัวเรือน อาทิถ้าบ้านญาติพี่น้องทำสวนผัก สวนผลไม้ หรือทำประมงเลี้ยงสัตว์น้ำ ตอนอพยพเข้ามาใหม่ ๆ ไปใช้แรงงานช่วยญาติพี่น้องทำงาน ก็ได้พืชพันธุ์และสัตว์น้ำที่จับได้เหล่านั้นมาประกอบเป็นอาหารในครัวเรือน ส่วนด้านการสาธารณสุขอุปโภคที่รัฐจัดสรรให้ ซึ่งได้แก่น้ำประปา และไฟฟ้า กลุ่ม

¹ แดง แวนแก้ว. สัมภาษณ์เมื่อ 3 มิถุนายน 2549

“คนสองน้ำ” ยังใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง ส่วนน้ำดื่ม-น้ำใช้ได้จากน้ำฝนและแหล่งน้ำธรรมชาติที่อยู่ในจังหวัดระนอง เพราะระนองเป็นจังหวัดที่ฝนตกชุก หน้าแล้งจึงจะใช้น้ำจากบ่อน้ำบาดาลของบ้านญาติพี่น้องหรืออาจใช้แหล่งน้ำในชุมชนเมืองแร่ร้างบ้างในช่วงฤดูร้อนที่อากาศร้อนจัด¹

ด้านสาธารณสุขเวลาไม่สบายกลุ่มคนเหล่านี้จะใช้วิธีรักษาโดยการดัมยาสมุนไพรหรือให้ญาติช่วยซื้อยาจากในเมืองตามร้านขายยาทั่วไปในเมืองระนองมารับประทาน ไม่ค่อยใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐ และในด้านศาสนาความเชื่อและวัฒนธรรม กลุ่มคนสองน้ำมีทั้งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวก็ปฏิบัติตนตามศาสนาของตนเอง การแต่งกายผู้หญิงส่วนใหญ่จะนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อแขนยาวหรือเสื้อผ้าที่มีชายตามท้องตลาดทั่วไป ภาษาที่ใช้พูดกันโดยมากเป็นภาษาไทย แต่บางคนก็ฟังและพูดภาษาพม่าได้บ้าง การคมนาคมติดต่อในระยะแรกๆ ของการอพยพกลุ่มคนเหล่านี้มักตั้งถิ่นฐานห่างไกลจากถนนสายหลักๆ บางแห่งเป็นเส้นทางเดินเล็ก ๆ ยังไม่มีถนนตัดผ่าน จึงใช้วิธีการเดินเท้าออกมานอกปากทางเพื่อขอโดยสารรถยนต์ของผู้คนที่สัญจรผ่านไปมา การติดตามข่าวสารมักจะสนใจข่าวสารเกี่ยวกับญาติพี่น้องมากกว่าอย่างอื่น เช่น เรื่องของการอพยพเข้ามาแล้วไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดทำมาหากินดีหรือไม่ เพื่อจะได้ชักชวนเครือญาติที่ฟังพม่า²

นอกจากนี้การติดต่อส่งข่าวหรือส่งเงินให้กับครอบครัวในฝั่งพม่าก็จะใช้วิธีการฝากเงินไปกับคนรู้จักที่มีพาสปอร์ต สามารถข้ามไปข้ามมาระหว่างฝั่งพม่ากับระนองได้ โดยไม่ผิดกฎหมายหรือกับคนรู้จักที่มีทั้งบัตรประชาชนไทยและประชาชนพม่า หรือบางครั้งก็เดินทางกลับบ้านด้วยการอาศัยเรือประมงพาณิชย์ที่จะต้องเข้าไปจับสัตว์น้ำในฝั่งพม่า โดยใช้วิธีการจ่ายค่าโดยสารให้กับคนที่เป็นหัวหน้าดูแลเรือดังกล่าว และจ่ายค่าส่งให้กับตำรวจพม่า เพื่อขอเข้าไปยังฝั่งพม่าและกลับมายังฝั่งไทย ส่วนด้านการศึกษา กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ แต่บางคนถ้าได้เรียนหนังสือก็จบชั้น

¹ บุญเชือบ เทพพิทักษ์ . สัมภาษณ์เมื่อ 3 มิถุนายน 2549

² นารี เทพพิทักษ์ . สัมภาษณ์เมื่อ 3 มิถุนายน 2549

ประถมศึกษาปีที่ 4 บางคนเข้ามาแล้วก็บวชเป็นพระก็อาจเรียนทางพระ โดยสภาพทั่วไปของการอพยพเข้ามาช่วงระยะแรก ๆ คนสองน้ำไม่ค่อยสนใจเรื่องการศึกษาสักเท่าใดนัก เพราะจะห่วงเรื่องการทำมาหากินเลี้ยงชีพมากกว่าการเรียนหนังสือ¹

2.วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน “คนสองน้ำ” เมื่ออพยพเข้ามาแล้วก็จะมาเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพจากญาติพี่น้องทางฝั่งไทย หรือไม่ก็จะประกอบอาชีพเหมือนเมื่อครั้งที่ตัวเองทำในฝั่งพม่า เช่น ทำนา ทำสวน ทำการประมง ซึ่งขึ้นอยู่กับบริเวณพื้นที่ที่เข้าไปตั้งถิ่นฐาน “ช่วงแรกของการอพยพกลุ่มคนสองน้ำ” จะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยการใช้แรงงานแลกเปลี่ยนกับสิ่งของเครื่องใช้ อาหาร และเงินค่าจ้าง เพื่อเก็บไว้ใช้สอยในสิ่งที่จำเป็นเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของสมาชิกในครัวเรือน หรือบางคนก็เข้ามาอยู่ฝั่งไทยเพื่อทำงานส่งเงินไปให้ครอบครัวฝั่งพม่า แต่พอยู่ประมาณ 2-3 ปี จึงจะขยับขยายไปประกอบอาชีพอื่นๆ ตามคำชักชวนของญาติพี่น้อง จากการสัมภาษณ์นายสาขล เกิดจันทร์ทอง เล่าว่า “ตอนที่เข้ามาอยู่ได้อาศัยอยู่กับญาติ ช่วยคัศยงเขา เขาก็ให้ทั้งที่พักและค่าจ้าง อยู่มา 2-3 ปี ญาติที่อยู่ทางหินช้างชวนไปอยู่ด้วย ก็ลองไปเที่ยวหลายครั้ง แลวนั้นเขาก็ทำสวนยาง และก็ปลูกผักขาย พอคิเขาจะแบ่งที่ดินให้สร้างบ้าน แล้วก็มีที่ดินว่างเปล่าเหลือพอให้ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ จึงย้ายมาอยู่ที่นี้ได้หลายปีแล้ว”²

นอกจากอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรแล้ว อาชีพประมงก็ถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนกลุ่มนี้เช่นกัน เพราะพื้นที่ทำเลที่ตั้งของกลุ่มคนสองน้ำในระยะแรกมักจะเลือกทำเลที่ตั้งพวกเขาสามารถข้ามไปยังฝั่งพม่าได้สะดวก เพราะฉะนั้นคนสองน้ำส่วนหนึ่งจะเลือกพื้นที่ที่เป็นเกาะทางฝั่งไทยที่พวกเขาสามารถนั่งเรือข้ามฟาก หรือขับเรือของตัวเองไปยังฝั่งพม่าได้ โดยการฝากเรือไว้กับพวกทหารที่ประจำอยู่ชายแดนพม่าก่อนขึ้นฝั่งพม่าไปหาครอบครัวและบางครั้งก็นำผลผลิตทางการเกษตรจากบ้านของคนในฝั่งพม่ากลับไปบ้านที่อยู่ทางฝั่งระนอง โดยการจ่ายเงินหรือแบ่งผลผลิตเหล่านั้นให้กับพวก

¹ สาขล เกิดจันทร์ทอง. สัมภาษณ์เมื่อ 3 มิถุนายน 2549

² บุญฮือ ไพรวาริ . สัมภาษณ์เมื่อ 10 มิถุนายน 2549

ทหารพม่าที่ประจำอยู่ชายแดนและทำความเข้าใจกันไว้พร้อมกับจำชื่อนายทหารพม่ากลุ่มนั้นไว้ เพื่อที่จะเดินทางข้ามมาอีกถ้าโดนจับก็อ้างชื่อทหารพม่าที่รู้จักเพื่อจะได้ไม่โดนจับ ผลผลิตที่นำมาจากบ้านในฝั่งพม่าจะถูกแบ่งปันให้กับญาติพี่น้องที่คนอาศัยอยู่ และนำกลับมาใช้บริโภคในครัวเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงจะนำไปจำหน่ายโดยส่งให้กับแม่ค้าในจังหวัดระนองที่พวกคนรู้จักและคุ้นเคย การนำผลผลิตดังกล่าวเข้ามาในจังหวัดระนองก็ใช้วิธีการเดียวกับการข้ามไปยังฝั่งพม่า คือ การทำความเข้าใจและจำชื่อตำรวจที่ประจำอยู่ชายแดนไทย ซึ่งพวกเขาก็จะไม่ถูกจับ เพราะคุ้นเคยและเห็นว่ากลุ่มคนสองน้ำเป็นคนไทยที่ตกค้างอยู่เมื่อครั้งเสียดินแดนในรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีญาติพี่น้องอยู่ทางนี้ก็จะปล่อยให้เข้ามาแต่ถ้าถูกตำรวจจับก็จะบอกตำรวจว่าตนเป็นญาติกับใครบ้างที่ทางฝั่งระนอง เมื่อมีการสืบสวนและญาติที่อยู่ทางฝั่งระนองให้การรับรองว่าเป็นญาติจริงๆ ตำรวจก็จะปล่อยตัว

ดังนั้นวิถีชีวิตด้านการทำมาหากินของ “คนสองน้ำ” ในช่วงแรกของการอพยพเข้ามาจะเป็นการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดและการบริโภคในครัวเรือนมากกว่า การประกอบอาชีพเพื่อการหารายได้ที่เป็นตัวเงิน ยกเว้นกลุ่มคนสองน้ำที่เข้ามาทำงานในฝั่งไทย เพื่อส่งเงินไปเลี้ยงดูครอบครัวที่อยู่ฝั่งพม่าก็จะประกอบอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลัก แต่เมื่ออยู่อาศัยในฝั่งระนองได้ประมาณ 2-3 ปี มีสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น และรู้จักญาติหรือผู้คนในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่มากขึ้นจนกลายเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งในกลุ่มสังคมที่มีเพื่อนบ้าน กลุ่มคนเหล่านี้ก็ไม่คิดอยากกลับไปอยู่ทางฝั่งพม่าอีก จึงคิดขยับขยายหาพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูก ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำสวนยาง เป็นอาชีพเสริมให้กับตนเอง นอกเหนือจากการทำอาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียว ประกอบกับจังหวัดระนองยังมีพื้นที่ว่างเปล่าที่สามารถเข้าไปอยู่และทำการเกษตรได้ โดยการอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติหรือน้ำจากขุมเหมืองแร่ร้าง จึงเริ่มหันมาให้ความสนใจกับอาชีพการเกษตรและเริ่มจับจองที่อยู่อาศัยหรือเริ่มหาเช่าที่ดินของคนรู้จัก เพื่อใช้ทำการเกษตรและพัฒนาเป็นอาชีพหลักในเวลาต่อมา

3. วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์พื้นฐานอันแรกทางสังคมที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในครัวเรือนจะมีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพหรือตำแหน่งใน

ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกอยู่นั้นๆ เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ลุง ปู่ ที่ ฯลฯ หรือสถานภาพตามเพศและวัย เช่น เป็นหญิง หรือชายเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เมื่อทุกคนมีสถานภาพที่แตกต่างกัน ทำให้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครัวเรือนให้มีความแตกต่างกันด้วย

ขนาดครัวเรือนของคนสองน้ำในระยะแรกของการอพยพเข้ามาฝั่งไทยจะประกอบไปด้วยสมาชิกครัวเรือนประมาณ 3-4 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรือญาติที่อพยพเข้ามาพร้อมกัน เมื่อมาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องทางฝั่งไทยต้องช่วยกันสร้างบ้าน ทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การใช้แรงงานไปรับจ้างเพื่อแลกเปลี่ยนข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สมาชิกทุกคนต้องร่วมกันทำ เช่น การให้ลูกสาวของคนไปช่วยทำความสะอาด ปัดกวาดเช็ดถู และช่วยงานอย่างอื่นของบ้านญาติพี่น้องที่พวกตนเข้ามาอาศัยอยู่ เพื่อแลกเปลี่ยนกับข้าวของเครื่องใช้บางอย่างที่จำเป็นต้องการอุปโภคบริโภค โดยเฉพาะเมื่อญาติพี่น้องจากฝั่งพม่าอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น ภายในครัวเรือนก็จะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นประมาณ 7-15 คน คือบ้านเรือนที่อยู่อาศัยหนึ่งหลัง ดังนั้นบ้านเรือนแต่ละหลังจะประกอบด้วยครัวเรือนของคนสองน้ำประมาณ 2-3 ครัวเรือนขึ้นไปและแต่ละครัวเรือนสมาชิกประมาณ 3-4 คน ทุกครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากินเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงสมาชิกที่อยู่ในบ้าน แรงงานผู้ชายจึงเป็นแรงงานที่สำคัญ หัวหน้าครอบครัวทุกคนต้องออกไปรับจ้าง เช่น รับจ้างทำสวน ทำนา ถางป่า ตัดไม้สำหรับเผาถ่านหรือออกทะเลทำประมงพื้นบ้านนับเป็นงานที่เสี่ยงภัย จึงมักเป็นหน้าที่ของผู้ชายแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะช่วยบ้างแต่ก็ไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นงานบ้านทั่วไปไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูลูก การจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว ดังนั้นในครัวเรือนของคนสองน้ำจึงให้ผู้ชายหรือสามีมีอำนาจในการปกครองครัวเรือนอย่างเต็มที่ โดยอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการทำ การใดๆ อยู่ที่ผู้นำครอบครัวแต่เพียงผู้เดียว สมาชิกคนอื่นในครัวเรือนไม่ว่าเป็นลูกหรือภรรยาต้องอยู่ในกรอบของผู้นำครอบครัวอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ครัวเรือนของคนสองน้ำที่เพิ่งอพยพย้ายเข้ามาที่หลังก็ต้องเชื่อฟังผู้นำหรือหัวหน้าของครัวเรือนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว

ส่วนบทบาทของเด็กหรือบุตรหลานในครัวเรือน “คนสองน้ำ” ที่ผ่านมา เด็กผู้หญิงจะช่วยมารดาทำงานบ้าน เช่น ภูบ้าน ปัดกวาดบริเวณบ้านเรือนตลอดบ้าน ของญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่อาศัย เด็กผู้ชายจะช่วยเหลืองานของบิดาตามกำลัง ความสามารถ และเมื่อโตขึ้นหรือชำนาญในงานกิจการนั้นๆ ก็จะกลายเป็นแรงงานที่สำคัญในเวลาต่อมา การที่ภายในครัวเรือนสามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างชัดเจน เนื่องจากยังไม่กังวลหรือแบกรับภาระการดำรงชีพที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจมากนัก มีเพียงการหาหรือสร้างปัจจัยสี่ที่เพียงพอแก่การดำรงชีพ มิได้แสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่ง รายได้หรือการสะสมทุน และสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจากธรรมชาติมาใช้ในครัวเรือน ได้อย่างเพียงพอตลอดจนได้รับความช่วยเหลือแบ่งปันปัจจัยสี่จากญาติพี่น้องจึง ไม่จำเป็นต้องคิรันขวนขวายมากนัก ทำให้มีเวลาทำหน้าที่ในครัวเรือนได้อย่างสมบูรณ์

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและชุมชน ระบบเครือญาติเป็นระบบการนับ ญาติฯ ทั้งฝ่ายสามี ภรรยา ในด้านการใช้นามสกุลส่วนใหญ่เป็นนามสกุลของบิดา ส่วนความสัมพันธ์ทางเครือญาติและของคนในชุมชน เมื่อกลุ่ม “คนสองน้ำ” อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของญาติฝั่งไทยที่ชักชวนเข้ามาอยู่ในระยะแรกๆ ญาติพี่น้องจะแนะนำให้ รู้จักกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงว่าเป็นญาติพี่น้องของคนที่อยู่ฝั่งพม่า และจะเข้ามา อยู่อาศัยที่บ้านของตนชั่วคราว ซึ่ง “คนสองน้ำ” เหล่านี้ไม่มีบัตรประชาชน เนื่องจาก ไม่ได้อพยพเข้ามาตั้งสมุทัยที่เขามิการสำรวจกันตั้งแต่เนิ่นๆ ก่อน ปี พ.ศ. 2519 ซึ่งทางการ มิการสำรวจคนไทยพลัดถิ่น ดังนั้นภายในชุมชนที่ “คนสองน้ำ” มาตั้งถิ่นฐานอยู่ ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนนั้นจะรับรู้ว่าคุณกลุ่มคนเหล่านั้นเป็นคนไทยเพราะมีญาติแสดงตัว รับรองการเป็นคนไทย ส่วนความสัมพันธ์ในชุมชนจะเป็นลักษณะของการช่วยเหลือ พึ่งพากันในด้านต่างๆ เช่น งานบุญ งานศพ และงานที่เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร การเตรียมพื้นที่สำหรับการเพาะปลูก หรือการสร้างบ้านของเพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวก เดียวกันและต้องเป็นเครือญาติที่เกี่ยวข้องตนเองเท่านั้น เพราะกลัวว่าเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่เครือญาติของตนจะรังเกียจและกล่าวหาว่าเป็นพม่า นอกจากนี้ “คนสองน้ำ” ยังขอให้เครือญาติที่อยู่ทางฝั่งไทยช่วยรับบุตรหลานของตนที่เกิดในฝั่งระนองเป็น ลูกบุญธรรม เพื่อให้ลูกที่เกิดมาได้มีใบแจ้งเกิดและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของญาติตน ลูกที่เกิดมาจะได้มีบัตรประชาชนไทย และมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาถึงใน

ระดับอุดมศึกษาและมีอาชีพที่ดีในอนาคต ซึ่งญาติทางฝั่งไทยก็จะรับรองเป็นบุตรบุญธรรมให้ แต่ก็ไม่มากนัก เพราะกลัวว่าจะมีปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินในภายหลัง ส่วนความสัมพันธ์ภายนอกชุมชนยังไม่มี เนื่องจากกลัวว่าตำรวจจะจับและกลัวชาวบ้านคนอื่นที่ไม่ได้เป็นเครือญาติรังเกียจและดูถูกหาว่าเป็นคนพม่า จึงค่อนข้างมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกเท่าไรพริก การแต่งงานจะแต่งงานกันภายในกลุ่มของตนเอง เมื่อมีงานแต่งงาน การจัดเลี้ยงก็ขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าบ่าวกับเจ้าสาว แต่ส่วนมากจะกินเลี้ยงกันธรรมดา มีการบอกญาติมิตรที่ใกล้ชิดสนิทสนมและไม่ลำบากต่อการเดินทางมายังบ้านเจ้าบ่าวเจ้าสาวที่จัดงาน โดยสมาชิกในครัวเรือนช่วยกันหุงหาอาหารซึ่งจัดกันตามมีตามอยู่ เมื่อแต่งงานแล้วก็อาจจะแยกมาสร้างบ้านของตัวเองหรืออาจอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก่อนก็ได้ แล้วจึงค่อยขยับขยายหาที่อยู่ใหม่¹

ดังนั้นด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติในช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามาในฝั่งไทย จะมีสมาชิกของครัวเรือนประมาณ 3-4 คน และบ้านเรือนแต่ละหลังมีสมาชิกของครัวเรือน 3-4 ครัวเรือน ซึ่งรวมสมาชิกแล้วบ้านหลังหนึ่งจะมีสมาชิกประมาณ 7-15 คน และสมาชิกทุกคนในครัวเรือนจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การใช้แรงงานไปรับจ้างเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องใช้อุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ แรงงานจากสมาชิกผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญ หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่ออกไปทำงานรับจ้างเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว จึงมีอำนาจในการปกครองครัวเรือนและเป็นผู้นำในการทำภารกิจใดๆ แต่เพียงผู้เดียว² ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการทำงานบ้านทั่วไป จัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว และบทบาทของลูก ถ้าเป็นผู้หญิงก็จะช่วยมารดาทำงานบ้าน ถ้าเป็นลูกผู้ชายก็จะออกไปช่วยบิดาทำงานนอกบ้าน ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและชุมชน “คนสองน้ำ” จะให้ความสนิทสนมกับเครือญาติที่ใกล้ชิดเท่านั้น และมีความสัมพันธ์ในชุมชนโดยให้ความช่วยเหลือพึ่งพากันในด้านต่างๆ เช่น งานบุญ งานศพ และงานที่เกี่ยวกับผลผลิตทาง

¹ เมียน รักไทย. สัมภาษณ์เมื่อ 10 มิถุนายน 2549

² ทิศ นิลยัง . สัมภาษณ์เมื่อ 3 มิถุนายน 2549

การเกษตรเฉพาะผู้ที่อยู่ในละแวกเดียวกันและต้องเป็นเครือญาติที่ใกล้ชิดกับคนเท่านั้น เพราะกลัวชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่เครือญาติรังเกียจกล่าวหาว่าเป็นพม่า จึงไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก สำหรับครัวเรือนของคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาที่หลังก็ต้องเชื่อฟังผู้นำหรือหัวหน้าของครัวเรือนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว

ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ ปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน

การศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนองช่วงหลังจากเกิดภัยธรรมชาติในปีในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมา หน่วยงานทางราชการได้มีการสำรวจ ตรวจสอบ และจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงคนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร ซึ่งกลุ่ม “คนสองน้ำ” ได้กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ เช่น “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอกระบุรี “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และ “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมี “คนสองน้ำ” อาศัยอยู่กันเป็นหมู่บ้านหลายครัวเรือน ผู้วิจัยจึงศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าว โดยจะศึกษาวิถีชีวิต 3 ด้าน คือ วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน และวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์และเครือญาติ

1. วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่

วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ของกลุ่มคนสองน้ำ เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปในกิจวัตรประจำวัน ในกลุ่ม “คนสองน้ำ” ซึ่งมีหลายประการด้วยกัน แต่ในที่นี้จะกล่าวถึง คือ (1) ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน (2) การอุปโภคบริโภค (3) การสาธารณสุข (4) การสาธารณสุข (5) การติดตามรับรู้ข่าวสารต่างๆ (6) การคมนาคมติดต่อ (7) ด้านศาสนาความเชื่อ และวัฒนธรรม และ (8) ด้านการศึกษา ซึ่งจะแตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป การศึกษาวิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ของ “กลุ่มคนสองน้ำ” ปรากฏผลดังนี้

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

การอพยพของกลุ่ม “คนสองน้ำ” เข้าสู่ฝั่งระนองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังดำเนินต่อเนื่องมาเป็นระยะ ๆ โดยเริ่มต้นจากการชักชวนของเครือญาติที่อยู่ทางฝั่งไทย ในจังหวัดระนอง เมื่อกลุ่มคนดังกล่าวได้มาทดลองอยู่กับญาติพี่น้องประมาณ 1-2 ปี ช่วง

ระยะที่เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติก็จะเดินทางข้ามไปมาระหว่างบ้านของคนในฝั่งพม่ากับจังหวัดระนอง “คนสองน้ำ” เหล่านี้ได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตในจังหวัดระนองไปเล่าให้ครอบครัวและเครือญาติฟัง พร้อมทั้งชักชวนให้ครอบครัวและเครือญาติเหล่านั้นอพยพเข้ามาอยู่กับตนเองในจังหวัดระนอง โดยให้พักอาศัยอยู่กับครัวเรือนของตนเองก่อนแล้วจึงค่อยขยับขยายหาที่อยู่ใหม่เมื่อสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว¹

การเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานในระยะแรกของกสนอพยพเข้ามาฝั่งระนอง “คนสองน้ำ” จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอกระบุรีก่อน เพราะจะได้เดินทางข้ามฝากไปหาครอบครัว และเครือญาติที่อยู่ทางฝั่งพม่าได้ง่ายและสะดวกในการข้ามไปเก็บผลผลิตทางการเกษตรที่ตนเองสร้างไว้ เพื่อนำมาอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือแล้วจึงขายให้กับเพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวกนั้น หรือส่งให้กับแม่ค้าที่รู้จักคุ้นเคย จากการสัมภาษณ์นางแดง แว่นแก้ว “...ชายเกิดที่หมู่บ้านจีไฟทางฝั่งพม่า เข้ามาอยู่ในระนอง ประมาณ 30 ปี ตอนแรกที่อยู่กระบุรี (หัวถนน) ราว ๆ 3-4 ปี ตอนที่อยู่หมู่บ้านจีไฟมีที่นาเอง ที่ได้มาอยู่ฝั่งนี้เพราะญาติชวนมา ทำนาอยู่ที่กระบุรี 2-3 ปี ก็มารับจ้างตัดยอดจาก แต่ก่อนมีเรือข้ามฝั่งระหว่างกระบุรี-หมู่บ้านจีไฟในมะริด ราคา 5 บาท ชายมีญาติทางโน้นด้วย ก็ข้ามไปข้ามมา...”²

หลังจากที่ “คนสองน้ำ” เข้ามาอยู่ในฝั่งระนองแล้วก็เริ่มขยับขยายเข้ามาในอำเภอเมืองโดยคำชักชวนของเครือญาติที่เป็นกลุ่ม “คนสองน้ำ” ค้ำยัน แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มคนเหล่านี้ก็ยังไม่เปิดเผยตัวเอง จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อพยพเข้ามายังฝั่งระนองเมื่อประมาณสิบปีที่แล้ว นางเนียน วงศ์นาญาติ “...ตอนอพยพเข้ามาใหม่ ๆ ในปี พ.ศ.2536 เดินทางเข้ามาด้วยเรือวนปุ่ก่อนแล้วมาต่อเรือขนถ่าน นั่งมาเกือบสัปดาห์ เมื่อมาถึงฝั่งระนอง ก็อาศัยอยู่กับญาติไม่กล้าออกไปไหน เวลาไปตลาดเจอคนรู้จักที่เคยอยู่ฝั่งพม่าบ้านอยู่ใกล้กัน เดินสวนกันก็ได้แต่เพียงมองหน้ากันเท่านั้น ไม่กล้าทักทายกลัวตำรวจจะจับเพราะไม่มีบัตร ไม่กล้าไปเที่ยวที่ไหนอยู่แต่ในบ้าน แถวข้างนอกเจอตำรวจก็หลบอย่า

¹ แดง แว่นแก้ว. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549

² จารุณี ชูทิพย์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549

ให้ตำรวจเจอไม่อย่างนั้นจะถูกจับ เพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นพม่าไม่ใช่คนไทย แรกมาอยู่ลำบากมาก...”¹

ดังนั้นลักษณะของการตั้งถิ่นฐานและการปลูกสร้างบ้านเรือนของ “กลุ่มคนสองน้ำ” จึงมีตั้งแต่บ้านเรือนที่กั้นด้วยไม้ไผ่ ไปจาก บ้านไม้ ไปจนถึงบ้านซีเมนต์ ส่วนหลังคามีทั้งที่มุงด้วยใบจาก มุงสังกะสี มุงกระเบื้อง ซึ่งมีความหลากหลายแต่ก็ต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะบ้านเรือนขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจการเงินของแต่ละครอบครัว และขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

นอกจากนี้ลักษณะของบ้านที่สร้างก็ขึ้นอยู่กับสถานที่หรือพื้นที่ที่ทำการก่อสร้าง ถ้าเป็นกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองกับพื้นที่อำเภอกระบุรี ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านซีเมนต์ สร้างอยู่ติดกันไปตลอดเหมือนห้องแถว และมักจะเป็นบ้านเช่าหรือบ้านสร้างเอง แต่เช่าที่ดินเขาอยู่ และอยู่ลึกเข้าไปเป็นซอยห่างจากปากทางถนนใหญ่ ประมาณ 1 - 2 กิโลเมตร

ภาพที่ 1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง

ส่วนกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ตามเกาะตาครุดหรือเกาะอื่นๆมักจะเป็นบ้านเรือนที่ก่อสร้างด้วยไม้ยกเสาสูงบ้างเตี้ยบ้าง ส่วนใหญ่ได้ฉุนบ้านจะใช้เป็นพื้นที่สำหรับเก็บอุปกรณ์การประมงพื้นบ้านจำพวกอวนและส่วนหนึ่งทำเป็นพื้นที่นั่งเล่นพักผ่อน บ้านเรือนจะปลูกติดๆ กันตามแนวชายฝั่งทะเล ด้านหลังของตัวบ้านจะเป็นภูเขา

¹ นางเนียน วงศ์นาญาติ. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549

ภาพที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด

การบริโภคอุปโภค

อาหารการกินของกลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอกระบุรี ก็อาศัยซื้อสินค้าจากตลาดสด อาจจะปลูกผักไว้กินเองบ้างแต่ก็ซื้อเสียเป็นส่วนใหญ่ อาหารหลักในตอนเช้าเป็นพวกขนมกับน้ำชา หรือไม่ก็เป็นข้าวต้มโจ๊ก ส่วนใหญ่ไม่นิยมรับประทานอาหารเช้าแต่จะไปกินตอนสายๆประมาณ 10.00 น. ถึง 12.00 น. อาหารเป็นอาหารพื้นบ้านง่ายๆที่พบเห็นทั่วไป เช่น แกงไตปลา ทอดมัน แกงไก่ แกงเลียง เป็นต้น

สำหรับกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูด และเกาะอื่นๆ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและประกอบอาชีพหลัก คือ ประมงพื้นบ้านเรืออวนรุนปูชาวบ้านจะบริโภคอาหารที่ตัวเองจับมาได้ถ้าหากเหลือก็มีการแบ่งขาย นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนก็จะเลี้ยงไก่ เป็ด ไข่เป็นอาหารด้วย กลุ่มคนสองน้ำในพื้นที่นี้นิยมกินน้ำชากับขนมในตอนเช้า และทำอาหารกินกันในช่วงมือเที่ยง อาหารส่วนใหญ่ทำจากสัตว์น้ำที่จับได้มากกว่าอาหารจำพวกเนื้อสัตว์อย่างอื่นเพราะราคาแพง และต้องไปหาซื้อจากฝั่งในเมืองระนอง

ส่วนเครื่องอุปโภค เช่น พวกสบู่ ยาสีฟัน แป้ง ยาสระผม ผงซักฟอก ฯลฯ หรือของใช้ที่จำเป็นต่างๆ สามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไปที่ตั้งอยู่ในเมืองระนอง รวมทั้งอุปกรณ์ต่างๆที่เกี่ยวกับการเรียนบางอย่างของบุตรหลานก็สะดวกต่อการซื้อ

ส่วนกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในพื้นที่เกาะตาครุคก็สามารถหาซื้อสินค้าดังกล่าวได้จากบนฝั่งในเมืองระนองเช่นกันหรืออาจจะหาซื้อจากร้านค้าขนาดเล็กในหมู่บ้าน

ภาพที่ 3 อาหารพื้นบ้านที่พบได้ทั่วไป

ด้านการสาธารณสุขโลก

ด้านสาธารณสุขโลกที่รัฐได้จัดสรรให้ ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า สำหรับกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี สามารถต่อน้ำประปาและไฟฟ้าได้จากญาติโดยต่อพ่วงมาติดที่บ้านของตัวเองในกรณีที่สร้างบ้านเอง แต่ถ้าเช่าที่ดินของคนอื่น หรือเช่าบ้านอยู่ เจ้าของบ้านเขาก็จะขอไฟฟ้าและน้ำประปาไว้ให้เรียบร้อยแล้ว เนื่องจากกลุ่มคนสองน้ำไม่มีบัตรประชาชนและไม่มีทะเบียนบ้านจึงไม่สามารถยื่นคำร้องขอใช้ไฟฟ้าและน้ำประปาจากหน่วยงานของรัฐได้ จากการสัมภาษณ์ คุณแก้ว วงศ์นาญาติ เล่าว่า

“...แม่มาอยู่หกปีแล้ว ตั้งแต่ปี 2542 เดินทางมาเอง พม่าเอาที่ดินหมดไม่มีที่อยู่เงินไม่มี เพราะพม่าเก็บหมด ถ้าไม่ให้ก็จะเอาคนบนบ้านไปทำงาน การเดินทางจากฝั่งพม่ามาประเทศไทยอาศัย มากับเรือที่ค้าถ่าน บางส่วนมาเรือโดยสาร บางทีมาเรือบรรทุกสินค้าหนึ่ง ใช้เวลาเป็นอาทิตย์ มาเช่าบ้านก่อนสองปีเพราะไม่มีไฟฟ้าใช้เทียน และไม่มีเงิน ส่วนใหญ่เวลามาอยู่ในระยะแรกๆ จะอยู่รวมกันบ้านเดียวหลายคน”

ส่วนกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่เกาะตาครุคยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ ชาวบ้านจะใช้น้ำจากธรรมชาติทั้งน้ำฝน และแหล่งน้ำจืดตามธรรมชาติที่ไหลจากแอ่ง

หินบนเขา โดยชาวบ้านจะช่วยกันสร้างเป็นแท่งก้นน้ำรองรับไว้ที่ตีนเขา ซึ่งน้ำจะไหลอยู่ตลอดเวลา การมาตักน้ำแต่ละครั้งจะต้องบรรทุกับเรือ และต้องมาตักในช่วงที่น้ำลง เพื่อจะได้เปิดก้นน้ำจากแท่งก้นน้ำได้ และต้องประหยัดการใช้น้ำ ส่วนไฟฟ้า ชาวบ้านบางครัวเรือนที่มีฐานะก็จะมีเครื่องปั่นไฟใช้เอง แต่ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะใช้ตะเกียงเจ้าพายุ

ภาพที่ 4 แหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลมาจากบนเขา ซึ่งชาวบ้านร่วมกันทำแท่งก้นน้ำรองรับ

การสาธารณสุข

จากการสังเกตขณะสัมภาษณ์ กลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และอำเภอกระบุรี ถึงแม้สุขภาพลักษณะที่ไม่ค่อยจะดีนัก แต่กลับพบว่าสมาชิกของกลุ่มคนสองน้ำเหล่านี้มีสุขภาพดี หากเกิดการเจ็บไข้ หรือป่วยก็มักจะรักษากับหมอพื้นบ้านก่อน ถ้าอาการไม่ดีขึ้นจึงจะมารักษากับหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พวกเขาไม่ชอบไปโรงพยาบาลเพราะไม่มีบัตรประชาชน และกลัวถูกตำรวจจับ

“...เวลาไม่บาย จะไปหาหมอบ้านคัมยาคิน บางทีก็ฝากเขาซื้อยามากินเอง ไม่อยากไปโรงพยาบาล คนมาก่อตั้งนาน นางบาลมันว่า พวกคนไม่มีบัตรคอยก่อน แล้วพูดจาไม่ดีใส่ก็เลยไม่อยากไป แต่ว่าก็กลัวตำรวจกันแหละ กลัวถูกจับ ไม่ค่อยมีตางค์...”

สำหรับกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูด ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเจ็บไข้สุขภาพร่างกายแข็งแรง แต่ถ้าไม่สบายมากก็จะไปรักษากับหมอบ้าน หรือซื้อยามากินเอง เนื่องจากต้องใช้เรือข้ามฟากพามาโรงพยาบาลซึ่งตั้งอยู่ในเมืองระนองเพราะในเกาะไม่มีอนามัยหรือโรงพยาบาล

การติดตามรับรู้ข่าวสาร

การติดตามและรับรู้ข่าวสารเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับกลุ่มคนสองน้ำโดน เฉพาะข่าวที่เกี่ยวกับการสำรวจรายชื่อคนไทยพลัดถิ่นที่ต้องแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ได้มาซึ่งบัตรประชาชน และสิทธิบางอย่างที่พวกเขาพึงได้ โดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิหรือสัญชาติไทย .ซึ่งได้มีหน่วยงานของกลุ่ม NGO เข้ามาช่วยเพื่อให้ตัวเองสามารถดำรงชีวิต หรือความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลุ่มคนสองน้ำในเขตอำเภอเมือง และอำเภอกระบุรี จะติดตามและรับรู้ข่าวสารต่างๆ ผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ ตามฐานะตัวเอง ส่วนกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูด ซึ่งอยู่ห่างไกลจากในเมืองก็จะอาศัย การติดต่อบอกข่าวระหว่างคนที่ข้ามฟากไป มาระหว่างกัน และติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ หรือการฝากข่าวจากเครือข่ายในกลุ่มคนสองน้ำที่กระจายกันอยู่ตามพื้นที่ในจังหวัด ระนอง บางครั้งถ้าเป็นข่าวที่มาจากหน่วยงานของรัฐ ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้มาบอก เช่น หน่วยงานจากอำเภอจะลงมาทำทะเบียนประวัติ หรือสำรวจคนไทยพลัดถิ่นที่หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็จะมาบอกข่าว

ข่าวสารที่กลุ่มคนสองน้ำให้ความสนใจ จะเป็นข่าวทั่วไป หรือข่าวชาวบ้านที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพ เช่น ข่าวความเคลื่อนไหวของการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน ข่าวพยากรณ์อากาศ ข่าวน้ำมัน ข่าวราคายาง และข่าวทางด้านการศึกษา

นอกจากข่าวเหล่านี้แล้ว ตั้งแต่เกิดประสบภัยธรณีพิบัติสึนามิ วันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมา กลุ่มคนสองน้ำจะให้ความสนใจถือเป็นเรื่องสำคัญ และคอยติดตาม คือ ข่าวเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรณีพิบัติ รวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มไทยพลัดถิ่น โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน (NGO) ซึ่งเป็นหน่วยงานจากต่างประเทศ

การคมนาคมติดต่อ

การเดินทางติดต่อกันภายในหมู่บ้าน หรือภายนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ หรือรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง และรถสองแถววิ่งรอบเมือง กลุ่มคนสองน้ำไม่ค่อยเดินทางออกจากเขตพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่กลัวถูกจับเนื่องจากไม่มีบัตรประชาชน การเดินทางออกจากจังหวัดระนองเป็นเรื่องที่ยากมาก แต่ถ้ามีบัตรไทยพลัดถิ่นจะเดินทางไปไหนก็ได้แต่ต้องอยู่ภายในพื้นที่จังหวัดระนองเท่านั้น ยกเว้นบางคนที่ทาง

ราชการออกบัตรประชาชนให้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นบัตรประชาชนเต็มรูปแบบ (I.D. card) มีข้อมูลของผู้ถืออยู่ที่ทะเบียนราษฎร จึงจะสามารถเดินทางข้ามจังหวัดไปไหนก็ได้ในประเทศไทย

สำหรับกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูด จะใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง ช่วงประมาณ 2 ปีที่ผ่านมาหลังเกิดเหตุธรณีพิบัติสึนามิหน่วยงานขององค์กรเอกชนได้ลงมาดูแลพื้นที่เกาะตาครูดและได้นำเรือหัวโทงมามอบให้กับชาวบ้าน เพื่อใช้เดินทางข้ามไป -มา ระหว่างเกาะตาครูด กับ เมืองระนอง และให้นำส่งผู้ป่วยในกรณีฉุกเฉิน เรือที่ใช้เป็นเรือหัวโทง

ภาพที่ 5 เรือหัวโทงที่ใช้เป็นพาหนะข้ามไป -มา ระหว่างเกาะตาครูดกับเมืองระนอง

ด้านศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรม

การศึกษาด้านศาสนา ความเชื่อและวัฒนธรรม ของ”คนสองน้ำ” พบว่ากลุ่มคนสองน้ำในจังหวัดระนองมีทั้งนับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ซึ่งทั้งสองศาสนาก็ให้ความสำคัญในศาสนาของตน สังเกตจากบ้านของผู้ให้สัมภาษณ์ถ้านับถือศาสนาพุทธจะมีหิ้งพระอยู่ในบ้านและจะไปวัดในวันธรรมสวนะและร่วมประกอบพิธีกรรมสำคัญๆ ทางศาสนา เช่น การไปเวียนเทียน การทำสารทเดือนสิบ เป็นต้น

สำหรับกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูดทุกครัวเรือนเป็นชาวมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม มีการทำพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา เช่น การทำละหมาดวันละ 5 เวลา ได้แก่ครั้งแรก ตอนเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เวลา 05.00 น. ครั้งที่สอง ตอนเที่ยง

12.30-13.00 น. ครั้งที่สาม ตอนเย็น เวลา 14.30 - 17.30 น. ครั้งที่สี่หลังพระอาทิตย์ตก เวลา 18.45 - 19.00 น. ครั้งที่ห้า ตั้งแต่เวลาประมาณ 20.00 น. เป็นต้นไป

การละหมาดแต่ละครั้งกระทำได้ที่บ้านและบาหลีซึ่งใช้เป็นที่พักประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของเกาะตาครุด ในวันศุกร์ทุกสัปดาห์จะมีการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่มีสยิดซึ่งต้องเดินทางไปทำละหมาดที่เกาะสินไหเพราะที่เกาะตาครุดยังไม่มีสยิด ดังนั้นทุกวันศุกร์ประมาณงั้นบ้านมักหยุดทำประมงกันหรือไม่ก็ต้องกลับมาให้ทันการเข้าร่วมละหมาด ส่วนวัฒนธรรมการแต่งกายก็แต่งตามหลักของศาสนาอิสลาม คือผู้ชายนุ่งโสร่งมีหมวกสวาระปันคลุมศีรษะ ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อแขนยาวมีผ้า (ฮีญาบ) คลุมศีรษะและใบหน้า แต่บางครั้งที่พบเห็นจะคลุมเฉพาะคอนอกนอกเขตพื้นที่เกาะตาครุดเท่านั้น เพราะสะดวกในการทำงาน

ภาพที่ 6 บาหลีสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและใช้สอนศาสนาอิสลาม

การแต่งงานของ “กลุ่มคนสองน้ำ” ซึ่งเป็นมุสลิมก็จะใช้พิธีกรรมทางศาสนา รูปแบบการจัดงานแต่งงานก็ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละคน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านเกาะตาครุด เล่าว่า “ถ้าฝ่ายชายไปถูกตาต้องใจผู้หญิงคนไหน ก็ให้ไปบอกโต๊ะอิหม่าม โต๊ะอิหม่ามก็มาสู่ขอให้โดยถามฝ่ายหญิงว่าถูกใจฝ่ายชายที่มาขอพบหรือเปล่า ถ้าถูกใจก็อนุญาตให้อยู่ด้วยกัน โดยฝ่ายหญิงย้ายมาอยู่กับบ้านฝ่ายชาย ถ้าหากว่าทั้งครอบครัวฝ่ายหญิงและฝ่ายชายพอจะมีฐานะอยู่บ้างก็อาจจะมีการจัดเลี้ยงฉลองการแต่งงานกันตอนเย็นไปจนถึงค่ำ โดยจัดที่บ้านของเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว อาหารที่ใช้ใน

การจัดเลี้ยงก็จะเป็นอาหารพื้นบ้านหรือเลี้ยงน้ำชากับพวกชนมต่าง ๆ ในการจัดงานก็จะ
ได้แรงงานจากเพื่อนบ้านทั้งหมดมาช่วย ”

ส่วนในกรณีที่บางครั้งถ้ามีการแต่งงานระหว่างผู้ชายไทยพุทธซึ่งมีบัตร
ประชาชนและถือสัญชาติไทยกับหญิงสาวที่เป็นคนสองน้ำ เมื่อมีการจดทะเบียน
สมรส ฝ่ายหญิงอาจจะขอทำบัตรประชาชนและขอสัญชาติไทยได้ และอาจจะเปลี่ยน
ศาสนามานับถือศาสนาพุทธตามฝ่ายชายก็ได้ ตลอดจนสามารถเดินทางออกนอกพื้นที่
จังหวัดระนองไปอยู่ที่ไหนก็ได้

ภาษาส่วนใหญ่ในกลุ่มคนสองน้ำใช้สื่อสารก็คือ ภาษาไทย แต่ก็มีคนสองน้ำบาง
คนที่สามารถพูดภาษาพม่าได้บ้าง และบางคนสามารถฟังภาษาพม่ารู้เรื่องแต่พูดไม่ได้

ด้านการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ การศึกษาช่วยพัฒนาคน พัฒนา
ชุมชน พัฒนาประเทศชาติให้มีความก้าวหน้า คุณภาพทางการศึกษาเป็นปัจจัยพัฒนา
ศักยภาพของบุคคล ดังนั้นทุกหมู่บ้านจึงต้องมีสถานศึกษาในหมู่บ้านของตนเอง
โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้บุตรหลานได้เล่าเรียนไม่ต้องเดินทางไกล
สำหรับกลุ่มคนสองน้ำส่วนใหญ่จะไม่ได้เรียนหนังสือ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ทางฝั่งไทยก็ให้
ลูกหลานของตัวเองไปโรงเรียน โดยเฉพาะกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ก็
จะได้ไปโรงเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็น
การศึกษาระดับที่รัฐจะต้องจัดให้การศึกษาก่อราษฎร

ดังนั้นเด็กสองน้ำที่ไม่มีบัตรและสัญชาติ จึงเรียนหนังสือจนถึงระดับมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 เท่านั้น และไม่สามารถที่จะเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ
ระดับอุดมศึกษาในอนาคตได้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มเด็กเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะบอกว่า
หลังจากจบมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 แล้วก็จะออกจากโรงเรียนมาช่วยที่บ้านทำงาน หรือทำ
อาชีพที่ใช้วุฒิทางการศึกษาเพียงแค่มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 เท่านั้น เช่น บางทีก็ไปเป็นสาว
โรงงานที่สะพานปลาและทำงานอยู่ในเฉพาะเขตพื้นที่จังหวัดระนองเท่านั้น แต่ถ้ามีเด็ก
สองน้ำบางคนที่มีพ่อแม่ยกให้เป็นลูกบุญธรรมของคนที่มีบัตรและมีสัญชาติไทย เด็กเหล่านี้
ก็มีสัญชาติไทย มีใบแจ้งเกิด และมีชื่อในทะเบียนบ้านของพ่อแม่บุญธรรม ซึ่งเป็นญาติ

ของตัวเองที่อยู่ที่ฝั่งไทยตั้งแต่แรก เด็กคนนั้นก็มีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับอุดมศึกษา

นอกจากการศึกษาที่รัฐจัดให้แล้ว เนื่องจากกลุ่มคนสองน้ำส่วนใหญ่เป็นมุสลิมที่ นับถือศาสนาอิสลามก็จะไปเรียนด้านศาสนาที่มัสยิด หรือบาหลีห์ โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้สอนศาสนา

สำหรับกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ตามเกาะต่างๆ โดยเฉพาะเกาะตาครุดจะมีโรงเรียนอยู่ 1 แห่ง เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กเล็กหรือระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา แต่เนื่องจากไม่มีครู จึงต้องใช้ครูจากโรงเรียนที่เกาะสินไห มาสอนให้ โดยจะมาสอนหนังสือเด็กๆ อาทิตย์ละสองวัน แต่ปัจจุบันเนื่องจากครูมีน้อยจึงหยุดสอน เด็กๆ จากเกาะตาครุดจึงต้องเดินทางไปเรียนหนังสือที่เกาะสินไห โรงเรียนในเกาะตาครุดจึงปิดไป แต่ก็มีบางช่วงที่มีกลุ่มตำรวจ คชค. จากศูนย์ที่ตั้ง คชค. ในเกาะตาครุดมาช่วยสอนหนังสือเด็กๆ และสอนให้ชาวบ้านเกาะตาครุดนับเลข บวกลบเลข เพื่อไม่ให้ชาวบ้านถูกเอาเปรียบจากการไปค้าขายหรือไปซื้อของในเมืองระนอง

2. วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน

กลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพหลักตามลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ตัวเองอาศัยอยู่ กลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่กระบรี ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ อาชีพรับจ้าง เช่น ขับรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง คัดยางจ้าง รับจ้างทำสวน รับจ้างขนของในตลาด หรือเป็นลูกจ้างในร้านขายของโชห่วย และเป็นลูกจ้างกรรมกรก่อสร้าง เพราะกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนองส่วนใหญ่จะไม่มีพื้นที่ทำมาหากิน และไม่มีสิทธิในการถือครองที่ดิน เนื่องจากเป็นบุคคลที่ไม่ใช่สัญชาติไทยจึงไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆทั้งสิ้น นอกจากจะเช่าที่ของญาติพี่น้อง หรือพื้นที่ว่างเปล่าจากการทำเหมืองแร่ดีบุกในอดีต เพื่อทำการเพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมให้กับตนเอง ที่ซึ่งใช้เพาะปลูกเพื่อนำไปขายส่วนใหญ่เป็นพืชที่โตเร็ว และขยายพันธุ์ได้มาก ต้นทุนในการลงทุนต่ำ จำพวกผักคะน้า ผักบุ้ง ผักกาดขาว ถั่วฝักยาว ตะไคร้ พริก ใบมะกรูด โหระพา มะละกอ ต้นกะเพรา เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ จะเป็นปลาควัก หรือปลานิล โดยเช่าพื้นที่ว่างเปล่าจากการทำเหมืองแร่ รายได้ก็

ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำ ถ้าเป็นรายได้จากการรับจ้างก็เฉลี่ยเดือนละ 2,000 – 4,000 บาท ส่วนรายได้เสริมก็อาจจะได้เฉลี่ยเดือนละ 2,000 - 10,000 บาท ซึ่งรายได้จะขึ้นอยู่กับจำนวนผลผลิตที่นำออกจำหน่ายแต่ละครั้งซึ่งไม่แน่นอน เพราะมีค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครัวเรือนและภาระหนี้สิน จากการสัมภาษณ์ คุณตาเรือง ทองคำ เล่าว่า

“.....ตามีอาชีพเป็นหมอประจำตำบล ดมยาบ้าน ใครไม่สบายก็มาให้รักษา รักษาเสร็จแล้ว ใครจะแก้สิ่งที่บนบานไว้ เขาให้ไปทำให้ก็ไป เขาให้ตาไปเล่นหนังตะลุงให้ดูก็ไปแล้วแต่ใครจะมาบอก วันก่อนไปเล่นหนังลุงให้บ้านตรงหัวถนน เขาให้มา 1,000 บาท ก็พออยู่ได้เพราะไปวันเดียว บางเจ้าเขาก็ให้ 2,000 - 3,000 บาทก็มี โรงหนังลุงที่อยู่หน้าบ้าน ถ้าใครไม่มาบอกให้ไปเล่น ก็จะเล่นเองหน้าบ้าน”

ภาพที่ 7 อาชีพส่วนใหญ่ของกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมืองได้แก่อาชีพขับรถสองแถวรับจ้าง

ส่วนกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูดและเกาะอื่นๆ ส่วนใหญ่ทำประมงพื้นบ้านเรืออวนปูเป็นอาชีพหลัก ซึ่งเป็นประมงพื้นบ้านห่างจากชายฝั่งประมาณ 3 กิโลเมตร แต่บางคนรับจ้างออกทะเลไปกับเรือประมงพาณิชย์ รายได้ส่วนใหญ่ก็ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับว่า วันนั้นจะจับสัตว์ทะเลได้มากหรือน้อย หากจับได้มากก็จะนำไปขายให้กับเจ้าแม่แปปลา หรือส่งให้แม่ค้าเจ้าประจำที่มารอรับซื้ออยู่ที่บริเวณสะพานปลา การขายปูแต่ละครั้งก็จะใช้ขนาดและน้ำหนักของตัวปูเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งเป็นระดับดังนี้ ระดับ 1 ราคาประมาณกิโลละ 130 บาท ระดับ 2 ราคาประมาณกิโลละ 105 บาท ระดับ 3 ราคาประมาณกิโลละ 65 บาท และระดับ 4 ราคาประมาณกิโลละ 30 บาท บังหมานเล่าว่า “...ถ้าวันไหนโชคดี ได้ปูมามากก็จะมีรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายต่างๆ

แล้ว จะ เหลือกลับบ้าน 1,000 - 2,000 บาท แต่ถ้าวันไหน ได้ปลา ได้ปลาเยอะ ก็ต้องจับ มาขังหรือแช่น้ำแข็งไว้ที่บ้านก่อนเพราะไม่คุ้มกับค่าน้ำมันที่วิ่งไป -มาระหว่างเกาะตาครุด กับเมืองระนอง”

ส่วนอาชีพเสริมที่กลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครุดทำ เช่น การเข้าไป รับจ้างทำงานก่อสร้างในเมือง การขับเรือรับจ้างส่งคนข้ามฟากตามเกาะเล็กเกาะน้อย จากเกาะตาครุดไปเกาะสินไห ดังนั้นรายได้จากการทำอาชีพหลักและอาชีพเสริม รวมกันเฉลี่ยเดือนละ 2,000 - 8,000 บาท ขึ้นอยู่กับปริมาณของสัตว์น้ำที่จับได้

ภาพที่ 8 อาชีพทำประมงพื้นบ้านเรืออวนปู ของกลุ่มคนสองน้ำในพื้นที่เกาะตาครุด

ภาพที่ 9 สัตว์น้ำที่จับได้มีทั้งปลาชนิดต่างๆ และปู

ภาพที่ 10 การคัดเลือกสัตว์น้ำก่อนนำไปจำหน่ายที่สะพานปลาในเมืองระนอง

3. วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือข่าย

การศึกษาในด้านบทบาทของหน้าที่ และบทบาทต่าง ๆ ของสมาชิกในครัวเรือน เช่น บทบาทของสามี ภรรยา บุตร ญาติพี่น้อง กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีบทบาทต่อกันและกันในครัวเรือนของ “คนสองน้ำ” ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้แรงงาน การดูแลบุตร รวมทั้งการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคมทั้งกับบุคคลทั่วไปและระหว่างเครือข่าย ดังนั้นวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือข่ายของกลุ่ม “คนสองน้ำ” จะศึกษาด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่กลุ่ม “คนสองน้ำ” อาศัยอยู่

ความสัมพันธ์เชิงบทบาทในครัวเรือน เมื่อกลุ่ม “คนสองน้ำ” อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดระนองได้ประมาณ 1 – 2 ปี ก็จะชักชวนครอบครัวและเครือญาติที่อยู่ทางฝั่งพม่า ให้อพยพเข้ามาฝั่งระนอง โดยให้มาอยู่อาศัยกับครัวเรือนของตน การอพยพเข้ามาแต่ละครั้ง กลุ่มคนเหล่านี้จะอพยพเข้ามาพร้อมกันประมาณ 3 – 4 ครัวเรือน และกระจายอาศัยอยู่ตามบ้านญาติพี่น้องที่เป็น “คนสองน้ำ” เหมือนกัน เพราะฉะนั้นบ้านเรือน 1 หลัง จึงประกอบด้วย “คนสองน้ำ” 3-4 ครัวเรือนแต่ละครัวเรือนมีสมาชิกประมาณ 3 – 4 คน ดังนั้นบ้านหนึ่งบ้านหนึ่งหลังมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 7 – 12 คน สมาชิกทุกคนในครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากิน เพื่อหาอาหารมาเลี้ยงดูสมาชิกที่อยู่ในบ้าน แรงงานผู้ชาย หรือหัวหน้าครอบครัวยังคงเป็นแรงงานที่สำคัญในการออกไปรับจ้างหารายได้ เช่น รับจ้างทำสวนยาง ทำนา ถางป่า ก่อสร้าง รับจ้างขนของ บริเวณสะพานปลา หรือเป็นลูกจ้างของเรือประมงพาณิชย์และรับจ้างอื่น ๆ ช่วง

ระยะแรกของการอพยพเข้ามาผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านทั่วไปเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูกและการจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว แต่เมื่อราวเรือนโคที่อพยพมาอยู่ประมาณ 3 – 5 ปีแล้ว ครัวเรือนเหล่านั้นจะขยับขยายครอบครัวของตัวเองมาปลูกบ้านใหม่ในบริเวณที่ดินเดียวกัน หรืออาจจะขยับขยายโยกย้ายไปอยู่กับญาติพี่น้องยังเขตพื้นที่อื่นในจังหวัดระนองที่ยังพอมิที่ดินรกร้างว่างเปล่าจากการทำเหมืองแร่ หรือพื้นที่ที่ยังระบุไม่ได้ว่าเป็นหน่วยงานใด รู้แต่ว่าเป็นที่ราชพัสดุ การโยกย้ายหาทำเลที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ก็เพื่อการแสวงหารายได้หรือการสะสมทุนทรัพย์เพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายเกี่ยวกับข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็น เนื่องจากผลผลิตจากธรรมชาติเริ่มไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกทุกคนในครัวเรือนเหมือนช่วงระยะแรกที่อพยพเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องทางฝั่งระนอง ซึ่งจะได้รับความช่วยเหลือแบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบรัดตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมาทำให้สมาชิกในครัวเรือนเกือบทุกคนต้องดิ้นรนหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย ส่งผลกระทบต่อบทบาทและการทำหน้าที่ของตัวเองต่อสมาชิกในครัวเรือน ทำให้การทำหน้าที่ของบิดามารดาบางครัวเรือนเปลี่ยนไป คือ ต้องให้สมาชิกคนอื่นดูแลลูก ๆ ของตน และความสัมพันธ์เกี่ยวกับญาติพี่น้องที่เปลี่ยนไปด้วย จากเดิมเคยนำเข้ามาของมาแลกเปลี่ยนกันหรือการใช้แรงงานเพื่อมาแลกเปลี่ยนเป็นข้าวของก็จะกลายเป็น “ การรับจ้าง ” เพื่อให้ได้ค่าตอบแทนที่เป็นเงิน การตอบแทน โดยการนำผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูก หรือทำประมงพื้นบ้านเมื่อจับสัตว์น้ำได้จากการ “ ให้ ” เป็น “ ขาย ” ในราคาถูก ทุกสิ่งทุกอย่างถูกตีค่าเป็น “ ราคา ” หมกก็เพื่อหารายได้เข้าครัวเรือน บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนไปจากการเป็นภรรยาหรือแม่ที่ต้องดูแลเรื่องอาหารให้สมาชิกทุกคนในครัวเรือนได้กลายเป็นแรงงานหลักในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัวโดยการไปรับจ้างเป็นพนักงานของโรงงานอุตสาหกรรมแถวสะพานปลาในเขตอำเภอเมืองระนอง หรือเป็นแม่ค้าขายผักอยู่ในตลาด ส่วนลูกชายหรือลูกสาวถ้าไม่เรียนหนังสือแล้วก็ต้องหางานทำงานเพื่อหารายได้เข้าครัวเรือน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายแล้วแทบจะไม่เพียงพอ ทำให้การทำหน้าที่ระหว่างกันในครัวเรือนมีความสำคัญน้อยลง เนื่องจากภาระความจำเป็นและความอยู่รอดของครอบครัว จึงทำให้ขนาดของครอบครัวที่เคยอยู่รวมกันในบ้านหนึ่งหลังประมาณ 3 – 4 ครัวเรือน มีสมาชิก 10 – 12 คน เริ่มปรับตัวโดยการลดขนาดลง เนื่องจากการหารายได้

มาใช้จ่ายในครัวเรือนไม่ได้มาจากการประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ต้องประกอบอาชีพอย่างอื่นร่วมด้วย ดังนั้นเมื่อสมาชิกภายในครัวเรือนแต่งงานก็แยกครัวเรือนออกมาและสร้างครัวเรือนของตนเอง โดยการปลูกบ้านหลังใหม่ในบริเวณใกล้เคียง หรืออาจหาเช่าบ้านอยู่ในอำเภอเมือง ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและอาชีพที่กำลังทำอยู่ จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนของ “กลุ่มคนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตารูด ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเรืออวนปู พบว่าสมาชิกในครัวเรือนต่างก็มีบทบาทและหน้าที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันทั้งชายหรือหญิง สามีหรือภรรยา ต้องนำเรืออวนปูออกจากฝั่งในเวลาตอนเย็นและกลับมาตอนหัวรุ่งของอีกวันหนึ่งพร้อมสัตว์น้ำที่จับได้ ทั้ง สามี - ภรรยา ต้องช่วยกันแบกหามกลับขึ้นมานบนฝั่งและช่วยกันคัดเลือกชนิดของสัตว์น้ำ ถ้าได้สัตว์น้ำจำนวนมากก็จะนำไปขายที่สะพานปลาบนฝั่งในเมืองระนอง แต่ถ้ามีจำนวนน้อยใช้วิธีแช่น้ำแข็งเก็บไว้ก่อน เพราะต้องประหยัดน้ำมันและไม่คุ้มกับการนำไปขาย

ภาพที่ 11 บทบาทของสมาชิกในครัวเรือนทั้งชาย - หญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ต้องช่วยเหลือกันทำงาน

นอกจากนี้ถ้าหากในช่วงหน้าฝน หรือช่วงที่มีลมมรสุม ไม่สามารถทำการประมงพื้นบ้านได้ สามีต้องขึ้นฝั่งมารับจ้างทำงานก่อสร้างในตัวเมืองระนอง โดยมาอาศัยบ้านญาติพี่น้องที่อยู่ในเมืองระนองใกล้กับสถานที่ทำงาน ซึ่งภรรยาต้องตามสามีไปช่วยกันทำงาน จึงทิ้งภาระเลี้ยงลูกให้เป็นหน้าที่ของ ปู่ - ย่า ตา - ยาย หรือญาติข้างบ้านในช่วยดูแล ส่วนเรื่องการหุงหาอาหารส่วนใหญ่ก็พึ่งร้านค้าที่มีอาหารถุงหรืออาหารสำเร็จรูป เพราะจะได้ไม่ต้องเสียเวลาในการทำมาหากิน

ส่วนกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและเขตพื้นที่กระบรี สมาชิกในครัวเรือนต่างก็มีบทบาทและหน้าที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากลุ่มคน “สองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตาครุฑเพราะภาวะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ต้องแบกรับภาระต่าง ๆ มากมาย ทำให้การทำหน้าที่ของสมาชิกในครัวเรือนไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา บุตรธิดา หรือปู่ย่าตายายกระทำไม่ได้เต็มที่มากนัก

นอกจากนี้หลังจากการเกิดภัยธรณีพิบัติในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมาหน่วยงานทางราชการได้มีการสำรวจตรวจสอบ และจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติ เพื่อจัดทำทะเบียน ประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร ดังนั้นเมื่อหน่วยงานของราชการได้รับลงทะเบียนผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย มีกลุ่มคนเหล่านี้ได้มารายงานตัวตามหลักฐานของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย 4 ลักษณะ คือ (1) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีเหลืองขอรับเงิน (2) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีชมพู (3) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือสมุดใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และสมุดใบสำคัญประจำตัว (4) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ มีเลข 13 หลัก

การออกบัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยดังกล่าว ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถเดินทางหรืออาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ส่วนใดของจังหวัดระนองก็ได้ ซึ่งทางหน่วยงานราชการการอนุญาตแต่ไม่ได้อนุญาตให้เดินทางออกนอกจังหวัด ยกเว้นผู้ที่มีบัตรประชาชน 13 หลัก หรือ (I.D. card. เท่านั้น) และอนุญาตให้ลูก ๆ ของกลุ่มคนดังกล่าวได้รับการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี ตามที่รัฐจัดให้ คือ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ส่งผลให้บทบาทและพฤติกรรมของเด็กและผู้ปกครองเปลี่ยนไป ผู้ปกครองส่วนใหญ่นิยมส่งเสริมให้บุตรหลานของตนเข้าสู่สถาบันการศึกษา โดยคิดว่าเป็นหนทางในการประกอบอาชีพที่ดีต่อไปในอนาคต บางครัวเรือนจึงพยายามสนับสนุนให้ลูก ๆ มุ่งหน้าเรียนหนังสืออย่างเดียว โดยไม่ต้องมาช่วยเหลืองานในครอบครัวมากนัก บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของลูกซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวจึงลดน้อยลง และเพิ่มภาระให้กับพ่อแม่ในการหารายได้เพื่อนำมาใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรและเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน

ดังนั้นวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์เชิงบทบาทในครัวเรือนของกลุ่ม “คนสองน้ำ”

ในช่วงเกิดภัยธรรมชาติปี พ.ศ. 2547 ถึงปัจจุบัน พบว่าบทบาทต่าง ๆ ของสมาชิกในครัวเรือน เช่น บทบาทของสามี ภรรยา บุตร ญาติพี่น้อง ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีบทบาทต่อกันและกันในครัวเรือนได้เปลี่ยนไป คือ ช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามาครัวเรือนของกลุ่มคนเหล่านี้จะประกอบด้วยสมาชิก 3 – 4 ครัวเรือน ซึ่งสมาชิกทุกคนในครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากินเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงดูสมาชิกที่อยู่ภายในบ้าน แรงงานผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัวยังเป็นแรงงานสำคัญในการออกไปรับจ้างหารายได้ ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านทั่วไป ดูแลอบรมเลี้ยงดูลูก และจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว ต่อมาเมื่ออยู่ได้ประมาณ 3 – 5 ปี ก็จะขยับขยายครอบครัวไปอยู่กับญาติพี่น้องในเขตพื้นที่ที่ยังพอทำมาหากินเลี้ยงดูครอบครัวได้ เนื่องจากผลผลิตจากธรรมชาติไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกในครัวเรือนเหมือนช่วงระยะแรกที่อพยพเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องทางฝั่งระนอง นอกจากนี้ภาวะทางเศรษฐกิจที่บีบรัดตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ทำให้สมาชิกในครัวเรือนต้องดิ้นรนหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย มีผลต่อบทบาทและการทำหน้าที่ของตัวเองต่อสมาชิกในครัวเรือน คือ บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนไปจากการเป็นภรรยาหรือแม่ที่ต้องดูแลบ้านและอาหารให้กับสมาชิกทุกคนในครัวเรือนมาเป็นแรงงานหลักในหารายได้มาจุนเจือครอบครัว นอกจากนี้เมื่อทางหน่วยราชการอนุญาตให้กลุ่มคนเหล่านี้มีรายงานตัวเพื่อสำรวจรายชื่อและทำบัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยสามารถจะอยู่ในพื้นที่ส่วนใดของจังหวัดระนองก็ได้ และเปิดโอกาสให้ลูก ๆ ของคนเหล่านี้ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ส่งผลให้บทบาทและพฤติกรรมของเด็กและผู้ปกครองเปลี่ยนไป คือ พยายามส่งเสริมให้ลูก ๆ เรียนหนังสืออย่างเดียว โดยไม่ต้องช่วยเหลืองานในครอบครัวมากนัก บทบาทหน้าที่การรับผิดชอบของลูกที่มีต่อครอบครัวจึงลดลง และผู้ปกครองต้องเพิ่มภาระให้กับพ่อแม่ในการหารายได้มาส่งเสียบุตรในการเรียนหนังสือและเลี้ยงดูครอบครัว

ความสัมพันธ์ภายในชุมชนของกลุ่ม “คนสองน้ำ”

การศึกษาความสัมพันธ์ภายในชุมชนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่น “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอกระบุรี “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และ “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมี

“ คนสองน้ำ ” อาศัยอยู่กันเป็นหมู่บ้านหลายครัวเรือน สำหรับความสัมพันธ์ภายในชุมชนของกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” ในจังหวัดระนอง สามารถจำแนกตามกลุ่มความสัมพันธ์ภายในชุมชนของกลุ่มได้ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” ด้วยกัน

ในช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามายังฝั่งระนอง ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนของกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” ด้วยกันมีความสัมพันธ์เป็นไปอย่างอบอุ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ ทำให้แต่ละครัวเรือนคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานแต่งงาน งานบวช งานตาย โดยญาติพี่น้องจะช่วยเหลือซึ่งกันตั้งแต่เตรียมงานจนกระทั่งเสร็จงาน หรือการช่วยเหลือกันยามเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออาจช่วยเหลือขุดทรหลานแทนช่วงที่พ่อแม่ของเด็กต้องไปทำงานรับจ้างในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดระนอง หรือการไปทำธุระอื่น ๆ

ญาติพี่น้องยังเป็นที่พึ่งพาอาศัยปรึกษายามมีปัญหาเดือดร้อนใจ ไม่ว่าจะด้านการงาน การเงิน (คอยหยิบยืมซึ่งกันและกัน) รวมถึงการระดมแรงงานของญาติมิตรและเพื่อนบ้านในการปลูกสร้างบ้านเรือน หรือการเพาะปลูกทางการเกษตร ตลอดจนการให้ที่พักอาศัยกับญาติพี่น้องที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนอง

2. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” กับนายจ้างหรือนายทุน

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” กับนายจ้างหรือนายทุน ก็ขึ้นอยู่กับอาชีพของกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” จากการสัมภาษณ์นายรณณ์ ขุนภักดิ์ ซึ่งมีอาชีพทำการประมงพื้นบ้านเรืออวนปูอยู่ในเขตพื้นที่เขตตาครุด เล่าว่า ตอนมาอยู่ใหม่ ๆ ยังไม่มีทุนในการทำประมง ก็อาศัยทำเรือประมงพื้นบ้านกับญาติพี่น้องในเกาะตาครุด และได้นำสัตว์ทะเล ไปขายให้กับผู้รับซื้อสินค้าคนหนึ่งที่สะพานปลาบนฝั่งระนอง ก็พูดคุยกันเพื่อให้ทุนไปทำกิจกรรมการประมงพื้นบ้านหรือจับจ่ายใช้สอยในยามที่รายได้ขาดมือ แต่ต้องนำสัตว์น้ำที่จับได้มาขายกับแพปลาของคนเท่านั้น ”

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “ คนสองน้ำ ” กับนายจ้างหรือนายทุนจะมีความผูกพันกันไปตลอด เพราะต่างฝ่ายต่างก็ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน คือ นายทุนมีความยินดีกับการเข้าไปมีบทบาทในการออกเงินทุนให้กับ “ กลุ่มคนสองน้ำ ” สอนให้ “ กลุ่มคนสองน้ำ ” มีอาชีพ มีรายได้ สามารถซื้อเรือ มีเครื่องยนต์ และเครื่องมืออุปกรณ์ใน

การทำงาน ทั้งนี้เพราะนายทุนจะได้รับประโยชน์จากการที่ “กลุ่มคนสองน้ำ” ต้องนำสัตว์น้ำมาขายให้กับเขา โดยนายทุนจะได้รับรายได้จากส่วนนี้พร้อมกับการหักต้นทุนได้ลงไปให้ก่อน และทำเช่นนี้ไปกว่าจะหมดหนี้ การที่กลุ่มคนเหล่านี้เป็นหนี้นายทุนจำนวนมาก ไม่ได้สร้างความวิตกกังวลหรือสร้างความหวาดกลัวให้กับเจ้าแค้นเท่ากับการที่ “กลุ่มคนสองน้ำ” ปลดหนี้สินหมด เพราะเมื่อปลดหนี้สินเก่าหมดหนี้สินใหม่มีตามมาอีก กลุ่ม “คนสองน้ำ” จึงต้องพึ่งพานายจ้างหรือนายทุนไปเรื่อย ๆ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “คนสองน้ำ” กับหน่วยงานราชการ

จากเหตุการณ์ภัยธรรมชาติพิบัติในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีข้อสั่งการให้กรมการปกครองรับผิดชอบแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติพิบัติในพื้นที่จังหวัดระนอง โดยให้ทำการสำรวจ ตรวจสอบ และจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบภัยปัญหาเรื่องสัญชาติ จึงแจ้งให้สำนักงานทะเบียนอำเภอและสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นที่มีผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยอาศัยอยู่ให้ดำเนินการสำรวจตรวจสอบจำนวนกลุ่มไทยพลัดถิ่น ดังนี้ คือ (1) กลุ่มที่เข้ามาก่อนวันที่ 9 มีนาคม 2519 ให้ตรวจสอบในทะเบียนประวัติผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย (เลขประจำตัวประชาชน 6 - xxxx - 66 xx- xx - xx) และบุตรที่เกิดหลังจากการทำทะเบียนประวัติด้วย (2) กลุ่มที่เข้ามาภายหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 ให้ตรวจสอบในทะเบียนประวัติผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย (เลขประจำตัวประชาชน 6 - xxxx - 67 xx- xx - xx) และบุตรที่เกิดหลังจากการทำทะเบียนประวัติด้วย (3) กลุ่มที่ไม่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้ และจัดอยู่ในกลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย ให้ดำเนินการสำรวจตามโครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎรตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2549¹

ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2549 เป็นความสัมพันธ์ที่หน่วยงานทางราชการเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติ

¹ สำนักหนังสือสำนักงานทะเบียนกลาง ที่ มท 0309.1/35 ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2549 เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติ

ซึ่งทำให้กลุ่มคนดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในจังหวัดระนอง การเดินทางในจังหวัดระนอง และพื้นที่ใกล้เคียง หากมีบัตรไทยพลัดถิ่นก็จะไม่โดนตำรวจจับ หรือถ้าหากโดนตำรวจจับก็โทรหาเครือญาติของคุณเพื่อให้ช่วยยืนยันกับตำรวจว่าคนไทย ซึ่งเมื่อสอบสวนเสร็จแล้วตำรวจก็จะปล่อยตัวกลับบ้าน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “คนสองน้ำ” กับหน่วยงานขององค์กรเอกชน

องค์กรเอกชน (NGOs) นับว่าเป็นหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่จังหวัดระนอง กล่าวคือ ได้เข้ามาปลูกฝังส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ทำให้กลุ่ม “คนสองน้ำ” สามารถมีอาชีพและได้รับการดูแลจากรัฐ โดยกลุ่ม (NGOs) มีความใกล้ชิดกับสมาชิกในชุมชนมากและรู้ปัญหาชุมชน รวมทั้งยังเป็นผู้ที่คอยติดต่อประสานงานให้กับชุมชนในการขอกู้ยืมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งทำให้สมาชิกในชุมชนมีเงินทุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

บทที่ 5

สภาพปัญหาและความต้องการของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง

การศึกษาวิถีชีวิตกลุ่มคนสองน้ำในจังหวัดระนอง ซึ่งตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายทั่วไปตามอำเภอต่างๆตลอดจนเกาะเล็กเกาะน้อยที่อยู่ทางฝั่งไทย ผู้วิจัยพบว่าสภาพปัญหาและความต้องการของ “คนสองน้ำ” ที่สำคัญ คือ สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสังคม สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิ่งแวดล้อม และ สภาพปัญหาและความต้องการสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ

สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสังคม

1. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ความเป็นมาของกลุ่มคนสองน้ำในจังหวัดระนองนั้น จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ กลุ่มคนเหล่านี้มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ เมืองมะริดและเมืองมะลิวัลย์ ซึ่งเป็นคนไทยเมื่อครั้งก่อนที่จะเสียดินแดนส่วนนี้ให้กับประเทศอังกฤษ ต่อมาประมาณราว 40-50 ปี เมื่ออังกฤษปล่อยให้หม่าป๋กครองตนเอง กลุ่มคนดังกล่าวจึงพากันอพยพเข้ามาอยู่ด้วยญาติพี่น้องทางฝั่งไทยในจังหวัดระนอง โดยกระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ที่ยังว่างเปล่า เช่น พื้นที่ตามบริเวณเกาะเล็กเกาะน้อยที่อยู่ทางฝั่งไทย พื้นที่บริเวณเหมืองแร่ร้าง พื้นที่ที่เป็นอุทยานหรือป่าสงวน หรือบางครั้งก็เป็นพื้นที่ที่ระบุไม่ได้ว่าเป็นของหน่วยงานไหน แต่จากการอพยพเข้ามาเรื่อยๆ และมาอาศัยอยู่ร่วมกันหลายครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกของครัวเรือนประมาณ 3-4 คน และบ้านเรือนแต่ละหลังมีสมาชิกของครัวเรือน 3-4 ครัวเรือนนั้น เมื่อรวมสมาชิกแล้วบ้านหลังหนึ่งจะมีสมาชิกประมาณ 7-15 คน จึงทำให้ที่อยู่อาศัยค่อนข้างคับแคบ จะขยายขยายบ้านเรือนไปยังพื้นที่อื่นๆ ก็ทำได้ยาก เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ยังไม่มีบัตรประชาชนและกลัวว่าเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่เครือญาติของตนจะรังเกียจและกล่าวหาว่าเป็นหม่า จึงไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก และจากการที่กลุ่มคนสองน้ำไม่มีบัตรประชาชน จึงไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆ ทางกฎหมายได้ กลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถซื้อบ้านจัดสรร หรือซื้อที่ดินเพื่อปลูกสร้างบ้านเรือนไว้อยู่อาศัย นอกจากจะซื้อบ้านเรือนหรือที่ดินโดยขอใช้ชื่อญาติพี่น้องที่มี

บัตรประชาชนเป็นผู้ซื้อให้แต่ก็มักมีปัญหาตามมาเสมอ คือ เมื่อญาติที่เป็นผู้ใช้ซื้อในการซื้อเสียชีวิต หรือไปอยู่ที่อื่น ลูกหลานของผู้ที่ใช้ซื้อซื้อให้ก็จะมาบอกให้ย้ายออกไปอยู่ที่อื่นเพื่อจะเอาบ้านคืนทั้งที่บ้านหลังนั้นเป็นบ้านที่ตัวเองเก็บเงินซื้อเองเพียงแต่ใช้ชื่อคนอื่นเป็นผู้ซื้อ และถ้าหากไม่ยอมย้ายออกไปลูกหลานของผู้ที่ใช้ซื้อซื้อให้ก็จะนำตำรวจมาจับ ซึ่งพวกตนก็ต้องย้ายออกมาอาศัยบ้านญาติที่เป็นกลุ่มคนสองน้ำเหมือนกัน โดยไม่คิดจะซื้อบ้านอีก

กลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองจังหวัดระนองมักเช่าบ้านญาติที่น้องของตนเองอยู่ หรือไม่ก็เช่าที่ดินของญาติสร้างบ้านอยู่เอง ซึ่งลักษณะการปลูกสร้างบ้านเรือนก็ต่างกัน ไปขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจการเงินของแต่ละครอบครัว และขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งนับวันปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยยิ่งทวีมากขึ้น เพราะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี แต่พื้นที่ยังมีจำนวนเท่าเดิมและหน่วยงานจากภาครัฐก็ยังไม่ได้เข้ามาแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวเท่าที่ควร

2. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการศึกษา

สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ การศึกษาช่วยพัฒนาคน พัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศชาติให้มีความก้าวหน้า คุณภาพทางการศึกษาเป็นปัจจัยพัฒนาศักยภาพของบุคคล กลุ่มคนสองน้ำในจังหวัดระนองกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า อยากให้ลูกหลานของตนได้เรียนหนังสือ เพื่อจะได้มีชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต แต่มีปัญหาตรงที่ลูกๆของกลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีใบแจ้งเกิดและไม่มีทะเบียนบ้านจึงทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในการส่งลูกๆ ไปเรียนหนังสือ ประกอบกับการอพยพเข้ามาอยู่ในระยะแรกๆ แต่ละครอบครัวก็ยุ่งอยู่กับการทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงตัวเองให้อยุ่รอด และไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก จึงไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ทำให้เด็กๆ อายุเลขวัยที่จะเข้าเรียนหนังสือตามกระทรวงภาคบังคับ ซึ่งรัฐบาลไทยได้มีนโยบายให้เด็กไร้สัญชาติเข้าเรียนในระบบโรงเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ในปี 2535 แต่ผลการดำเนินงานตามนโยบาย พบว่า มีเด็กไร้สัญชาติกลุ่มต่างๆ เช่น ลูกหลานผู้พลัดถิ่น เด็กที่เกิดจากพ่อไทยแม่พม่า หรือ พ่อพม่า แม่ไทย เข้าเรียนจำนวนไม่มากนัก

สภาพการศึกษาของกลุ่มคนสองน้ำ โดยเฉพาะกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองนั้นจะได้ไปโรงเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับการศึกษาชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับที่รัฐจะต้องจัดให้การศึกษาแก่ราษฎร ดังนั้นเด็กสองน้ำที่ไม่มีบัตรและสัญชาติ จึงไม่สามารถที่จะเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับอุดมศึกษาในอนาคตได้ จากคำบอกเล่าของเด็กเหล่านี้หลังจากจบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว ก็ออกจากโรงเรียนมาช่วยที่บ้านทำงานหรือทำอาชีพที่ใช้วุฒิการศึกษาเพียงแค่ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะทำงานเป็นสาวโรงงานที่สะพานปลาและทำงานอยู่ในเฉพาะเขตพื้นที่จังหวัดระนองเท่านั้น กลุ่มคนสองน้ำจึงไม่ใคร่หรือให้ความสำคัญกับการศึกษาเท่าใดนัก เรียนหนังสือแค่พออ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น¹ แต่ก็มีเด็กสองน้ำบางคนที่พ่อแม่ยกให้เป็นลูกบุญธรรมของคนที่มีบัตรประชาชนไทยและมีสัญชาติไทย เด็กเหล่านี้ก็มีโอกาสได้รับการศึกษาดังแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีจำนวนน้อยมากและต้องเป็นกรณีพิเศษที่ใกล้ชิดกันจริงๆ เพราะเกรงว่าจะเกิดปัญหาขึ้นภายหลัง²

สำหรับกลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ตามเกาะต่างๆในฝั่งไทย บางเกาะมีโรงเรียนอยู่ เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กเล็กหรือระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา เช่น เกาะตาครูดมีโรงเรียนอยู่ 1 แห่ง แต่ไม่มีครู ต้องให้ครูจากโรงเรียนที่เกาะสินไห โดยมาสอนอาทิตย์ละสองวัน แต่ปัจจุบันครูมีน้อยจึงหยุดสอน เด็กๆจากเกาะตาครูดต้องเดินทางไปเรียนหนังสือที่เกาะสินไห โรงเรียนบนเกาะตาครูดจึงปิดไป การเดินทางข้ามไป-มา ระหว่างบ้านกับโรงเรียนทำให้เด็กบางคนเลือกไม่ไปโรงเรียนแต่ช่วยพ่อแม่ทำประมงชายฝั่งแทน

3. ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด

ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดจัดเป็นปัญหาที่สำคัญของจังหวัดระนอง เนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดระนองเป็นจังหวัดชายแดนที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศพม่าที่มากที่สุด เมื่อพื้นที่เป็นแนวชายฝั่งทะเลจึงเป็นปัญหาหลักในการป้องกันและปราบปราม เจ้าหน้าที่พบว่ายาเสพติดที่นำมาจำหน่ายในพื้นที่จังหวัดระนอง ลักลอบนำเข้ามาจากฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ยาเสพติดที่แพร่ระบาดได้แก่ กระท่อม ยาบ้า ยาแก้ไอผสม โคเคอิน ซึ่งพื้นที่

¹ ศ.ดร.สุภางค์ จันทวานิช การประเมินความต้องการของคักต่างชาติ กรณีศึกษาเด็กพม่าในจังหวัดระนอง.หน้า 3

² นางจ่านง วงนาญาติ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549

แพร่ระบาดรุนแรง คือ อำเภอเมือง โดยมีกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดทั้งผู้ค้ารายใหญ่/รายย่อย กระจายอยู่ในพื้นที่ประมาณ 230 คน การค้าในอำเภอเมือง ผู้ค้าส่วนใหญ่จะลำเลียง ยาเสพติดประเภทยาบ้าจากทางภาคเหนือและภาคกลาง รวมทั้งแหล่งผลิตในประเทศ พม่ามาจากจังหวัดเกาะสอง โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักค้าด้วยการนำ ยาเสพติดเข้ามาจำหน่ายในพื้นที่ ปัญหานี้มีความรุนแรงบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับปัจจัย หลายอย่าง เช่น การศึกษา ศาสนา ความเข้มแข็งของรัฐบาล เหล่านี้เป็นต้น¹

ยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาบ้าได้แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในกลุ่มคนสองน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนอายุระหว่าง 18-25 ปี ที่ประกอบอาชีพทำการประมง และบาง คนก็ทำงานแถวโรงงานสะพานปลา นอกจากนี้กลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่เป็น เกาะเล็กเกาะน้อยในฝั่งไทย ซึ่งยังคงข้ามฟากกลับไปบ้านของตัวเองยังฝั่งพม่า ทำให้ง่าย ต่อการเป็นทั้งผู้เสพและผู้ค้า เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาและขาดอาชีพที่ แน่นนอน จึงต้องการเงินมาจับจ่ายใช้สอย

สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ

1. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับที่ดินทำกิน

การอพยพเข้ามาใหม่ของกลุ่มคนสองน้ำ จะเข้ามาตามคำชวนของญาติพี่น้องที่อยู่ทางฝั่งระนอง กลุ่มคนเหล่านี้จะเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องของตนก่อนประมาณ 1-2 ปี ระหว่างอาศัยอยู่กับญาติก็จะเดินทางข้ามไป-มา ระหว่างบ้านของตัวเองที่อยู่ฝั่งพม่ากับ บ้านญาติในฝั่งระนอง เพื่อกลับไปเล่าถึงความเป็นอยู่ของตนเองในฝั่งระนองให้ญาติทาง ฝั่งพม่าฟัง และชักชวนกันมาทำงานหรือประกอบอาชีพที่ทำรายได้ ซึ่งเป็นเงินรายได้ที่ มากกว่าในฝั่งพม่า การเข้ามาอยู่ในช่วงแรกๆกลุ่มคนเหล่านี้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ว่าง เปล่าบริเวณเหมืองแร่ร้าง และประกอบอาชีพเพาะปลูกกับเลี้ยงสัตว์ ส่วนกลุ่มคนสองน้ำ ที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ จะประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกินมากเนื่องจากทรัพยากรที่ดิน

¹ นำสำเนาสรุปข้อราชการของจังหวัดระนอง เสนอรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในโอกาส ประชุมผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น วันที่ 24 เมษายน 2547 ณ โรงแรมรอยัล ปริ้นเซส ระนอง

มีจำนวนจำกัด ต้องไปเช่าที่ดินทำกินและสร้างบ้าน ซึ่งกลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพรับจ้างใช้แรงงาน ส่วนกลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เกาะตาครุฑ และตามเกาะเล็กเกาะน้อยในฝั่งไทยก็ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้าน กลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาอยู่เรื่อยๆ ในระยะหลังจึงไม่มีที่ดินทำกินเพราะไม่มีทุนจำนวนมาก นอกจากนี้การอพยพของกลุ่มคนดังกล่าวที่อพยพมาตามคำชักชวนของญาติพี่น้องที่เป็นคนสองน้ำเหมือนกัน เมื่อมาอยู่ด้วยกันแล้วก็จำเป็นต้องแบ่งที่ดินที่ตนเองอาศัยอยู่ก่อนให้กับญาติพี่น้องที่ชักชวนมา โดยให้ปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่เดียวกัน ยิงทำให้ปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินทวีขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับการเป็นคนสองน้ำ จึงไม่สามารถซื้อหรือเช่าที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นได้ บางคนจึงเริ่มบุกรุกป่าและตัดไม้โกงกางเผาถ่านขาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขจากชุมชนและภาครัฐเท่าที่ควร

2. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

กลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักตามลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ตัวเองอาศัยอยู่ กลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี มีอาชีพหลัก คือ อาชีพรับจ้าง เช่น ขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง รับจ้างกรีดยาง รับจ้างทำสวน รับจ้างขนของในตลาด หรือเป็นลูกจ้างขายของในร้านโชห่วย และเป็นลูกจ้างกรรมกรก่อสร้าง เนื่องจากกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาในระยะหลังนั้นไม่มีที่ดินทำกินเพราะไม่มีทุนจำนวนมาก ประกอบกับความรู้ของกลุ่มคนสองน้ำที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับที่รัฐต้องจัดการศึกษาแก่ราษฎรนั้น มีจำกัด คือ ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เท่านั้น โอกาสในการเลือกประกอบอาชีพที่นอกเหนือจากงานดังกล่าวข้างต้นไม่มีเลย เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ถูกจำกัดให้อยู่แต่ในเขตพื้นที่จังหวัดระนองเท่านั้น ไม่สามารถเดินทางไปประกอบอาชีพในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากไม่มีบัตรประชาชนไทย (LD. card)

สำหรับปัญหาในการประกอบอาชีพของกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครุฑและเกาะอื่น ๆ ในจังหวัดระนองนั้นจะประกอบอาชีพหลัก คือ การทำประมงพื้นบ้านเรืออวนปู ซึ่งเป็นประมงพื้นบ้านห่างจากชายฝั่งประมาณ 3 กิโลเมตร รายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการจับสัตว์ทะเลได้มากหรือน้อย ส่วนใหญ่ ประสบปัญหาด้านทุนการผลิต

สูงขึ้นเนื่องจากน้ำมันราคาแพง ประกอบกับทรัพยากรต่าง ๆ ในทะเลลดน้อยลง ทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพนี้หันมาใช้เครื่องมือชนิดประเภท เช่น อวนรุน อวนตาถี่ ระเบิดและยาเบื่อปลามากขึ้น หรือไม่ก็หันไปรับจ้างออกทะเลไปกับเรือประมงพาณิชย์ บางครั้งก็บุกรุกป่าชายเลน คัดไม้โกงกางมาเผาถ่านขาย

3. ปัญหาเกี่ยวกับความยากจน

ปัญหาความยากจนจัดเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่มคนสองน้ำ เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ได้อพยพหนีความยากจนและความเดือดร้อนจากทหารพม่าที่เข้ารุกรานแย่งชิงบ้านเรือน ตลอดจนทรัพย์สิน โดยเข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องทางฝั่งไทยในจังหวัดระนอง เมื่ออยู่ได้ 1-2 ปี จึงขยับขยายครอบครัวไปอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ จากนั้นก็ชักชวนครอบครัวและเครือญาติที่อยู่ทางฝั่งพม่าให้อพยพเข้ามาฝั่งระนอง โดยให้อาศัยอยู่กับครัวเรือนของตน การอพยพเข้ามาแต่ละครั้ง กลุ่มคนเหล่านี้จะอพยพเข้ามาพร้อมกันประมาณ 3-4 ครัวเรือน และกระจัดกระจายอาศัยอยู่ตามบ้านญาติพี่น้องที่เป็น “คนสองน้ำ” เหมือนกัน ดังนั้นบ้านเรือน 1 หลัง จึงประกอบด้วย “คนสองน้ำ” 3-4 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกประมาณ 3-4 คน เมื่อรวมแล้วบ้านหลังหนึ่งจะมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 7-12 คนขึ้นไป สมาชิกทุกคนในครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากินเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงดูสมาชิกที่อยู่ภายในบ้าน รายได้ส่วนใหญ่จะมาจากแรงงานของผู้ชาย และส่วนมากจะเป็นรายได้ของผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ก่อน เพราะมีอาชีพที่สร้างรายได้แน่นอนกว่าผู้ที่อพยพมาใหม่ ซึ่งมีเพียง 2-3 คนเท่านั้น ทำให้ประสบปัญหาด้านการเงินและการครองชีพ อีกทั้งการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ตัวเองอาศัยอยู่ กลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เกาะครูด ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้าน กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เมื่อก่อนพวกคนไม่ต้องออกเรือไปหาปลาไกล ๆ ใช้เวลาไม่นานก็สามารถมีปลาไว้ขายและบริโภคได้ 5-6 วัน แต่ปัจจุบันปริมาณของสัตว์ทะเลลดจำนวนลง จับได้น้อยและไม่คุ้มกับค่าน้ำมันที่มีราคาสูง บางครั้งต้องนำสัตว์ทะเลที่จับได้มาซังหรือแช่น้ำแข็งไว้ที่บ้านก่อนรอประมาณ 2-3 วัน จึงค่อยนำไปส่งให้กับพ่อค้าหรือแม่ค้าประจำที่มารับซื้ออยู่ที่บริเวณสะพานปลา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทุนที่ออกทุนให้ไปทำการประมงพื้นบ้าน หรือจับจ่ายใช้สอยในยามที่รายได้ขาดมือ แต่ต้องนำสัตว์น้ำที่จับได้มาขายกับแพปลาของคนเท่านั้น

โดยนายทุนจะได้รายได้จากส่วนนี้พร้อมกับหักต้นทุนที่ได้ลงไป ทำเช่นนี้ไปจนกว่าจะหมดหนี้¹ ทำให้รายได้ที่ได้มาไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครอบครัว สมาชิกบางคนในครัวเรือนต้องไปรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้างบนฝั่งในควำอำเภอเมืองระนอง เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และค่าใช้จ่ายนี้สินที่หยิบยืมมาจากนายทุน

สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบในเขตพื้นที่ที่กลุ่มคนสองน้ำอาศัยอยู่ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทำเลที่ตั้งที่รกร้างว่างเปล่า หรือพื้นที่เสื่อมโทรม หรือเป็นพื้นที่อับทางคมนาคม ปัญหาที่พบ ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหามลภาวะทางเสียง ซึ่งพบทั่วไปในจังหวัดระนอง และเมื่อกลุ่มคนสองน้ำอพยพเข้ามาเรื่อย ๆ โดยพักอาศัยกับเครือญาติที่เป็นคนสองน้ำเหมือนกันได้มีการขยับขยายปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่ที่ญาติพี่น้องจัดสรรให้ การเลือกใช้วัสดุในการปลูกสร้าง

บ้านขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละคน และขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการอพยพเข้ามาอยู่ ดังนั้นเมื่อที่อยู่อาศัยล้วนปลูกสร้างเพียงเพื่อให้มีที่อยู่หลับนอนเท่านั้น จึงขาดการใส่ใจต่อการจัดการด้านสาธารณสุข ประกอบกับการอยู่รวมกันหลายครัวเรือน จึงทำให้

พื้นที่บริเวณดังกล่าวแออัดและคับแคบ ความเป็นอยู่ของกลุ่มคนสองน้ำจึงกลายเป็นชุมชนแออัด

1. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับสาธารณสุข

ปัญหาด้านสาธารณสุขของกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรีที่พบ คือ ปัญหาเรื่องไฟฟ้า และน้ำประปา เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวเป็นบุคคลที่ไม่มีบัตรประชาชนและไม่มีทะเบียนบ้าน จึงไม่สามารถยื่นคำร้องขอใช้ไฟฟ้าและน้ำประปาจากหน่วยงานของรัฐได้ ประกอบกับการเลือกตั้งทำเลมักเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือพื้นที่เสื่อมโทรมเป็นที่อับทางคมนาคม เนื่องจากในช่วงแรกของการอพยพ

¹นาชนนธ์ ขุนภักดี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549

เข้ามาอาศัยอยู่ ไม่อยากเปิดเผยตัวเองหรือติดต่อกับชุมชนภายนอกมากนัก เพราะเกรงว่า เขาจะรังเกียจกล่าวหาว่าเป็นพม่า จึงไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ เท่าที่ควร ส่วนกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครุดและเกาะอื่นในฝั่งไทย ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน แต่ปัญหาเรื่องน้ำประปา กลุ่มคนสองน้ำในพื้นที่ดังกล่าว ต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลจากแอ่งหินบนเขา โดยชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างเป็น แทงก์น้ำรองรับไว้ น้ำจะไหลตลอดเวลา การมาตักน้ำแต่ละครั้งจะต้องบรรทุกกับเรือ และต้องมาตักในช่วงที่น้ำทะเลลดลง เพื่อจะได้เปิดก๊อกน้ำจากแทงก์น้ำได้ ส่วนปัญหา เรื่องไฟฟ้าบางบ้านที่มีฐานะและอพยพเข้ามาอยู่มานานแล้วก็จะซื้อเครื่องปั่นไฟใช้เอง ปัญหาใหญ่ของกลุ่มคนสองน้ำในพื้นที่นี้ คือ เรื่องของการคมนาคม เพราะต้องใช้เรือ เป็นพาหนะในการเดินทาง และในหมู่บ้านจะมีเรือหัวโทงเพียงลำเดียวที่ใช้วิ่งข้ามฟาก เดินทางข้ามไป-มา ระหว่างเกาะตาครุดกับเมืองระนอง และใช้นำส่งผู้ป่วยในกรณีฉุกเฉิน ปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขและการช่วยเหลือจากภาครัฐเท่าที่ควร

2. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับสาธารณสุข

ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับสาธารณสุขที่พบในกลุ่มคนสองน้ำจังหวัด ระนองทั้งเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอกระบุรี ตลอดจนพื้นที่เกาะตาครุด และเกาะเล็ก เกาะน้อย พบว่าหากเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยมักรักษากับหมอพื้นบ้านก่อนหรือไม่ก็จะซื้อ ยามารับประทานเอง ไม่ค่อยอยากมารักษากับหมอในโรงพยาบาล เนื่องจากไม่มีบัตร ประชาชน และไม่ได้รับการบริการที่ดีจากหน่วยงานของรัฐบาลเท่าที่ควร ประกอบกับ ค่ารักษาพยาบาลค่อนข้างแพง จึงไม่ค่อยใช้บริการ โรงพยาบาลของรัฐ นิยมไปรักษากับ หมอที่เปิดคลินิกในตัวเมืองมากกว่า เพราะไม่ต้องคอยนาน

สภาพปัญหาและความต้องการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ

ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสัญชาติไทย

ดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นของงานวิจัยแล้วว่า กลุ่มคนสองน้ำ หมายถึง บุคคล ที่อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง ซึ่งมีชื่อที่ทางราชการใช้ เรียกว่า “คนไทยพลัดถิ่น” และได้รับการรับรองจากผู้ใหญ่บ้านว่าเป็นคนไทย เป็นกลุ่ม คนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตแดนประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาหลังจากมีการแบ่งเขต

แดนกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศอังกฤษ (ดินแดนบางส่วนของไทยตกเป็นของอังกฤษและเป็นของพม่าในเวลาต่อมา) หลังจากนั้นประมาณ 40-50 ปี กลุ่มคนไทยเหล่านี้จึงอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยถือเอาวันที่ 9 มีนาคม 2519 เป็นวันสุดท้ายในการอพยพเข้ามา จากการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติครั้งแรงของหน่วยงานด้านความมั่นคงเมื่อปี 2520 มีคนไทยพลัดถิ่นจำนวน 47,735 คน เฉพาะในจังหวัดระนองมีคนไทยพลัดถิ่นไม่น้อยกว่า 4,000 คน แต่ที่ทางราชการสามารถออกบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นหรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวให้สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้มีประมาณ 1,400 คนเท่านั้น

กลุ่มคนเหล่านี้ดังกล่าวถูกแบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 9 มีนาคม 2519 ได้แก่ กลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยสามารถขอแปลงสัญชาติไทยได้ กลุ่มผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าถือสถานะบุคคลต่างด้าว และกลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองมาจากพม่ามีสถานะเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายผ่อนผันให้อยู่ได้ชั่วคราว

ดังนั้นกลุ่มคนสองน้ำจึงไม่มีโอกาสได้รับการปฏิบัติจากรัฐไทยตามสิทธิของพลเมือง ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิทธิด้านการศึกษา การออกใบวุฒิบัตรทางการศึกษาที่จะเข้ารับการศึกษาระดับต่างๆ สิทธิในเรื่องการสามารถเดินทางทั้งในและนอกพื้นที่ได้อย่างอิสระ สิทธิในการจดทะเบียนสมรส สิทธิในการแจ้งเกิดแจ้งตาย สิทธิในการถือครองอสังหาริมทรัพย์ และสิทธิในด้านการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของคนสองน้ำ จะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นปัญหาและความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีผลสืบเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่นหนีความยากจน และความเคียดแค้นจากการรุกรานของทหารพม่า โดยการอพยพเข้ามาตามคำชักชวนของญาติพี่น้องที่อยู่ทางฝั่งไทยในจังหวัดระนอง และอพยพเข้ามาเรื่อยๆ ซึ่งหากปล่อยปัญหาเหล่านี้ให้เป็นอยู่ต่อไปแล้ว นอกจากจะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายด้านยังเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน คือ การมี “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เพราะว่าการที่กลุ่มคนสองน้ำมักถูกดูถูกดูแคลนหรือบางที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “พม่าหลบหนีเข้าเมือง” ทั้งที่เป็นคนเชื้อสายไทย พูดภาษาไทย และยึดมั่นในวัฒนธรรมไทย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านวิถีชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิตด้านทำมาหากิน วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาของ “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม และข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และรายกลุ่ม ขณะสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปด้วย ในบทนี้จะกล่าวถึงผลการศึกษา และข้อเสนอแนะบางประการที่คิดว่าเป็นประโยชน์ เพื่อเป็นแนวทางต่อการพัฒนา และการวิจัยในอนาคตต่อไป

สรุปผลการศึกษา

จากการดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยที่ได้นำเสนอสามารถประมวลผลการวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในลักษณะของการมองเห็น การเคลื่อนไหวของ “คนสองน้ำ” ออกเป็นช่วงระยะเวลาสำคัญได้ 2 ช่วง คือ ช่วงระยะแรกของ “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนอง ก่อนปี พ.ศ. 2547 และ ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ ปี พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน

“คนสองน้ำ” คือ คนไทยที่อยู่ในเมืองมะริด และมะลิวัลย์ ก่อนที่จะเสียดินแดนส่วนนี้ให้กับประเทศอังกฤษซึ่งเข้าปกครองพม่าในสมัยรัชการที่ 5 โดยกลุ่มคนสองน้ำดังกล่าวยังคงเดินทางข้ามไปมาระหว่างเมืองมะริด และมะลิวัลย์ กับจังหวัดระนอง เพราะยังมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติอยู่กระทั่งในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ชุมพรและเดินทางเข้ามายังจังหวัดระนอง เพื่อจะเดินทัพผ่านไปยังพม่า โดยใช้จังหวัดระนองเป็นจุดที่ตั้งกองทหารของญี่ปุ่นหลายจุด ทำให้คนไทยบางส่วนกลัวระเบิด จากเครื่องบินรบของอังกฤษที่จะมาทิ้งระเบิดในแม่น้ำกระบุรี จึงได้หนีเข้า

ไปอยู่กับญาติพี่น้องในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ซึ่งอังกฤษปกครองอยู่ หลังจากนั้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง คนไทยบางส่วนย้ายกลับเข้ามาอยู่ยังฝั่งไทย ในจังหวัดระนอง แต่มีบางส่วนที่ยังไม่ย้ายมา เพราะมีครอบครัว บ้านเรือน เรือสวนไร่นา อยู่ที่นั่น จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2494 ในสมัยของนายพลเนวิน มีการปกครองที่เข้มงวดมาก จึงส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ในเมืองมะริด และมะลิวัลย์ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่มีเลย จึงเริ่มอพยพเข้ามายังจังหวัดระนองและอาศัยอยู่กับเครือญาติในเขตพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองระนอง พื้นที่อำเภอกระบุรี พื้นที่อำเภอกะเปอร์ และตามเกาะต่างๆ เช่น เกาะตาครุด เกาะสินไห และเกาะพยาม ซึ่งสามารถสรุปความเป็นอยู่ของกลุ่มคนสองน้ำแต่ละช่วงระยะเวลาออกเป็นดังนี้

1. ช่วงระยะแรกของ “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาอยู่ในระนอง ก่อนปี พ.ศ. 2547

เป็นช่วงที่กลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดระนองตามพื้นที่ต่างๆ ทั้งในตัวเมืองและตามเกาะเล็ก เกาะน้อยที่อยู่ทางฝั่งไทย วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนองมี 3 ด้าน คือ วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน และวิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ของครัวเรือนและเครือญาติ

1.1 วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กลุ่มคนเหล่านี้มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในเมืองมะริดและมะลิวัลย์ ซึ่งก็คือ คนไทยที่ตกค้างหลังจากการเสียดินแดนให้กับอังกฤษที่เข้าปกครองพม่าในสมัยของรัชกาลที่ 5 โดยมีแม่น้ำกระบุรีเป็นเส้นกั้นพรมแดนไทยในปี พ.ศ. 2442 เป็นต้นมา คนไทยเหล่านี้ก็ยังคงข้ามไปมาระหว่างเมืองมะริดและมะลิวัลย์กับจังหวัดระนอง เพราะมีเครือญาติอยู่ทั้งสองฝั่ง จนกระทั่งอังกฤษปล่อยให้พม่าปกครองตนเอง จึงเกิดความวุ่นวายในการแย่งชิงอำนาจของผู้ปกครอง โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงรัฐบาลของนายพลเนวิน ซึ่งเข้มงวดกับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน ทหารพม่าเข้ารุกรานแย่งชิงบ้านเรือน และทรัพย์สินของกลุ่มคนดังกล่าว ทำให้อพยพเข้ามายังฝั่งไทยในจังหวัดระนอง

การเข้ามาในระยะแรก เข้ามาตามคำชักชวนของญาติพี่น้องที่อยู่ในฝั่งระนองก่อน โดยมาอาศัยอยู่ประมาณ 1-2 ปี ช่วงที่อยู่ทางฝั่งระนองก็เดินทางข้ามไปบ้านตัวเอง

ในฝั่งพม่าก็นำเรื่องความเป็นอยู่ในจังหวัดระนองไปแล้วให้ครอบครัวและเพื่อนฟัง จากนั้นก็ชักชวนให้ญาติทางฝั่งพม่าเข้ามาทำมาหากิน เพราะระนองยังมีพื้นที่ว่างเปล่าจากการทำเหมืองแร่ สามารถสร้างบ้านและใช้ที่ดินเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประกอบกับทางฝั่งพม่าในหมู่บ้านของกลุ่ม “คนสองน้ำ” เริ่มถูกรุกราน ยึดครองที่พักอาศัย ที่ดิน และทรัพย์สินเงินทองจากทหารพม่าที่มาประจำการตามแนวตะเข็บชายแดนฝั่งพม่า กลุ่มคนดังกล่าวจึงอพยพเข้ามาอาศัยบ้านญาติที่น้องที่เป็น “คนสองน้ำ” เหมือนกัน จึงเริ่มกระจัดกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ

ในช่วงระยะแรกการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานของ “คนสองน้ำ” มักเข้ามาอยู่ทางอำเภอกระบุรีก่อน เพราะสามารถข้ามไป-มา ระหว่างบ้านในพม่ากับญาติในจังหวัดระนองได้สะดวกกว่าที่อื่น ลักษณะการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็สร้างแบบง่ายๆ คล้ายขนาที่อยู่เป็นนาเป็นกระต๊อบเล็กๆ ใช้สำหรับไว้หุงอาหาร บางหลังมีลักษณะคล้ายเพิงเหมือนกับสถานที่เก็บของมากกว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย บ้านเรือนหนึ่งหลังจะมีสมาชิกประมาณ 3 ครัวเรือนขึ้นไป อาศัยอยู่รวมกันแบบนี้ประมาณ 2-3 ปี จึงจะเริ่มขยับขยายครอบครัวไปอยู่พื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดระนอง

สำหรับการบริโภคอุปโภคของ “คนสองน้ำ” ในช่วงที่อพยพมาใหม่ๆ อาศัยการแบ่งปันอาหารจากญาติที่น้องที่ให้ที่อยู่อาศัย ข้าวของเครื่องใช้ส่วนใหญ่เป็นของที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และบางครั้งก็ใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกัน ได้แก่ การนำผักปลูกได้มาแลกข้าวสารกลับไป หรือบางครั้งก็ใช้แรงงานในการแลกเปลี่ยนสิ่งของจากญาติที่น้องมาใช้ในครัวเรือน ส่วนด้านการสาธารณสุขได้แก่ น้ำประปา และไฟฟ้า กลุ่มคนดังกล่าวยังใช้น้ำดื่ม - น้ำใช้จากแหล่งธรรมชาติ และประคิษฐ์ตะเกียงน้ำมันก๊าดขึ้นใช้เอง เวลาไม่สบายก็จะรักษาโดยการดื่มสมุนไพร หรือซื้อยาจากร้านขายยาทั่วไปในเมืองระนองมารับประทาน การแต่งกายของคนกลุ่มนี้ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อแขนยาว หรือสวมเสื้อผ้าที่มีขายตามท้องตลาดทั่วไป ภาษาที่ใช้พูดส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย มีบางคนที่พูดภาษาพม่าได้

การคมนาคมติดต่อในระยะแรกๆ ใช้วิธีการเดินเท้าออกนอกทางเพื่อขอโดยสารรถยนต์ของผู้คนที่สัญจรผ่านไปมา การติดต่อข่าวสารมักสนใจที่เกี่ยวกับญาติที่น้อง

มากกว่าอย่างอื่น ส่วนด้านการศึกษากลุ่มคนเหล่านี้ไม่ค่อยได้เรียนหนังสือ เพราะจะห่วงเรื่องการทำมาหากิน เลี้ยงชีพมากกว่าการเรียนหนังสือ

1.3 วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน “คนสองน้ำ” เมื่ออพยพเข้ามาแล้วก็จะเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพจากญาติพี่น้องทางฝั่งไทย หรือไม่ก็ประกอบอาชีพเหมือนเมื่อครั้งที่ตัวเองทำในฝั่งพม่า ช่วงแรกของการอพยพกลุ่มคนเหล่านี้จะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยใช้แรงงานแลกเปลี่ยนกับสิ่งของเครื่องใช้ อาหาร และเงินค่าจ้าง นอกจากอาชีพรับจ้างแล้ว อาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรและการทำประมงพื้นบ้านก็ถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนกลุ่มนี้ เพราะพื้นที่ทำเลที่ตั้งของ “คนสองน้ำ” ในระยะแรกมักจะเลือกทำเลที่พวกเขาสามารถข้ามฝาก ไปยังบ้านตัวเองในฝั่งพม่า เพื่อไปหาครอบครัว หรือนำผลผลิตทางการเกษตรกลับมาขายในฝั่งไทย ดังนั้นวิถีชีวิตด้านการทำมาหากินของคนสองน้ำในระยะแรกของการอพยพเข้ามา จะเป็นการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด และการบริโภคในครัวเรือนมากกว่า การประกอบอาชีพเพื่อสะสมทุนทรัพย์

1.3 วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ

ความสัมพันธ์ในครัวเรือน และเครือญาติในช่วงระยะแรก ของการอพยพเข้ามาในฝั่งไทย จะมีสมาชิกของครัวเรือนประมาณ 3-4 คน และบ้านเรือนแต่ละหลังมีสมาชิกของครัวเรือนประมาณ 3-4 ครัวเรือน ซึ่งรวมสมาชิกแล้วบ้านหลังหนึ่งจะมีสมาชิกประมาณ 7-15 คน สมาชิกทุกคนในครัวเรือน จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การใช้แรงงานโดยการไปทำงานรับจ้าง เพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องใช้อุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญ แรงงานจากสมาชิกผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญ หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่ออกไปทำงานรับจ้าง เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว จึงมีอำนาจในการปกครองครัวเรือน และเป็นผู้นำในการทำภารกิจใดๆ แต่เพียงผู้เดียว ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการทำงานบ้านทั่วไป จัดเตรียมอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว ในส่วนบทบาทของลูก ถ้าเป็นผู้หญิงก็จะช่วยมารดาทำงานบ้าน ถ้าเป็นผู้ชายก็จะออกไปช่วยบิดาทำงานนอกบ้าน ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติและชุมชน “คนสองน้ำ” จะให้ความสนิทสนมกับเครือญาติที่ใกล้ชิดเท่านั้น และมีความสัมพันธ์ในชุมชน โดยให้ความช่วยเหลือพึ่งพากันในด้านต่างๆ เช่น งานบุญ งานตาย งานแต่งงาน และงานที่เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร เฉพาะผู้ที่อยู่ละแวกเดียวกัน และต้องเป็น

เครือญาติที่ใกล้ชิดกับคนเท่านั้น เพราะกลัวชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่เครือญาติรังเกียจ กล่าวหาว่าเป็นพม่า จึงไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก สำหรับครัวเรือนของ “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาที่หลังก็ต้องเชื่อฟังผู้นำหรือหัวหน้าของครัวเรือนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว

2. ช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติปี พ.ศ. 2547- ปัจจุบัน

การศึกษาวิถีชีวิตของ “คนสองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนอง ช่วงหลังจากเกิดภัยธรรมชาติปีในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 เป็นต้นมา ทางหน่วยงานราชการได้มีการสำรวจ ตรวจสอบ และจัดทำบัญชีรายชื่อที่ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติ เพื่อจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงคนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร ซึ่งกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และ “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอกระบุรี “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และ “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมี “คนสองน้ำ” อาศัยอยู่กันเป็นหมู่บ้านหลายครัวเรือน

2.1 วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานและปลูกสร้างบ้านเรือนมีตั้งแต่บ้านเรือนที่กั้นด้วยไม้ไผ่ ไบจาก บ้านไม้ ไปจนถึงบ้านซีเมนต์ ส่วนหลังคามีทั้งที่มุงด้วยไบจาก มุงสังกะสี มุงกระเบื้อง ซึ่งมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ การเงินของแต่ละครอบครัว ลักษณะของบ้านเรือนที่สร้างขึ้นอยู่กับสถานที่หรือพื้นที่ที่ทำการก่อสร้าง ถ้าเป็นกลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อยู่พื้นที่อำเภอเมืองกับพื้นที่อำเภอกระบุรี ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านซีเมนต์ สร้างอยู่ติดกันไปตลอดเหมือนห้องแถว และมักเป็นบ้านเช่าหรือบ้านสร้างเอง แต่เช่าที่ดินเขาอยู่ และอยู่ลึกเข้าไปจากปากทางถนนใหญ่ประมาณ 1-2 กิโลเมตร ส่วนกลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อยู่ตามเกาะครูดหรือเกาะอื่น ๆ มักจะเป็นบ้านเรือนที่ก่อสร้างด้วยไม้ ยกเสาสูงบ้าง เตี้ยบ้าง มีได้ทุนบ้านสำหรับเก็บอุปกรณ์การประมงพื้นบ้านจำพวกอวน รวมทั้งใช้เป็นที่พักผ่อน

ในส่วนการบริโภคและอุปโภค อาหารการกินของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง มักอาศัยสินค้าจากตลาดสด อาจปลูกผักไว้กินเองบ้าง แต่ก็ซื้อเป็นส่วนใหญ่ อาหารหลักในตอนเช้าเป็นพวกขนมและน้ำชา ไม่นิยมรับประทานอาหารเช้า แต่จะกินตอนสายๆ ประมาณ 10.00 น. ถึง 12.00 น. อาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้าน

ง่าย ๆ ที่พบเห็นโดยทั่วไป สำหรับกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เกาะตาครูด และเกาะอื่นๆ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและประกอบอาชีพหลัก คือ ประมงพื้นบ้านเรืออวนปู อาหารส่วนใหญ่ทำจากสัตว์น้ำ ส่วนเครื่องอุปโภคก็สามารถก็สามารถหาซื้อได้จากร้านค้าทั่วไปในเมืองระนอง

ด้านการสาธารณสุขปลอดภัยและสาธารณสุข กลุ่ม “คนสองน้ำ” ที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี สามารถค่อน้ำประปาและไฟฟ้าได้จากญาติ โดยค่อพ่วงมาติดที่บ้านของตัวเองในกรณีที่สร้างบ้านเอง แต่ถ้าเช่าที่ดินของคนอื่นหรือเช่าบ้านอยู่ เจ้าของบ้านเช่าจะจัดการไว้ให้เรียบร้อยแล้ว ส่วนในเกาะตาครูดยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ ชาวบ้านใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งน้ำฝนและแหล่งน้ำจืดที่ไหลจากแอ่งหินบนเขา ในส่วนการรักษาพยาบาลจะซื้อยามารับประทานเอง ถ้าไม่สบายมากก็จะไปใช้บริการคลินิกของหมอในเมือง

ด้านการติดตามรับรู้ข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญมาก สำหรับกลุ่มคนสองน้ำ โดยเฉพาะข่าวที่เกี่ยวกับการสำรวจรายชื่อคนไทยพลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ต้องแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ได้มาซึ่งบัตรประชาชน และสิทธิบางอย่างที่พวกคนพึงได้ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิหรือสัญชาติไทย ซึ่งมีหน่วยงานของกลุ่ม (NGOs) เข้ามาช่วย เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และยังให้ความสนใจเกี่ยวกับการพยากรณ์อากาศ ข่าวน้ำมัน ข่าวความเคลื่อนไหวของการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน

ด้านการคมนาคมติดต่อ การเดินทางติดต่อกันภายในหมู่บ้าน หรือภายนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ หรือรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ส่วนกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครูด จะใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง

ด้านศาสนาความเชื่อและวัฒนธรรม พบว่ากลุ่มคนสองน้ำ ในจังหวัดระนองส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ศาสนาพุทธก็มี ซึ่งทั้งสองศาสนา ก็ให้ความสำคัญในศาสนาของตน และไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญๆ นอกจากนี้ในการจัดงานแต่งงาน หรืองานอื่นๆ ก็จะมีชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนนั้นมาช่วยงาน ภาษาส่วนใหญ่ที่กลุ่มคนสองน้ำ ใช้สื่อสารก็คือ ภาษาไทย แต่ก็ยังมีบางคนที่พูดภาษาพม่าและฟังพม่าได้บ้าง

ด้านการศึกษา กลุ่มคนสองน้ำ สนับสนุนให้บุตรหลานของตนเรียนหนังสือ โดยเฉพาะ กลุ่ม“คนสองน้ำ” ที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองจะได้ไปเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับที่รัฐจะต้องจัดให้ การศึกษาแก่ราษฎร นอกจากการศึกษาที่รัฐจัดให้แล้ว เนื่องจากกลุ่มคน “สองน้ำ” ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมนับถือศาสนาอิสลามก็จะไปเรียนด้านศาสนาที่มัสยิด หรือบาหลี โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้สอน

2.2 วิถีชีวิตด้านการทำมาหากิน กลุ่มคนสองน้ำที่อพยพมาใช้ชีวิตอยู่บึงในจังหวัดกระนองส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพหลักคานาฏุมิศาสตร์ที่ตัวเองอาศัย กลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมือง และกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่กระบุรี ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ อาชีพรับจ้าง เช่น ขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ตัดยางจ้าง รับจ้างทำสวน และรับจ้างก่อสร้าง เพราะกลุ่มคน “สองน้ำ” ที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดกระนองส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่ทำกิน และไม่มีสิทธิในการถือครองที่ดิน เนื่องจากเป็นบุคคลที่ไม่ใช่สัญชาติไทย จึงไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆ ทั้งสิ้น รายได้เฉลี่ยเดือนและ 2,000 – 4,000 บาท ขึ้นอยู่กับผู้จ้างและภาระหนี้สิน ส่วนกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในเขตพื้นที่เขาตาคูและพื้นที่อื่นๆ ส่วนใหญ่ทำประมงพื้นบ้านเรืออวนปู ซึ่งสัตว์น้ำที่ได้มาส่วนใหญ่ใช้บริโภคในครัวเรือน ถ้าเหลือแล้วจะนำไปขาย รายได้แต่ละครัวขึ้นอยู่กับประมาณและขนาดของสัตว์ทะเลที่จับได้ รายได้เฉลี่ยแต่ละเดือน 2,000 - 8,000 เดือน

2.3 วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ

ความสัมพันธ์เชิงบทบาทในครัวเรือนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ในช่วงที่เกิดภัยพิบัติปี พ.ศ. 2547 ถึงปัจจุบัน พบว่าบทบาทต่างๆ ของสมาชิกในครัวเรือน เช่น บทบาทของสามี ภรรยา บุตร ญาติพี่น้อง ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีบทบาทต่อกันและกันในครัวเรือนได้เปลี่ยนแปลงไป คือ ช่วงระยะแรกของการอพยพเข้ามาครัวเรือนของกลุ่มคนเหล่านี้ประกอบด้วยสมาชิกจาก 3-4 ครัวเรือน ซึ่งสมาชิกทุกคนในครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากินเพื่อหาอาหารมาเลี้ยงดูสมาชิกที่อยู่ภายในบ้าน แรงงานผู้ชายหรือหัวหน้าครอบครัวยังเป็นแรงงานสำคัญในการออกไปรับจ้างหารายได้ ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านทั่วไป ดูแลอบรมเลี้ยงดูลูก และจัดเตรียมข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงคนในครอบครัว ต่อมาเมื่ออยู่ได้ประมาณ 3-5 ปี ก็ช่วยขยายครอบครัวไปอยู่กับญาติพี่น้อง

ในเขตพื้นที่ที่ยังพอทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวได้ เนื่องจากผลผลิตทางธรรมชาติไม่เพียงพอรับสมาชิกในครัวเรือนเหมือนช่วงระยะแรกที่อพยพเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องทางฝั่งระนอง

นอกจากนี้ภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ให้สมาชิกในครัวเรือนต้องดิ้นรนหารายได้ให้เพียงพอับรายจ่าย มีผลต่อบทบาทและการทำหน้าที่ของตนเองต่อสมาชิกในครัวเรือน คือ บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนไปจากการเป็นภรรยาหรือแม่ที่ต้องดูแลบ้านจัดเตรียมอาหารให้กับสมาชิกทุกคนในครัวเรือนมาเป็นแรงงานหลักในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และจากการที่หน่วยงานราชการได้สำรวจรายชื่อผู้ผลิตถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อชาติไทยเนื่องจากทำบัตรไทยผลิตถิ่น ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ที่มีบัตรไทยผลิตถิ่นสามารถเดินทางหรืออยู่ในพื้นที่ส่วนใดของจังหวัดระนองก็ได้ ลูกของกลุ่มคนดังกล่าวก็มีโอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับส่งผลให้บทบาทและพฤติกรรมของเด็กและผู้ปกครองเปลี่ยนไป คือ พยายามส่งเสริมให้ลูก ๆ เรียนหนังสืออย่างเดียว โดยไม่ต้องช่วยเหลืองานในครอบครัวมากนัก บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของลูกที่มีผลต่อครอบครัวจึงลดลง และผู้ปกครองต้องมีภาระให้กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองในการหารายได้ส่งเสียบุตรในการเรียนหนังสือและเลี้ยงดูครอบครัว

ความสัมพันธ์ภายในชุมชนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนของกลุ่ม “คนสองน้ำ” ด้วยกันซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติทำให้แต่ละครัวเรือนคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานแต่ง งานบวช ญาติพี่น้องยังเป็นพึ่งพาปรึกษามิมีปัญหาเคียดแค้นใจ ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ (2) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม “คนสองน้ำ” กับนายจ้างหรือนายทุนจะมีความผูกพันกันไปตลอดเพราะต่างฝ่ายต่างก็ได้ประโยชน์ร่วมกัน คือนายทุนมีความยินดีกับการเข้าไปมีบทบาทในการออกเงินทุนให้กับ “กลุ่มคนสองน้ำ” ก่อน ทำให้ “กลุ่มคนสองน้ำ” มีอาชีพมีรายได้ สามารถซื้อเครื่องมือในการทำงาน นายทุนได้รับผลประโยชน์จากการที่ “กลุ่มคนสองน้ำ” ต้องนำสัตว์น้ำมาขายให้กับเขา โดยนายทุนจะได้รายได้เหล่านี้พร้อมกับการหักต้นทุนที่ได้ลงทุนไปให้ก่อนและทำเช่นนี้จนกว่าจะหมดหนี้

(3) ความสัมพันธ์ระหว่าง “กลุ่มคนสองน้ำ” กับหน่วยงานราชการจากเหตุการณ์ภัยธรรมชาติพิบัติ ในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ทางหน่วยงานราชการได้ทำการสำรวจตรวจสอบและจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบปัญหาเรื่องสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันในจังหวัดระนอง มีอิสระในการเดินทางในพื้นที่จังหวัดระนองโดยไม่ต้องกลัวตำรวจจับ (4) ความสัมพันธ์ระหว่าง “กลุ่มคนสองน้ำ” กับหน่วยงานของ องค์กรเอกชน (NGOs) นับว่าเป็นหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่จังหวัดระนอง เพราะได้เข้ามาปลูกฝังส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับ “กลุ่มคนสองน้ำ” สามารถมีอาชีพและรับการดูแลจากรัฐ รวมทั้งยังเป็นผู้ที่คอยติดต่อประสานงานให้กับชุมชนในการก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์

สภาพปัญหาและความต้องการของ “คนสองน้ำ”

สภาพปัญหาและความต้องการของ “คนสองน้ำ” คือ (1)สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสังคม (2)สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ (3)สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิ่งแวดล้อม (4)สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ

1.สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย พบในพื้นที่เกือบทุกพื้นที่ที่กลุ่มคนสองน้ำอาศัยอยู่ เกิดจากการอพยพเข้ามาเรื่อยๆ และมาอาศัยอยู่ร่วมกันหลายครัวเรือน บ้านหลังหนึ่งจึงประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 7-15 คน ทำให้ที่อยู่อาศัยค่อนข้างคับแคบจะขยับขยายบ้านเรือนไปยังพื้นที่อื่นๆก็ทำได้ยาก เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ยังไม่มีบัตรประชาชนจึงไม่สามารถถือครองที่ดินหรือซื้อบ้านจัดสรรได้ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการศึกษา คุณภาพทางการศึกษาเป็นปัจจัยพัฒนาศักยภาพของบุคคล กลุ่มคนสองน้ำในจังหวัดระนองต้องการให้ลูกหลานของตนได้เรียนหนังสือ เพื่อจะได้มีชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต แต่มีปัญหาตรงที่ลูกๆของกลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีใบแจ้งเกิดและไม่มีทะเบียนบ้าน จึงทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในการส่งลูกๆไปเรียนหนังสือ ประกอบกับการอพยพเข้ามาในระยะแรกๆแต่ละครอบครัว มุ่งแต่การทำมาหากินจึงไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ถึงแม้รัฐมีนโยบายให้เด็กไร้สัญชาติได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับที่รัฐต้องจัดให้การศึกษาแก่ราษฎร คือ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึง

ระดับศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังนั้น เด็กสองน้ำที่ไม่มีบัตรและสัญชาติ ก็ไม่สามารถเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับอุดมศึกษาในอนาคตได้ เพราะไม่สามารถเดินทางออกนอกเขตพื้นที่จังหวัดระนอง สำหรับกลุ่มคนสองน้ำที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่เกาะตาครูด หรือเกาะเล็กเกาะน้อยในฝั่งไทย บางเกาะมีโรงเรียนแต่ไม่มีครู ต้องให้ครูจากโรงเรียนที่อยู่เกาะใกล้เคียงมาสอน แต่ปัจจุบันครูมีน้อยเดินทางมาสอนไม่ได้ โรงเรียนจึงปิดไปโดยปริยาย ส่วนปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด จัดเป็นปัญหาที่สำคัญของจังหวัดระนอง เนื่องจากพื้นที่ของจังหวัดระนองเป็นจังหวัดชายแดนที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศพม่าที่มากที่สุด เมื่อพื้นที่เป็นแนวชายฝั่งทะเลจึงยากต่อการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาบ้าได้แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในกลุ่มคนสองน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนอายุระหว่าง 18-25 ปี ที่ประกอบอาชีพทำการประมง นอกจากนี้กลุ่มคนสองน้ำที่อยู่ตามเกาะเล็กเกาะน้อยในฝั่งไทยยังคงข้ามฟากกลับไปบ้านของตัวเองยังฝั่งพม่า ทำให้ง่ายต่อการเป็นผู้เสพและผู้ค้า เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาภาคอาชีพที่มีรายได้แน่นอน จึงต้องการเงินมาจับจ่ายใช้สอย

2. สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ปัญหานี้เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นจากฝั่งพม่าเข้ามาตามคำชวนของญาติพี่น้องที่เป็นคนสองน้ำเหมือนกัน เมื่อมาอยู่ด้วยกันแล้วกลุ่มคนสองน้ำที่อพยพมาอยู่ก่อน ก็จำเป็นต้องแบ่งที่ดินที่ตนเองอาศัยอยู่ก่อนให้กับญาติพี่น้องที่ชักชวนมา โดยให้ปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณเนื้อที่เดียวกัน ทำให้ปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับการเป็นคนสองน้ำจึงไม่สามารถซื้อหรือเช่าที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นได้ บางคนจึงเริ่มบุกรุกป่าและตัดไม้โกงกางเผ่าถ่านขาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขจากชุมชน และภาครัฐเท่าที่ควร

ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ กลุ่มคนสองน้ำที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ฝั่งไทยในจังหวัดระนองส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพหลักตามลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ตัวเองอาศัยอยู่ กลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอกระบุรี ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเพราะไม่มีที่ดินทำกิน และไม่มีความรู้หรือถ้ามีความรู้ก็มีเพียงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เท่านั้น โอกาสในการเลือกอาชีพที่

นอกเหนือจากอาชีพรับจ้างไม่มีเลข เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ถูกจำกัดให้อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดระนอง ไม่สามารถเดินทางไปประกอบอาชีพในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง เนื่องจากไม่มีบัตรประชาชนไทย (I.D. Card) ส่วนกลุ่มคนสองน้ำในเขตพื้นที่เกาะตาครุดหรือตามเกาะเล็กเกาะน้อยในฝั่งไทย ประกอบอาชีพการทำประมงชายฝั่ง รายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับกำกับการจับสัตว์ทะเลได้มากหรือน้อย ส่วนใหญ่ประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากน้ำมันราคาแพงและทรัพยากรต่างๆ ในทะเลลดน้อยลง ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพนี้ หันมาใช้เครื่องมือชนิดประเภท เช่น อวนรุน อวนตาถี่ ระเบิดและยาเบื่อปลา มากขึ้น

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับความยากจน จัดเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่มคนสองน้ำ เพราะกลุ่มดังกล่าวอพยพเข้ามาพร้อมกันประมาณ 3-4 ครั้วเรือน และกระจัดกระจายอยู่ตามบ้านญาติพี่น้องที่เป็น “คนสองน้ำ” เหมือนกัน ดังนั้นบ้านเรือน 1 หลัง จึงมีสมาชิกตั้งแต่ 7-12 คนขึ้นไป รายได้ส่วนใหญ่มาจากแรงงานของผู้ชาย และส่วนมากเป็นรายได้ของผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ก่อน ซึ่งมีเพียง 2-3 คนเท่านั้น ทำให้ประสบปัญหาด้านการเงินและการครองชีพ นอกจากนี้การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านของกลุ่มคนสองน้ำในพื้นที่เกาะตาครุด และเกาะเล็กเกาะน้อย ยังมีนายทุนออกทุนให้ไปทำกิจกรรมเกี่ยวกับการประมง หรือจับจ่ายใช้สอยในยามที่รายได้ขาดมือ ต้องนำสัตว์น้ำที่จับได้ มาขายกับนายทุนที่ออกทุนให้เท่านั้น โดยนายทุนจะได้รายได้จากส่วนนี้พร้อมหักต้นทุนที่ได้ลงไป ทำเช่นนี้ไปจนกว่าจะหมดหนี้

3. สภาพปัญหาและความต้องการทางด้านสิ่งแวดล้อม ที่พบในเขตพื้นที่กลุ่มคนสองน้ำอาศัยอยู่ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทำเลที่ตั้งรกร้างว่างเปล่าหรือพื้นที่เสื่อมโทรม หรือเป็นพื้นที่อับทางคมนาคม ปัญหาที่พบได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหามลภาวะทางเสียง ซึ่งพบทั่วไปในจังหวัดระนอง และเมื่อกลุ่มคนดังกล่าว ได้มีการขยับขยายปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณพื้นที่ของญาติพี่น้องที่เป็นคนสองน้ำเหมือนกัน ที่อยู่อาศัยล้วนปลูกสร้างเพียงเพื่อให้มีที่อยู่หลับนอน ประกอบกับการอยู่รวมกันหลายครั้วเรือน ทำให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวแออัด และคับแคบ กลายเป็นชุมชนแออัด

ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับสาธารณูปโภค ได้แก่ ปัญหาเรื่องไฟฟ้าและน้ำประปา เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีบัตรประชาชน และไม่มีทะเบียนบ้าน จึงไม่สามารถยื่นคำร้องขอใช้ไฟฟ้า และน้ำประปาจากหน่วยงานของรัฐได้ จึงต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ ส่วนปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับสาธารณสุขที่พบในกลุ่มคนสองน้ำจังหวัดระนอง พบว่าไม่นิยมใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐ มักซื้อยามารับประทานเอง เพราะไม่ได้รับบริการที่ดีจากหน่วยงานของรัฐและต้องคอยนาน

4. สภาพปัญหาและความต้องการสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ คือ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสัญชาติไทย จากการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติครั้งแรกของหน่วยงานด้านความมั่นคง พบว่าเฉพาะในจังหวัดระนองมีคนไทยพลัดถิ่น(คนสองน้ำ)ไม่น้อยกว่า 4,000 คน แต่ทางราชการสามารถออกบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นหรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ให้สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ มีประมาณ 1,400 คนเท่านั้น กลุ่มคนเหล่านี้จึงไม่มีโอกาสได้รับการปฏิบัติจากรัฐไทย ตามสิทธิของพลเมืองซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิทธิด้านการศึกษา สิทธิในเรื่องของการสามารถเดินทางทั้งในและนอกพื้นที่ได้อย่างอิสระ สิทธิในการจดทะเบียนสมรส สิทธิในการแจ้งเกิดแจ้งตาย สิทธิในการถือครองอสังหาริมทรัพย์ และสิทธิในด้านการเมืองการปกครอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา วิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ในจังหวัดระนอง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ประการแรก จังหวัดระนองประกอบไปด้วยเกาะเล็กเกาะน้อยมากมาย ซึ่งในเกาะต่างๆ เหล่านี้จะมีกลุ่มคนอาศัยอยู่ กลุ่มคนเหล่านี้มีวัฒนธรรมและภาษาของตนเอง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์เผ่ามอแกนซึ่งอาศัยอยู่บริเวณเกาะเหลาและเกาะสินไห จึงควรมีการสนับสนุนการวิจัยมากขึ้น หนึ่งพื้นที่ของจังหวัดระนองเป็นพื้นที่แนวตะเข็บชายแดนไทยกับพม่า รัฐควรให้ความสำคัญกับกลุ่มคนที่สามารถข้ามไปอยู่ฝั่งพม่าได้

ประการที่สอง หากต้องการทำวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มคนพม่าที่เข้ามาทำงานในจังหวัดระนองว่ามีกลุ่มพม่ากี่กลุ่ม และมีโรงเรียนกี่แห่งที่เปิดสอนให้กับชาวพม่าที่เข้ามาใช้ชีวิตในจังหวัดระนอง

ประการที่สาม หากต้องการทำวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” ขอให้เน้นในเรื่องของการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งได้แก่ กลุ่มเด็กที่มีพ่อแม่เป็นพม่าแต่เกิดในประเทศไทย กลุ่มเด็กที่มีพ่อแม่คนหนึ่งคนใดเป็นพม่า กลุ่มเด็กพม่าที่อพยพเข้ามาเรียนในจังหวัดระนอง

ประการสุดท้าย การวิจัยครั้งนี้ประสบปัญหาในการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างมากเนื่องจากการตั้งชื่อเรียกกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาฝั่งไทยว่าเป็น “กลุ่มคนสองน้ำ” ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนไม่เข้าใจและไม่ให้ความร่วมมือ แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้นำเสนอข้อมูลแบบเจาะลึกเฉพาะเจาะจงในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง แต่เป็นการนำเสนอออกเป็นภาพรวมๆ กว้างๆ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา ทำให้ข้อมูลที่ได้มาไม่ละเอียด และในการเก็บข้อมูลภาคสนามลักษณะการตั้งบ้านเรือนค่อนข้างเปลี่ยวอยู่ลึกไปจากตัวถนนใหญ่ ผู้วิจัยจึงไม่กล้าเข้าไปหมู่บ้านเพราะเกรงจะเป็นอันตราย

บรรณานุกรม

- โกศล วงศ์สวรรค์ ปัญหาสังคมไทย. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2543
- ขจักษ์ บุรุษพัฒน์ ชนกลุ่มน้อยในไทย. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, 2518
- ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2543
- งามทิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- เฉลิมพงษ์ หัตถา. วิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของชาวไทยพวน. วิทยานิพนธ์ : ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยภาคกลาง จังหวัดนครสวรรค์, 2544.
- ณัฐวิ ทศรฐ และวีระพงศ์ มีสถาน. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ลัวะ. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2543
- ณัฐวิ ทศรฐ และ สุริยา รัตนกุล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : พันธุ์ละเว้า. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539
- ทัศนีย์ ทองสว่าง สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2549
- นิพวรรณ วรรณศิริ มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540
- บันเทิง ทาทิจิตร สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2547
- ปรารธนา มงคลธวัช. เอกลักษณะทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยน้ำไซ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ : สาขามนุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ประกอบ ผลงาม. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : เขมรดินไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2538

- ผล อัฐนาค. วิธีชีวิตคนไทยเชื้อสายเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร จังหวัด
มุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ : ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
(เน้นสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521
- พระครูสุจิตธรรมานุสาถ์. วิธีชีวิตอดีตนักบวชในจังหวัดหนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ :
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา เพื่อการพัฒนา สถาบัน
ราชภัฏเลย, 2546.
- ภัททิยา ยิมเรวัตและสุริยา รัตนกุล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ลัวะ. กรุงเทพฯ บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, 2539
- มยุรี ถาวรพัฒน์. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ก้อง(อุก้อง). กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก
จำกัด, 2539
- รัตนา กิ่งแก้ว. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
เขมร ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านท่าม่วง ตำบลท่าม่วง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์.
วิทยานิพนธ์ : ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่ม
สังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- วชิราวรรณ เทียมทัน. วิธีชีวิตคนชายฉอดเตอรี : กรณีศึกษาอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย.
วิทยานิพนธ์ : ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา เพื่อการ
พัฒนา สถาบันราชภัฏเลย, 2545.
- วีระพงศ์ มีสถาน. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : พวน. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด, 2539
_____. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทยใหญ่. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด,
2542
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สนธยา พลศรี. กระบวนการพัฒนาชุมชน. สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี,
2531.

- สนธยา พลศรี. หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- สนิท สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการทางสังคม.
กรุงเทพฯ : O.S. Printer House Co ; LTD, 2525
- สมทรง บุรุษพัฒน์. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทยโชนง. กรุงเทพฯ : สกธรรมิก, 2539
———. สารานุกรมชนชาติไทย. นครปฐม. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538
- สมทรง บุรุษพัฒน์ และสรินยา คำเมือง. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : กะเหรี่ยงกะยัน.
กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2542
- สมเกียรติ ต้นสกุล. สังคมวิทยาเบื้องต้น สุราษฎร์ธานี: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2543.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน.
ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
———. สังคมไทย : แนวทางวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, มปป
- สมใจ แซ่โจ้ว และวีระพงศ์ มีสถาน. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ไทยลื้อ. กรุงเทพฯ :
บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2542
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. สังคมวิทยาครอบครัว. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2544.
———. ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุจริตลักษณ์ ศีผดุง. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ม้ง. นครปฐม : สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539
———. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : กะเหรี่ยงโป. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด,
2539
——— และคณะ. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : มอญ. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก
จำกัด , 2542
- สุริยา รัตนกุลและสมทรง บุรุษพัฒน์. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : กะเหรี่ยงสะกอ.
กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด , 2538

- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : ขมุ. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก,
2541
- สุเทพ สุนทรเกสัช. ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- สุธรา ชัยรักษา. วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน : กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง
ครัวเรือนประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวไทยกับบริเวณทะเลสาบสงขลาจังหวัด
สงขลา. วิทยานิพนธ์ : สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย (สังคมวิทยา)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- สุธวิงส์ พงศ์ไพบุลย์ รักทักษิณ. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2548
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนพานิช, 2543.
- สุภัทร์ สกลไชย การของและการพิสูจน์สัญชาติไทยทำได้อย่างไร.
กรุงเทพฯ : มปท, 2548
- สุริชัย หวันแก้ว. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา
ครั้งที่ 1 วันที่ 15-16 ธันวาคม 2543 เรื่อง สถานภาพผลงานวิจัยเกี่ยวกับพลวัต
การปรับตัวของสังคมไทย แนวคิดหลักทางสังคมวิทยาเรื่อง กระบวนการทำให้
เป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2543.
- โสฬส ศิริไสย์. สารานุกรมชาติพันธุ์ : ลาฮู. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2539
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม . กรุงเทพฯ กองทุนสง่ารัฐจิระอัมพร,
2531.
- เสาวภา พรศิริพงษ์และคณะ. วิถีชุมชนลุ่มน้ำนครชัยศรี. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษา
และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.
- อภิัญญา บัวสรวง และสุวิไล เปรมศรีรัตน์. สารานุกรมชาติพันธุ์ : ญ้อกู๋. กรุงเทพฯ :
บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2541

- อนันต์ ใจสมุทร. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. สุราษฎร์ธานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2544.
- อมรทิพย์ อมราภิบาล การประเมินความต้องการของเด็กต่างชาติ : กรณีศึกษาเด็กพม่าในจังหวัดระนอง. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544
- อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ทรายขาว : ภาพชีวิตและความเคลื่อนไหว. ปัตตานี : ศูนย์บริการวิชาการและชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ม.บ.ป.

บุคลากรกรม

- ประภิต โภยอมร ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลข
216/51 หมู่ที่ 4 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549
- ชู่เกียรติ แซ่ตัน ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ 206/19 หมู่ที่ 1 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง
จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549
- แก้ว วงศ์นาญาติ ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ ซอย 10 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัด
ระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549
- เนียม วงศ์นาญาติ ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ ซอย 10 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัด
ระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549
- เสถียร อุ่เจริญ ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ 72/5 ตำบลหาดส้มแป้น อำเภอเมือง จังหวัด
ระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549
- ประนอม ใจกล้า ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ 27/30 ถนนสะพานปลา ตำบลบางรีน อำเภอ
เมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม
2549
- อาภรณ์ อภิพัฒน์บุลวงส์ ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ
สถานทำการองค์การบริหารส่วนตำบลหาดส้มแป้น
อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน
2549

แดง แวนแก้ว	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 188 หมู่ที่ 3 ตำบลหาคสั้มแป้น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549
สงวน ทองรัก	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 113/1 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2549
สายชล เกิดจันทร์ทอง	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2549
เรื่อง ทองคำ	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 34/3 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549
บุญเรือบ เทพพิทักษ์	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 34/3 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549
ฮามิยะ เหน็บพิซ	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่(ยังไม่มีเลขที่) เกาะตาครุฑ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549
นายรณณ์ ขุนภักดี	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่(ยังไม่มีเลขที่) เกาะตาครุฑ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549
นายสมชาย โภษอมร	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 122/4 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2549
นางประนอม เทพพิทักษ์	ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 78/181 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2549

- นางจ่านง วงศ์นาญาติ ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ หมู่ที่ 5 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2549
- น้อย ช่วยชาติ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 180/40 หมู่ที่ 1 ตำบลบางนอน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2549
- ธนพล ช่วยชาติ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 118/142 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2549
- จารุณี ชูทิพย์ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 76/14 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549
- ทวีศักดิ์ เพชรนิม ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2549
- ประวิง สุขแจ่ม ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 128/1 หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2549
- ชัย กิ่งแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2549
- ปราณี วิไลเลิศ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2549
- น้อย จินดาพล ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2549

- คำรงค์ นิลยัง ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 82/11 หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2549
- หิศ นิลยัง ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 82/11 หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549
- เมียน รักไทย ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 1 ตำบลทรายแดง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2549
- ประนอม เทพพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 78/181 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2549
- คิม เทพพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 78/181 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2549
- อาหมาด ขุนภักดี ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 85/51 หมู่ที่ 4 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2549
- บุญชื้อ ไพรวารี ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 78/178 ตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2549
- นารี เทพพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวปริญญา ปานชานา ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ หมู่ที่ 2 ตำบลบางรีน อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2549

ภาคผนวก

เอกสารประกอบเกี่ยวกับคนไทยพลัดถิ่น

บันทึกข้อความ

125

ส่วนราชการ ที่ทำการปกครองอำเภอเมืองระนอง กลุ่มงานบริหารงานปกครอง

ที่ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2549

เรื่อง แนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสัญชาติในพื้นที่ประสบภัยธรรมชาติ

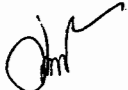
เรียน นายอำเภอเมืองระนอง

- ตามที่ท่านนายอำเภอได้มีบัญชาให้กลุ่มงานบริหารงานปกครองสำรวจและจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสบปัญหาสัญชาติกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น โดยให้รายงานจังหวัดตามแบบ พถ. 1 และให้รับลงทะเบียนผู้พลัดสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย ซึ่งปรากฏว่าผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยได้มารายงานตัวตามหลักฐาน ดังนี้

1. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีเหลืองขบหน้าเงินที่ทางอำเภอเมืองระนองได้ส่งรายชื่อให้กับกรมการปกครองไปในยอดจำนวน 69 ราย มารายงานตัวกับกลุ่มงานบริหารงานปกครอง จำนวน 30 ราย
2. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีเหลืองขบหน้าเงินที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ จำนวน 8 ราย
3. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีชมพู ที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ จำนวน 4 ราย
4. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือสมุดใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และสมุดใบสำคัญประจำตัว ที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ จำนวน 2 ราย
5. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีเหลืองขบหน้าเงินที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอแต่ถูกจำหน่าย ท.ร. 44 จำนวน 7 ราย
6. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีเหลืองขบหน้าเงินที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอแต่ถูกจำหน่าย ท.ร. 97 จำนวน 2 ราย
7. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ มีเลข 13 หลัก แต่ไม่มีหลักฐานทางราชการมายืนยัน จำนวน 2 ราย

- บัดนี้ กลุ่มงานบริหารงานปกครองได้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว

- จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและเห็นควรมอบเพิ่มเรื่องดังกล่าวให้ฝ่ายทะเบียนและบัตรเพื่อใช้ในการดำเนินการในโอกาสต่อไป

ช.ศ. ออมสรณ์ อิมพิทว
ค.น. 617ทสร

- 21 ก.พ.

21 ก.พ. 2549

**ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือสมุดใบสำคัญถิ่นที่อยู่
และสมุดใบสำคัญประจำตัว ที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ
มกราคม 2565 จำนวน 2 ราย**

บันทึก

ที่ ที่ว่าการอำเภอเมืองระนอง

เรื่อง การแปลงสัญชาติเป็นไทยของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยจังหวัดระนอง

วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2549

ข้าพเจ้า นายสูง มลิวัลย์ เกิดปี 2502 อายุ ปี

คดีจังหวัด เกาะสมุย ประเทศ พม่า สัญชาติ

ลา นายท้าวบัว มารดา นางจิว อยู่บ้านเลขที่ 15/102 หมู่ที่ 1

เขต บางรี อำเภอ เมืองระนอง จังหวัด ระนอง อาชีพ ประมง

ขอให้ด้อยคำต่อ นายบรรณ แก้วปทุม ตำแหน่ง ปลัดอำเภอ

ขอความจริง ดังนี้ สาบานตัวแล้ว

ได้แจ้งให้ นายสูง มลิวัลย์ ผู้ร้องได้รับทราบแล้วว่าในการให้ด้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
ในครั้งนี้นหากเป็นร้อยคำเท็จจะมีความผิดตามกฎหมายอาญามีโทษถึงจำคุก

ถาม บิดามารดาของท่านยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

ตอบ บิดาเสียชีวิตแล้ว แต่มารดามีชีวิตอยู่

ถาม สามีของท่านชื่ออะไรยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

ตอบ ข้าอยู่กินฉันท์สามีภรรยา กับ นางประภาภรณ์ แซ่อึ้ง ปัจจุบัน

ถาม ท่านมีบุตรจำนวนกี่คนชื่ออะไรบ้าง

ตอบ ข้ามีบุตรจำนวน คน ดังนี้

1.	2.
3.	4.

ถาม ท่านจะให้ด้อยคำอะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่

ตอบ ไม่มีแล้วนอกจากรับรองและยืนยันว่าด้อยคำกล่าวข้างต้นเป็นจริงทุกประการจริง

และข้ามีหนังสือสำคัญประจำถิ่นที่อยู่เลขที่ ลงวันที่

และใบสำคัญประจำตัวเลขที่ ออกให้ ณ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองระนอง

ลงวันที่ จริงหากเป็นด้อยคำเท็จให้ใช้ด้อยคำนี้ยื่นข้าฯ

ได้ถึงชั้นศาล

อ่านให้ฟังแล้วรับว่าถูกต้อง ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ)

ผู้ให้ด้อยคำ

(ลายพิมพ์นิ้วมือ)

(ลงชื่อ)

สอบสวน/บันทึก

บัตรประจำตัวพลตม.ผ.ย.ชาตพ.ภ.

หมายเลขประจำตัว: **689010008293**

รศท. **นายสง** รศตถ. **มลิวัลย์** วันเดือนเกิด **มกราคม 2502**

ที่อยู่บ้านเลขที่ **4** หมู่ **4** ตำบล **บางขัน**

อำเภอ **เมืองระนอง** จังหวัด **ระนอง**

พลตม.ผ.ย.ชาตพ.ภ.

คำสั่งแจ้ง

๑. ผอ.บ.ตร.น.ได้รับทราบข้อเท็จจริงในเรื่งความบกพร่องในการตรวจ
๒. ทาตรวจพบผลตอบตรวจออกตรวจออกบัตรเป็นบัตรความหนา
๓. หากไม่ปรากฏหลักฐานการถอนจากฐานของกองตรวจ หรือ

การตรวจการตรวจ มีความผิดความยาว ๒๒ แห่ง หรือ

ณ วันที่ ๒๕๒๒

13 ต.ค. 29 12 ต.ค. 34

วันออกบัตร บัตรหมดอายุ

1

วัดดินสัจจะชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสีเหลืองขอบนำเงิน
ที่ได้ส่งรายชื่อให้กับกรมการปกครอง ในยอดจำนวน 69 ราย
มารายงานตัว จำนวน 30 ราย

บันทึก

ที่ ที่ว่าการอำเภอเมืองระนอง

เรื่อง การแปลงสัญชาติเป็นไทยของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยจังหวัดระนอง

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

ข้าพเจ้า นาย าวี ฤกษ์ดีรับแจ้ง เกิดปี ๒๕๑๕ อายุ ๓๒ ปี
เกิดที่จังหวัด มล. มลรัฐ ประเทศ พม่า สัญชาติ พม่า
บิดา นายปรีชา มารดา นางจาง อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ หมู่ที่ ๕
ตำบล พงษ์วิน อำเภอ ๕๗๗ จังหวัด พม่า อาชีพ รับจ้าง

ขอให้ด้อยคำต่อ นายธนรดา เข็มมารุ ตำแหน่ง ปลัดอำเภอ

ด้วยความจริง ดังนี้ สาบานตัวแล้ว

ได้แจ้งให้ ผู้ร้องได้รับทราบแล้วว่าในการให้ด้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
ในครั้งนี้อหากเป็นร้อยคำเท็จจะมีความผิดตามกฎหมายอาญามีโทษถึงจำคุก

ถาม บิดามารดาของท่านยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

ตอบ บิดาเสียชีวิต มารดาเสียชีวิต

ถาม สามีของท่านชื่ออะไรยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

ตอบ ข้าอยู่กินฉันท์สามีภรรยา กับ ... ปัจจุบัน

ถาม ท่านมีบุตรจำนวนกี่คนชื่ออะไรบ้าง

ตอบ ข้ามีบุตรจำนวน คน ดังนี้

- 1. 2.
3. 4.

ถาม ท่านจะให้ด้อยคำอะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่

ตอบ ไม่มีแล้วนอกจากรับรองและยืนยันว่าด้อยคำกล่าวข้างต้นเป็นจริงทุกประการจริง

และข้ามีหนังสือสำคัญประจำถิ่นที่อยู่เลขที่ ลงวันที่

และใบสำคัญประจำตัวเลขที่ ออกให้ ณ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองระนอง

ลงวันที่ จริงหากเป็นด้อยคำเท็จให้ใช้ด้อยคำนี้ยื่นข้าฯ

ได้ถึงชั้นศาล

อ่านให้ฟังแล้วรับว่าถูกต้องจึงลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ) ...

ผู้ให้ด้อยคำ

(ลายพิมพ์แม่มือขวา)

(ลงชื่อ)

สอบสวน/บันทึก

บันทึก

ที่ ที่ว่าการอำเภอเมืองระนอง

เรื่อง การแปลงสัญชาติเป็นไทยของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทยจังหวัดระนอง

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

ข้าพเจ้า นายชัชวาล ไทศรีพิทักษ์ เกิดปี ๒๕๑๕ อายุ ปี

๓๗ ที่จังหวัด อ.เกาะช้าง อ.ม.วังนาค ประเทศ พม่า สัญชาติ

๓๗ นายชัชวาล มารดา นายชัชวาล อยู่บ้านเลขที่ 188 หมู่ที่ ๖

๓๗ นายชัชวาล อำเภอ ๖๕๒๐๖๑ จังหวัด ระนอง อาชีพ เกษตร

ขอให้ได้อพยพย้ายถิ่นที่ ๖๕๒๐๖๑ อำเภอ ๖๕๒๐๖๑ ตำบล ๖๕๒๐๖๑

ความจริง ดังนี้ สาบานแล้ว

ได้แจ้งให้ นายชัชวาล ไทศรีพิทักษ์ ผู้ร้องได้รับทราบแล้วว่าการให้ได้อพยพย้ายถิ่นที่พนักงานเจ้าหน้าที่ ในครั้งนี้หากเป็นร้อยคำที่จะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามีโทษถึงจำคุก

ถาม บิดามารดาของท่านยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

ตอบ มีบิดาชัชวาล และมารดาชัชวาลอยู่

ถาม สามีของท่านชื่ออะไรยังมีชีวิตอยู่หรือไม่

ตอบ ข้าพเจ้ายกย่องสามีภรรยา กับ นายชัชวาล นายชัชวาล

ถาม ท่านมีบุตรจำนวนกี่คนชื่ออะไรบ้าง

ตอบ ข้าพเจ้ายกย่องบุตร 3 คน ดังนี้

1. นายชัชวาล นายชัชวาล
2. นายชัชวาล นายชัชวาล
3. นายชัชวาล นายชัชวาล

ถาม ท่านจะให้ได้อพยพย้ายถิ่นที่เพิ่มเติมอีกหรือไม่

ตอบ ไม่มีแล้วนอกจากรับรองและยืนยันว่าได้อพยพย้ายถิ่นที่ข้างต้นเป็นจริงทุกประการจริง และข้าพเจ้ายกย่องสำคัญประจำถิ่นที่อยู่เลขที่ ๕๑/๕๕๐๖๑ ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๐ และใบสำคัญประจำตัวเลขที่ ๕๑/๕๕๐๖๑ ออกให้ ณ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองระนอง ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๐ จริงหากเป็นร้อยคำเท็จให้ใช้ได้อพยพย้ายถิ่นที่ขึ้นข้าพเจ้ายกย่องขึ้นศาล

อ่านให้ฟังแล้วรับว่าถูกต้อง และมอบชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ)

ผู้ให้ได้อพยพ

(ลายพิมพ์แม่มือขวา)

(ลงชื่อ)

สอบสวน/บันทึก

1

**ผู้ผลิตอินสตุชาติพม่าเชื้อสายไทยที่ถือบัตรประจำตัวผู้ผลิตอินสึมพ
ที่ได้ขึ้นทะเบียนกับสำนักทะเบียนอำเภอ
มรายนามตัว จำนวน 4 ราย**

บันทึก

ที่ว่าการอำเภอเมืองระนอง

เรื่อง ตรวจสอบข้อเท็จจริงบุตรผู้ได้รับการแปลงชาติเป็นไทย

วันที่ 6 กรกฎาคม 2519

ข้าพเจ้า นาย วัฒน ไทผะผัด เกิดปี 2494 อายุ ปี

เกิดที่จังหวัด อ.ปะทิว อ. พะโต๊ะ ประเทศ พม่า สัญชาติ.....

บิดา นาย วิไล มารดา นาย ๒๒๓๐ อยู่บ้านเลขที่ 188 หมู่ที่ 3

ตำบล นครไทรบุรี อำเภอ ปะทิว จังหวัด ระนอง อาชีพ เกษตร

ขอให้ด้วยคำต่อ นายบรรณ แก้วบำรุง ตำแหน่ง ผู้ช่วยนายทะเบียนอำเภอเมืองระนอง ด้วยความจริง ดังนี้ สาบานตัวแล้ว ได้แจ้งให้ นาย วัฒน ไทผะผัด ทราบแล้วว่าการให้ด้วยคำต่อพนักงาน

เจ้าหน้าที่ในครั้ง นี้ หากเป็นถ้อยคำเท็จจะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามีโทษถึงจำคุก

ถาม ภรรยา/สามี ของท่านมีกี่คน ชื่ออะไรบ้าง

ตอบ ภรรยา/สามี ของข้าฯ มี 1 คน คนแรกชื่อ นาย วัฒน ไทผะผัด สัญชาติ พม่า

คนที่ 2 ชื่อ..... สัญชาติ.....

คนที่ 3 ชื่อ..... สัญชาติ.....

ถาม ท่านมีบุตรจำนวนกี่คน ชื่ออะไรบ้าง

ตอบ ข้าฯ มีบุตรกับสามี/ภรรยา คนแรก จำนวน.....คน

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

2. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

3. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

4. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

5. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

ข้าฯ มีบุตรกับสามี/ภรรยา คนที่สอง จำนวน.....คน

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

2. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

3. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

4. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

5. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

ข้าฯ มีบุตรกับสามี/ภรรยา คนที่สามจำนวน.....คน

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....
2. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....
3. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....
4. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....
5. ชื่อ.....อายุ.....ปี เกิดที่.....

อ่านให้ฟังแล้วรับว่าถูกต้อง จึงลงลายชื่อไว้เป็นหลักฐานต่อหน้าพยาน

(ลงชื่อ)

ผู้ให้ถ้อยคำ

(.....)

(ลงชื่อ)

สอบสวน

(นายชนรรถ แก้วบำรุง)

(ลงชื่อ)

บันทึก/สอบสวน

(.....)

ใบสำคัญถิ่นที่อยู่เลขที่ ผว. ๔๑/๒๕๕๐

ออกให้ที่ ศูนย์ตรวจฯเข้าเมืองระนอง

อำเภอ เมือง

จังหวัด ระนอง

เมื่อวันที่ ๑๓ เดือน กุมภาพันธ์

ค.ศ. ๒๕๕๐

ประเภท นอกถิ่น

ที่ ๒๐๔/๒๕๕๐ ดง. 10 ไร่, 2543

ชื่อ นางสาว...

นาง

รูปถ่ายของผู้ถือใบสำคัญถิ่นที่อยู่

ลงนามหรือพิมพ์

ลายนิ้วแม่มือขวา

ผู้ถือ

นาง น้อย

สกุล ไทยสงฆ์ทอง

เดิม (ถ้ามี) -

อายุ ๕๓ ปี สัญชาติ ไร้สัญชาติ

อาชีพ เกษิก

ชื่อ นางสาว...

เกิด ๑. มกราคม ๑๑. มะรือจ ๒. พม่า

มาในประเทศไทยเมื่อวันที่ (๒๕๕๗)

วันที่ - พ.ศ. -

ยพาทนะ ไร้

จังหวัด ๑. มกราคม ๑๑. มะรือจ

ประเทศ พม่า

๖. ที่อยู่ในประเทศไทย

บ้านเลขที่ ๑๕๖ ถนน หมู่ ๓

ตำบล หาดส้มแป้น

อำเภอ เมือง

จังหวัด ระนอง

๗. สูง ๑๕๕ เซนติเมตร

๘. ต่าหนัก ๖๗ กิโลกรัม

รายการบุตรอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี ที่เข้ามาด้วย

	ชื่อ	เกิดที่ไหน	เกิดอายุ
๑.	(นางสาว...)		
๒.			
๓.			
๔.			
๕.			

หน้า ๔

หน้า ๕

รายการผู้ถือใบสำคัญประจำตัว

รายการหนังสือสำคัญการเข้าเมือง

นามตัว **อ. วิชัย**
 นามสกุล **อ. หงษ์มณีทอง**
 เขียนเป็นอักษรภาษาอังกฤษของผู้ถือใบสำคัญว่า
 นามอนแทน **อ. วิชัย**
 สัญชาติ **ไทย**
 เกิดตำบล **อำเภอ 1 ก. กิ่ง**
 จังหวัด **ส. รัต** ประเทศ **ไทย**
 เมื่อวันที่ **ม.ค. 2497**
 มีกำลังงานอยู่ประเภทใดในประเทศไทย ตำบล
 อำเภอ
 ประเภท

๑. หนังสือเดินทางเลขที่ **๑๖** ลงวันที่ **๑๖**
 ออกให้ **อ. วิชัย**
 จังหวัด **ส. รัต** ประเทศ **ไทย**
 ๒. ประเภทคนเข้าเมือง **สัญชาติ**
 ๓. ใ้ขอใบสำคัญแสดงรูปพรรณเลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖** ออกให้ **อ. วิชัย**
 จังหวัด **ส. รัต**
 ๔. ใ้ขอใบสำคัญถิ่นที่อยู่เลขที่ **๑๖** **41/40**
 ลงวันที่ **๑๖** **๑๖**
 ออกให้ **อ. วิชัย**
 จังหวัด **ส. รัต**
 ๕. **กรมตรวจคนเข้าเมืองระนอง** **ระนอง**
 ออกให้ **อ. วิชัย**
 จังหวัด **ส. รัต**

นามบิดา **อ. วิชัย** นามมารดา **นาง**
 นามภรรยาหรือสามี **อ. วิชัย**
 ทะเบียนเลขที่ **๑๖** ลงวันที่ **๑๖**
 ออกให้ใน อำเภอหรือสถานที่ราชการ **ส. รัต**
 ใ้ขอรับอนุญาตเข้าเมืองเมื่อ วันที่ **๑๖**
 ที่อยู่ในประเทศไทยบ้านเลขที่ **๑๖**
 หมู่ที่ หรือ ถนน **๑**
 ตำบล **ส. รัต** จังหวัด **ส. รัต**
 ลงวันที่ **๑๖**

๖. **กรมตรวจคนเข้าเมืองระนอง** **ระนอง**
 ออกให้ **อ. วิชัย**
 จังหวัด **ส. รัต**
 ๗. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๘. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๙. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๑๐. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๑๑. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๑๒. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๑๓. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

๑๔. **กรมตรวจคนเข้าเมือง ไร่สุยุชาติ**
 ไม่เกี่ยวกับโควตา เลขที่ **๑๖**
 ลงวันที่ **๑๖**
 ลงชื่อ **๑๖**
 น.ก. นายทะเบียนฯ

ความรู้เกี่ยวกับคนต่างชาติกลุ่มต่างๆในประเทศไทย

คนต่างชาติกลุ่มต่างๆในประเทศไทย

ความรู้เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ชนกลุ่มน้อย ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง ชนต่างเผ่าหรือต่างเชื้อชาติที่อาศัยอยู่รวมกันกับชนเผ่าอื่นที่มีจำนวนมากกว่า

ดังนั้นชนกลุ่มน้อย น่าจะหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีได้สัญชาติไทยมีจำนวนน้อยกว่าเจ้าของประเทศ และมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างกันไป เข้ามาหรือพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยวิธีการหรือลักษณะที่ต่างกัน เช่น หลบหนีเข้าเมืองเข้ามาพักอาศัยชั่วคราว ซึ่งในปัจจุบันชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยที่กรมการปกครอง (สำนักบริหารการทะเบียน) จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้มีจำนวน 18 กลุ่ม ดังนี้

1. ญวนอพยพ

ญวนอพยพ คือ คนเวียดนามที่หลบหนีการปราบปรามของฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2488 – 2489 หลบหนีเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย 13 จังหวัด คือ นครพนม มุกดาหาร หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร สกลนคร ปราจีนบุรี สุราษฎร์ธานี พัทลุง หนองบัวลำภู สระแก้ว และอำนาจเจริญ ปัจจุบันญวนอพยพมี 3 ชั้น ได้แก่

1.1 ชั้นบิดามารดา หมายถึง คนเวียดนามที่หลบหนีเข้ามาอาศัยในประเทศไทยช่วงปี 2488 – 2489

1.2 ชั้นบุตร หมายถึง บุตรของคนญวนอพยพชั้นบิดามารดาซึ่งเกิดหลังปี พ.ศ. 2488 และเกิดในประเทศไทย

1.3 ชั้นหลาน หมายถึง ผู้ที่บิดามารดาเป็นคนญวนอพยพชั้นบุตรซึ่งเกิดในราชอาณาจักรไทย

การจัดทะเบียนประวัติและบัตรของคนญวนอพยพ สำนักงาน 114 ของแต่ละจังหวัดเป็นผู้เก็บทะเบียนประวัติและออกบัตรญวนอพยพให้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2532 คณะกรรมการควบคุมญวนอพยพของ สมช. มีมติให้ส่วนการทะเบียนราษฎร (สทร.) จัดทำ ท.ร. 13 และให้ส่วนบัตรประชาชน จัดทำบัตรประจำตัวญวนอพยพ โดยให้มี

การจัดทำครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2533 ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2539 บัตรประจำตัวผู้นอพยพ กำหนดเป็นบัตรสีขาวขอบน้ำเงิน

2. อติศทหารจีนคณะชาติ

อติศทหารจีนคณะชาติ หมายถึงอติศทหารกองพล 93 และครอบครัวของจีนได้วันที่หลบหนีจนคอมมิวนิสต์เข้ามาในพม่าและพม่าขับไล่เลยเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 สํารวจไว้มีจำนวน 13,143 คน บัตรประจำอติศทหารจีนคณะชาติกำหนดเป็นบัตรสีขาว

3. จีนฮ่ออพยพ

จีนฮ่ออพยพ หมายถึง คนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยพร้อมครอบครัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 – 2504 โดยอ้างว่าเป็นญาติของอติศทหารจีนคณะชาติ (อติศ ทจช.) ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน กำหนดเป็นบัตรสีเหลือง

4. จีนฮ่ออิสระ

จีนฮ่ออิสระ หมายถึง กลุ่มคนจีนที่อ้างว่าเป็นญาติของอติศทหารจีนคณะชาติ (อติศ ทจช) และจีนฮ่ออพยพพลเรือนที่อพยพหลบหนีเข้ามาประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2505 – 2532 อาศัยอยู่ในพื้นที่เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา และแม่ฮ่องสอน โดยได้มีการสำรวจและควบคุมไว้มีจำนวน 16,581 คน บัตรประจำตัวจีนฮ่ออิสระ กำหนดเป็นบัตรสีส้ม

5. อติศโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายู (อติศ จคม.)

อติศโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายู หมายถึง กลุ่มผู้เข้าร่วมพัฒนาชาติไทยที่เป็นโจรจีนคอมมิวนิสต์มาลายา (พรรคคอมมิวนิสต์มาลายาเก่า) ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา นราธิวาส และสงขลา ได้เข้ามามอบตัวต่อทางราชการเมื่อปี พ.ศ.2530 สภาความมั่นคงแห่งชาติและกองทัพภาค 4 ได้มอบให้ ปลต. จัดทำทะเบียนราษฎร (ท.ร. 13) ทะเบียนประวัติ (สทร. จค.3) และบัตรประจำตัวไว้จำนวน 851 คน บัตรประจำอติศโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายู กำหนดเป็นบัตรสีเขียว

6. ไทยลื้อ

ไทยลื้อ หมายถึง คนเชื้อสายไทยในแคว้นสิบสองจุไทย / สิบสองปันนา มณฑลยูนนานในประเทศจีนเดิมเข้ามาอยู่ในประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา ประมาณ 300 ปีมาแล้ว ได้มีการสำรวจและจัดทำทะเบียน (ทปน. จ.3) ไว้จำนวน 3,245 คน บัตรประจำตัวไทยลื้อกำหนดเป็นบัตรสีส้ม

7. ลาวอพยพ

ลาวอพยพ หมายถึง กลุ่มคนลาวจากประเทศลาวที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องตามแนวชายแดนไทยแล้ว ไม่ยอมเดินทางกลับเมื่อประเทศลาวมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2517 อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี เลข นครพนม มุกดาหาร อุดรดิตถ์ พะเยา เชียงราย และน่าน มีการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติไว้ พ.ศ. 2534 จำนวน 15,713 คน บัตรประจำตัวลาวอพยพกำหนดเป็นบัตรสีฟ้าขอบน้ำเงิน

8. เนปาลอพยพ

เนปาลอพยพ หมายถึง คนเนปาลที่อาศัยอยู่ในพม่าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะนั้นเนปาลและพม่า อาณาณคมของอังกฤษ จีนมีพวกเนปาลมาอาศัยอยู่ในพม่า ต่อมาพม่าได้เอกราชจึงขับไล่เนปาลออกนอกประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ทางราชการได้จัดทำประวัติและบัตรในครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 มีจำนวน 1,500 คน บัตรประจำตัวเนปาลอพยพกำหนดเป็นบัตรสีเขียว

9. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า

ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า หมายถึง บุคคลหลายเชื้อชาติ เช่น มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ละว้า พม่า จากประเทศพม่าที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อนวันที่ 9 มีนาคม 2519 เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สังคมนิยมและเกิดการสู้รบระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อยประกอบกับสถานะทางเศรษฐกิจในพม่าฝืดเคือง จึงทำให้ราษฎรตามชายแดนได้หลบหนีเข้ามาในประเทศไทย 9 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ จุฬพระและระนอง บัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่ากำหนดเป็นสีชมพู

10 ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า

ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า หมายถึง ผู้ที่หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 และหลักแหล่งถาวรในประเทศไทยในเขตพื้นที่ 9 จังหวัด เช่นเดียวกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า บัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่ากำหนดเป็นบัตรสีส้ม

11. ผู้ใช้แรงงานจากพม่า

ผู้ใช้แรงงานจากพม่า หมายถึง ผู้ที่หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 เพื่อมาใช้แรงงาน ส่วนมากจะเข้าพักอาศัยอยู่กับนายจ้าง ในเขตพื้นที่ 9 จังหวัด เช่นเดียวกับผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า บัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่ากำหนดเป็นบัตรสีม่วง

12. ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย

ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย แต่เดิมกลุ่มบุคคลนี้เป็นคนไทยแต่ดินแดนที่ตนอาศัยอยู่นั้น อังกฤษซึ่งปกครองพม่าใช้ความได้เปรียบทางการเมืองและทางทหารปักปันเขตแดนทำให้ดินแดนของไทยตกเป็นของพม่า พม่าได้เอกราชจากอังกฤษแล้วดินแดนเหล่านี้จึงเป็นของพม่า แต่เนื่องจากพม่ามีปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจ จึงทำให้คนไทยกลุ่มนี้อพยพเข้ามาอยู่ในพม่า แต่เนื่องจากพม่ามีปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจจึงทำให้คนไทยกลุ่มนี้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้าไปทำมาหากินในพม่าประมาณ 40 – 50 ปี เมื่อพม่ามีปัญหาด้านการปกครองก็มีการปราบปรามชนกลุ่มน้อย จึงทำให้คนไทยเหล่านี้กลับเข้ามาในประเทศไทย สองกลุ่มนี้จะเข้ามาในเขตพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และตาก บัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า ... ไทยกำหนดเป็นบัตรสีเหลืองขอบน้ำเงิน

13. บุคคลบนพื้นที่สูง

บุคคลบนพื้นที่สูง หมายถึงชาวเขาและบุคคลกลุ่มอื่นๆ ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงร่วมกับชาวเขา บุคคลบนพื้นที่สูงเป็นชนกลุ่มน้อยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณป่าเขา ซึ่งเป็นที่สูงในเขตพื้นที่ทางด้านทิศเหนือลงไปทางด้านทิศตะวันตกของประเทศในเขต 20 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา ตาก สุโขทัย น่าน กำแพงเพชร แพร่ พิจิตร โลก เพชรบูรณ์ เลย อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี

เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ในปัจจุบันมีชาวเขาเผ่าที่สำคัญอยู่ 9 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) มูเซอ เข่า อีกอ้อ ถิ่น ลีซอ ลัว และขมุ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1. ชาวเขาค้างเคิม หรือชาวไทยภูเขา เป็นกลุ่มคนไทยที่ยังไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร เนื่องจากการตกสำรวจหรือมีถิ่นที่อยู่ห่างไกล ทुरกันดาร ไม่สามารถติดต่อกับทางราชการได้ ซึ่งกลุ่มนี้ได้มีระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านให้แก่ชาวไทยภูเขา พ.ศ. 2535 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2539 เป็นแนวทางปฏิบัติในการลงรายการสัญชาติไทยให้ชาวเขานอก หมายถึง ชาวเขาที่อพยพมาจากนอกประเทศ เช่นพม่า ลาว จีนเป็นกลุ่มที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้วเกิดลูกเกิดหลานออกมา ลูกหลานก็ไม่ได้สัญชาติไทยเพราะผลของ พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แต่คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2538 ให้ดำเนินการให้สถานะคนต่างด้าวแก่ชาวเขาที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ 20 จังหวัด บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูงกำหนดให้เป็นบัตรสีฟ้า

14. ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากเกาะกง กัมพูชา

ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากเกาะกง กัมพูชา เดิมจังหวัดเกาะกง กัมพูชา เป็นดินแดนของประเทศไทย ต่อมาเมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสที่ครอบครองกัมพูชา เกาะกงจึงได้ตกเป็นของกัมพูชาเมื่อฝรั่งเศสให้เอกราชแก่กัมพูชาแล้ว คนที่อยู่เกาะกงไม่ยอมอพยพเข้ามาในเขตแดนของไทยเพราะเสียสายทรัพย์สินที่ตนมีอยู่และมีคนไทยจำนวนหนึ่งที่ไม่ไปทำมาหากินอยู่ที่เกาะกง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2517 กัมพูชาเกิดเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐ คนไทยกลุ่มดังกล่าวจึงได้อพยพเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด รัฐบาลเห็นว่าบุคคลดังกล่าวเป็นคนไทยมาก่อนจึงได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2534 อนุมัติให้บุคคลเหล่านี้แปลงสัญชาติเป็นไทย เนื่องจากยังไม่สามารถพิสูจน์ว่าเป็นคนไทยจริงหรือไม่ บัตรประจำตัวผู้อพยพเชื้อสายไทยจากเกาะกง กัมพูชา กำหนดให้เป็นบัตรสีเขียว

15. ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา

ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา หมายถึง ชาวกัมพูชาที่อพยพหลบหนีมากับคนไทยเกาะกงด้วย ซึ่งถือว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา โดยได้ควบคุมให้อาศัยอยู่ในจังหวัดตราดจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้ครั้งแรกมีจำนวน 6 265 คน บัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชากำหนดเป็นบัตรสีขาวขอบแดง

16. เผ่าตองเหลือง (มลาบริ) หรือผิตองเหลือง

เผ่าตองเหลือง หรือผิตองเหลือง คือชนกลุ่มน้อยที่อยู่ร่วมกับบุคคลบนพื้นที่สูง โดยเป็นกลุ่มที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยไปเรื่อยๆ ไม่มีหลักแหล่ง และส่วนมากจะไม่เดินทางเข้ามาในเมืองเผ่าตองเหลืองอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดแพร่ และน่าน บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง (เผ่าตองเหลือง) กำหนดเป็นบัตรสีฟ้า

17. ชุมชนบนพื้นที่สูง

ชุมชนบนพื้นที่สูง เนื่องจากคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2535 และวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2535 เห็นชอบในนโยบายและแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2535 – 2539) โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดทำทำเนียบหมู่บ้านชุมชนบนพื้นที่สูงให้ถูกต้อง ซึ่งได้ดำเนินการแล้วเสร็จในพื้นที่ 20 จังหวัด เช่นเดียวกับบุคคลบนพื้นที่สูง แต่ในการจัดทำทำเนียบดังกล่าวเป็นการจัดทำเฉพาะสถิติเท่านั้นมิได้มีการจัดทำประวัติและสถานภาพของชุมชนบนพื้นที่สูงไว้คั้งนั้น สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง(สส.นอส.) จึงได้มีโครงการจัดทำทะเบียนประวัติของชุมชนบนพื้นที่สูงตามทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2536 ซึ่งในปี พ.ศ.2541 กรมการปกครอง (สน. บท.) ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำประวัติบุคคล ได้จัดทำทะเบียนประวัติชุมชนบนพื้นที่สูงที่จังหวัดตาก (ในพื้นที่ 5 อำเภอ) เป็นโครงการนำร่อง โดยสามารถดำเนินการ ได้รวมทั้งสิ้น 1,975 ครอบครัว 7,303 คน ในปี พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีการดำเนินการในพื้นที่ 20 จังหวัด ตามโครงการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติชุมชนบนพื้นที่สูง โดยดำเนินการ

ระหว่างเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม 2542 บัตรสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูง กำหนดเป็นบัตรสีเขียวขอบแดง

18. แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย

แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2541 วันที่ 6 พฤษภาคม 2541 วันที่ 9 มิถุนายน 2541 และวันที่ 21 กรกฎาคม 2541 ผ่อนผันให้มีการจ้างแรงงาน สัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา ที่ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยผิดกฎหมาย โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ประกาศให้ผู้หลบหนีเข้าเมืองระหว่างการส่งกลับ และให้กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมอนุญาตให้ทำงานในกิจการ และพื้นที่ที่มีการขาดแคลนแรงงาน (จำนวน 54 จังหวัด) ตามประกาศกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม เรื่องการผ่อนผันและการจ้างแรงงานต่างด้าวทำงานได้ เป็นการชั่วคราว เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2541 โดยให้มีการผ่อนผันการจ้างแรงงานต่างด้าวตามประกาศนี้มีกำหนดไม่เกิน 1 ปี ในส่วนของกรมการปกครองฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ จัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าวที่ได้รับการผ่อนผัน จึงได้มีการกำหนด ให้มีการจัดทำทะเบียนประวัติดังกล่าวขึ้นในพื้นที่ 54 จังหวัด ระหว่างวันที่ 25 สิงหาคม – 3 ตุลาคม 2541 ซึ่งสามารถดำเนินการได้ รวมทั้งสิ้น 92,612 คน ส่วนบัตรประจำตัวของแรงงานต่างด้าวกลุ่มนี้ ถือเป็นอนุญาตให้ทำงาน (work permit) ที่กรมการ จัดหางานกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เป็นผู้จัดทำ และเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2542 คณะรัฐมนตรีได้มีมติผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ทำงานได้ต่ออีก 1 ปี ในพื้นที่ 37 จังหวัด (เฉพาะพื้นที่ที่มีความจำเป็น)

ที่มา... ส่วนการทะเบียนราษฎร ฝ่ายการทะเบียนชนกลุ่มน้อย สิงหาคม 2542

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2508

เป็นปีที่ 20 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508”

มาตรา 2 ⁽¹⁾ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

(1) พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2495

(2) พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2596

(3) พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2499

(4) พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2503

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“คนต่างด้าว” หมายความว่า ผู้ซึ่งมิได้มีสัญชาติไทย

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 การได้สัญชาติไทยตามมาตรา 9 หรือ มาตรา 12 การเสียสัญชาติไทยตามหมวด 2 หรือการกลับคืนสัญชาติไทยตามหมวด 3 ให้มีผลต่อเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและให้มีผลเฉพาะตัว

มาตรา 6 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียม

เกินอัตราทำยพระราชบัญญัตินี้ และยกเว้นค่าธรรมเนียมดังต่อไปนี้ให้แก่ผู้ใดตามที่เห็นสมควรก็ได้

- (1) ค่าขอแปลงสัญชาติเป็นไทย
- (2) หนังสือสำคัญการแปลงสัญชาติเป็นไทย
- (3) ค่าขอกลับคืนสัญชาติไทย

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1 การได้สัญชาติไทย

มาตรา 7⁽¹⁾ บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

- (1) ผู้เกิดโดยบิดาหรือมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย
- (2) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ยกเว้นบุคคลตามมาตรา 7 ทวิ วรรคหนึ่ง

มาตรา 7 ทวิ ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยบิดาและมารดา เป็นคนต่างด้าว ย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทย ถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมายหรือบิดา ซึ่งมีได้มีการสมรสกับมารดาหรือมารดาของผู้นั้นเป็น

- (1) ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย
- (2) ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราวหรือ
- (3) ผู้ที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

ในกรณีที่เห็นสมควรรัฐมนตรีจะพิจารณาและสั่งเฉพาะรายให้บุคคล ตามวรรคหนึ่งได้สัญชาติไทยก็ได้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

ให้ถือว่าผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยซึ่งไม่ได้สัญชาติไทยตามวรรคหนึ่ง เป็นผู้ที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วย คนเข้าเมือง เว้นแต่จะมีการตั้งเป็นอย่างอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

⁽¹⁾ รก.2508/62/1พ/4 สิงหาคม 2508

มาตรา 8 ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทยโดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้สัญชาติไทย ถ้าขณะที่เกิดบิดาหรือมารดาเป็น

- (1) หัวหน้าคณะผู้แทนทางทูตหรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนทางทูต
- (2) หัวหน้าคณะผู้แทนทางกงสุลหรือเจ้าหน้าที่ในคณะผู้แทนกงสุล
- (3) พนักงานหรือผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ
- (4) คนในครอบครัวซึ่งเป็นญาติอยู่ในความอุปการะหรือคนใช้ซึ่งเดินทางจากต่างประเทศมาอยู่กับบุคคลใน (1) (2) หรือ (3)

มาตรา 9 ⁽¹⁾ หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สมรสกับผู้มีสัญชาติไทย ถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยให้ยื่น คำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ได้สัญชาติไทยให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี

มาตรา 10 คนต่างด้าวซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนดังต่อไปนี้ อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

- (1) บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นที่สัญชาติ
- (2) มีความประพฤติดี
- (3) มีอาชีพเป็นหลักฐาน
- (4) มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรไทยต่อเนื่องมาจนถึงวันที่ยื่นคำขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี
- (5) มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 11 บทบัญญัติในมาตรา 10 (4) และ (5) มิให้นำมาใช้บังคับถ้าผู้ขอแปลงสัญชาติไทย

- (1) ได้กระทำความดีความชอบเป็นพิเศษต่อประเทศไทย หรือได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ทางราชการซึ่งรัฐมนตรีเห็นสมควร

⁽¹⁾ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

(2) เป็นบุตรหรือภริยาของผู้ซึ่งได้แปลงสัญชาติไทย หรือของผู้ได้กลับคืนสัญชาติไทย

(3) เป็นผู้ใดเคยมีสัญชาติไทยมาก่อน

มาตรา 12 ผู้ใดประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ถ้าผู้ประสงค์จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทยตามวรรคหนึ่งมีบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายไทยและบุตรนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย อาจขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ให้แก่บุตรพร้อมกับตนได้ โดยบุตรนั้นได้รับการยกเว้นไม่ต้องมีคุณสมบัติตาม มาตรา 10 (1) (3) (4) และ (5)

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทย ให้อยู่ในดุลพินิจของรัฐมนตรี เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรอนุญาตให้นำความกราบบังคมทูลของพระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อได้รับพระราชทานราชานุญาตแล้วให้ผู้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทยปฏิญาณตนว่าจะมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อประเทศไทย

ผู้แปลงสัญชาติเป็นไทยชอบที่จะขอหนังสือสำคัญการแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

หมวด 2

การเสียสัญชาติไทย

มาตรา 13 หญิงซึ่งมีสัญชาติไทยและได้สมรสกับคนต่างด้าวและอาจถือสัญชาติของสามีได้ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของสามี ถ้าประสงค์จะสละสัญชาติไทย ให้แสดงความจำนงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 14 ⁽¹⁾ ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าว และได้สัญชาติของบิดาด้วยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของบิดาหรือผู้ซึ่งได้สัญชาติไทยตามมาตรา 12 วรรคสอง ถ้ายังประสงค์จะถือสัญชาติอื่นอยู่ต่อไป ให้แสดงความจำนงสละสัญชาติไทยตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่มิอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์

⁽¹⁾ ความในวรรคหนึ่งของมาตรา 14 แก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535

เมื่อได้พิจารณาความจํานงดังกล่าวแล้วเห็นว่ามีหลักฐานเชื่อถือได้ว่านั้นอาจถือสัญชาติของบิดาหรือสัญชาติอื่นได้จริงก็ให้รัฐมนตรีอนุญาต เว้นแต่ในระหว่างประเทศไทยมีการรบหรืออยู่ในสถานะสงคราม รัฐมนตรีจะสั่งระงับการสละสัญชาติไทยรายใดก็ได้

มาตรา 15 ⁽¹⁾ นอกจากกรณีตามมาตรา 14 ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยและสัญชาติอื่น หรือผู้ซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ถ้าประสงค์จะสละสัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้สละสัญชาติไทย ให้อยู่ในดุลนิพิทของรัฐมนตรี

มาตรา 16 หญิงซึ่งเป็นคนต่างด้าวและได้สัญชาติไทยโดยการสมรสถูกถอนสัญชาติไทยได้เมื่อปรากฏว่า

(1) การสมรสนั้นได้เป็นไปโดยปกปิดข้อเท็จจริง หรือแสดงข้อความเท็จอันเป็นสารสำคัญ

(2) กระทําการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงหรือขัดต่อประโยชน์ของรัฐ หรือเป็นการเหยียดหยาดประเทศชาติ

(3) กระทําการใดๆ อันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 17 ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทย โดยมีบิดาเป็นคนต่างด้าวอาจถูกถอนสัญชาติไทยได้ เมื่อปรากฏว่า

(1) ไปอยู่ในต่างประเทศที่บิดามีหรือเคยมีสัญชาติเป็นเวลาติดต่อกันเกินห้าปี นับแต่วันที่บรรลุนิติภาวะ

(2) มีหลักฐานแสดงว่าใช้สัญชาติของบิดาหรือสัญชาติอื่น หรือฝักใฝ่อยู่ในสัญชาติของบิดาหรือสัญชาติอื่น

(3) กระทําการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงหรือขัดต่อประโยชน์ของรัฐ หรือเป็นการเหยียดหยามประเทศชาติ

(4) กระทําการใดๆ อันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

⁽¹⁾ ความในวรรคหนึ่งของมาตรา 14 แก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535

การถอนสัญชาติไทยตาม (1) หรือ (2) ให้รัฐมนตรีเป็นผู้สั่ง ส่วนการถอนสัญชาติไทยตาม (3) หรือ (4) เมื่อพนักงานอัยการร้องขอให้ศาลเป็นผู้สั่ง

มาตรา 18⁽¹⁾ เมื่อมีพฤติการณ์อันเป็นการสมควรเพื่อความมั่นคงหรือประโยชน์ของรัฐ รัฐมนตรีมีอำนาจถอนสัญชาติไทยของผู้ซึ่งได้สัญชาติไทยตาม มาตรา 7 ทวิวรรคสอง

มาตรา 19 รัฐมนตรีมีอำนาจถอนสัญชาติไทยแก่ผู้ซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ เมื่อปรากฏว่า

(1) การแปลงสัญชาตินั้นได้เป็นไปโดยปกปิดข้อเท็จจริงหรือแสดงข้อความเท็จอันเป็นสาระสำคัญ

(2) มีหลักฐานแสดงว่าผู้แปลงสัญชาตินั้นยังใช้สัญชาติเดิม

(3) กระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงหรือขัดต่อประโยชน์ของรัฐ หรือเป็นการเหยียดหยามประเทศชาติ

(4) ยังคงมีสัญชาติของประเทศที่ทำการสงครามกับประเทศไทย

การถอนสัญชาติไทยตามมาตรา 12 วรรคสอง ด้วยก็ได้ และเมื่อรัฐมนตรีสั่งถอนสัญชาติไทยแล้วให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ

มาตรา 20 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ประกอบด้วยปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ อธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมตำรวจ และอธิบดีกรมอัยการเป็นกรรมการ มีหน้าที่พิจารณาการถอนสัญชาติไทยตามมาตรา 16 มาตรา 17 (1) หรือ (2) มาตรา 18 หรือมาตรา 19

เมื่อมีพฤติกรรมการปรากฏว่า ผู้ใดอาจถูกถอนสัญชาติไทยได้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา เมื่อคณะกรรมการพิจารณาแล้วให้เสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเพื่อสั่งการ

มาตรา 21 ผู้มีสัญชาติไทยซึ่งเกิดในขณะที่บิดาเป็นคนต่างด้าวและอาจถือสัญชาติของบิดาได้ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของบิดา ถ้าได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าวแล้วให้เสียสัญชาติไทย

(1) แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

มาตรา 22 ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยและได้แปลงสัญชาติเป็นคนต่างด้าวหรือละ
สัญชาติไทย หรือถูกถอนสัญชาติไทยย่อมเสียสัญชาติไทย

หมวด 3

การกลับคืนสัญชาติไทย

มาตรา 23 หญิงซึ่งมีสัญชาติไทยและได้ละสัญชาติไทยในกรณีที่ได้สมรสกับ
คนต่างด้าวตามมาตรา 13 ถ้าได้ขาดการสมรสแล้วไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ ย่อมมีสิทธิขอ
กลับคืนสัญชาติไทยได้

การขอกลับคืนสัญชาติไทยให้ยื่นแสดงความจำนงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม
แบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 24 ผู้ซึ่งมีสัญชาติไทยและได้เสียสัญชาติไทยตามบิดาหรือมารดาขณะที่
ตนยังไม่บรรลุนิติภาวะ ถ้าประสงค์จะกลับคือสัญชาติไทย ให้ยื่นคำขอต่อพนักงาน
เจ้าหน้าที่ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงภายในสองปีนับแต่วันที่บรรลุนิติ
ภาวะตามกฎหมายไทยและกฎหมายที่บุคคลนั้นมีสัญชาติ

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้กลับคืนสัญชาติไทย ให้อยู่ในดุลพินิจของ
รัฐมนตรี

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
จอมพล ถนอม กิตติขจร
นายกรัฐมนตรี

(1) แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

ภาพประกอบเกี่ยวกับชุมชนที่ศึกษา

ลักษณะที่อยู่อาศัยของคนไทยภาคใต้

บ้านเช่าที่อยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดระนอง

ปากทางเข้าบ้านของกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น

บ้านเรือนของคนไทยพลัดถิ่นที่ตั้งอยู่สุดซอยห่างจากถนนใหญ่

ถนนในตัวอำเภอเมืองจังหวัดระนอง

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดระนองที่มีภูเขาล้อมรอบ

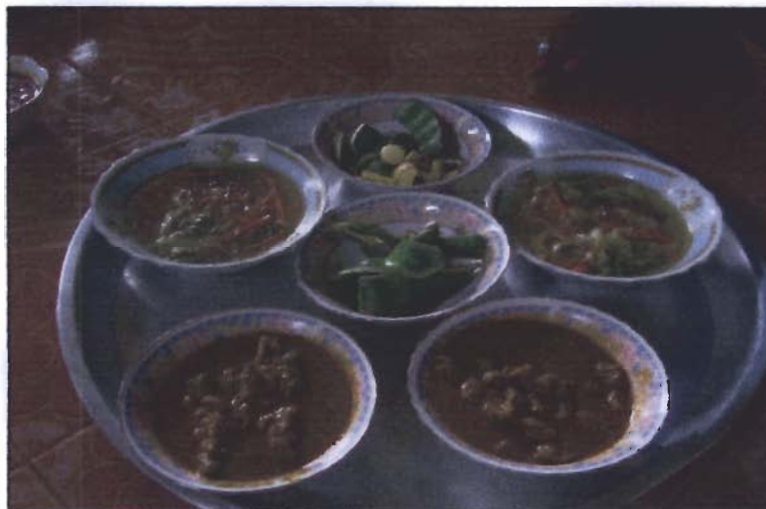
การเดินทางไป “เกาะตาครูด” ซึ่งเป็นหมู่บ้านคนไทยพลัดถิ่นที่นับถือศาสนาอิสลาม

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของคนไทยพลัดถิ่นที่เกาะตาครูด

ความเป็นอยู่ของครัวเรือนคนไทยพลัดถิ่นในเกาะตาครุฑ

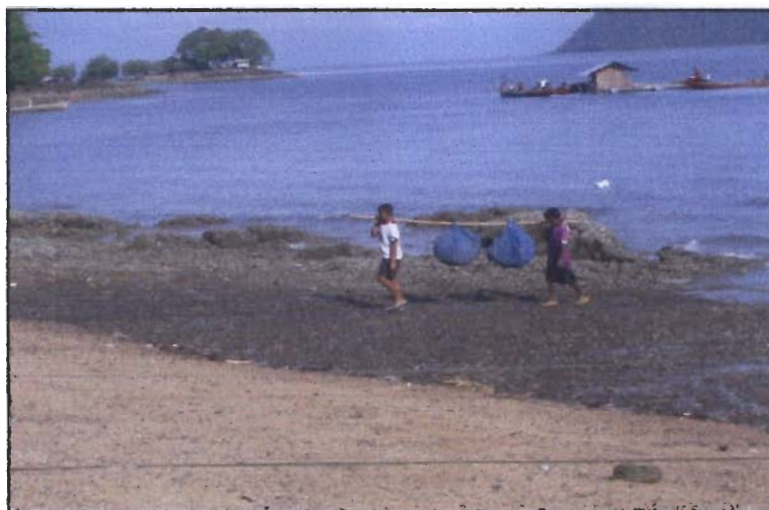
อาหารที่หาง่ายมีอยู่ตามท้องถิ่น

การทำประมงพื้นบ้าน

เรือหัวโทงที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้าน

สมาชิกในครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากิน

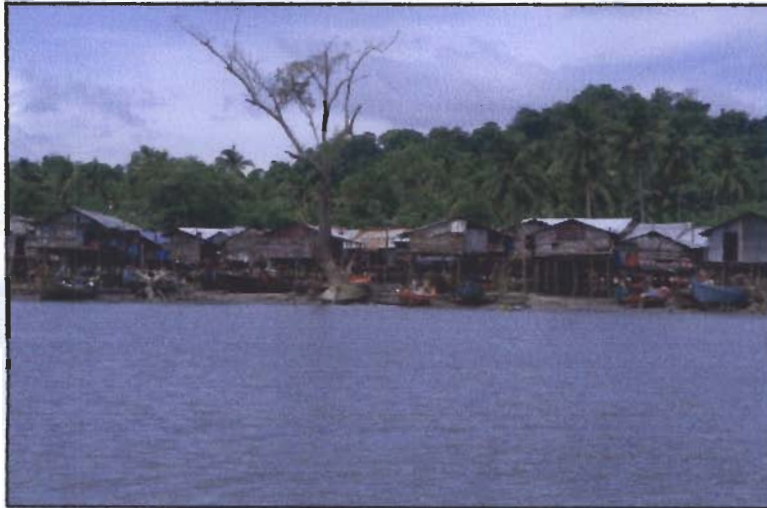
สมาชิกในครัวเรือนต้องช่วยกันทำมาหากิน

โรงเรียนหลังเดียวบนเกาะตาครุฑ ปัจจุบันไม่มีครูสอน

บารายห์ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของกลุ่มไทยพลัดถิ่น บนเกาะตากรูด

แม่น้ำกระบุรี แม่น้ำที่กั้นระหว่างประเทศพม่ากับประเทศไทย

นางแดง แวนแก้ว ไทยพลัดถิ่นที่อพยพจากจังหวัดมะริดเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดระนอง

ปัจจุบันนางแดง แวนแก้ว อายุ 85 ปี เพิ่งได้รับบัตรประจำตัวประชาชนเมื่อปี 2549

บัตรประจำตัวไทยพลัดถิ่นสีเหลือง

พี่น้องไทยพลัดถิ่น ในอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

ยามว่างจากการออกเรือทำประมงพื้นบ้าน ชาวบ้านเกาะตาครุดจะซ่อมหรือดักอวน

เข้าครัว หลังจากออกทะเลจับสัตว์น้ำมาทั้งคืน

อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

ผู้วิจัยและพี่น้องไทยพลัดถิ่น ในอำเภอกระบุรี